

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
THE ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA
АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИИ

675-95
2005

მ ა ც ბ ე
P R O C E E D I N G S
И З В Е С Т И Я

ეკონომიკის სერია
ECONOMIC SERIES
СЕРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ

ტომი
VOLUME 13
ТОМ

2005 № 1-2

თბილისი * TBILISI * ТБИЛИСИ

მთავარი რედაქტორი

ვ. პაპავა

სარედაქციო კოლეგია

რ. აბესაძე, თ. აქუბარდია, თ. ბერიძე, მ. დაბროვსკი (პოლონეთი), ა. თეთრაული, მ. კაკუ-
ლია, ა. კურატაშვილი, ა. კრედისოვი (უკრაინა), ე. ისმაილოვი (აზერბაიჯანი), ვ. მაუ (რუ-
სეთი), ი. მესხია, კ. მიკულსკი (რუსეთი), ნ. პაიჭაძე, კ. პოტელი (ბელგია), ზ. სამედ-ზადე
(აზერბაიჯანი), ა. სილაგაძე, შ. ტაბატა (იაპონია), ჯ. ტელსტრომი (აშშ), ა. ფილიპენკო
(უკრაინა), თ. ჩიკვაიძე, ლ. ჩიქავა, ვ. წერეთელი (მთავარი რედაქტორის მოადგილე), ნ.
ჭითანავა, მ. ჯიბუტი, ლ. ყორღანაშვილი.

EDITOR-IN-CHIEF

V. PAPAVA

EDITORIAL BOARD

R. Abesadze, T. Akubardia, T. Beridze, L. Chikava, T. Chikvaidze, N. Chitanava, A. Filipenko
(The Ukraina), M. Djibuti, M. Dabrowski (Poland), E. Ismailov (Azerbaijan), M. Kakulia, L. Kor-
ganashvili, A. Kuratashvili, A. Kredisov (The Ukraina), V. Mau (Russia), I. Meskhia, K. Mikulski
(Russia), N. Paichadze, C. Potelle (Belgium), Z. Samed-Zade (Azerbaijan), A. Silagadze, Sh.
Tabata (Japan), J. Tedstrom (USA), A. Tetrauli, G. Tsereteli (Deputy Editor in-Chief).

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

В. ПАПАВА

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Р. Абесадзе, Т. Акубардия, Т. Беридзе, М. Дабровски (Польша), М. Джибути, М. Какулия, А.
Кураташвили, Л. Корганашвили, А. Кредисов (Украина), Э. Исмаилов (Азербайджан), В.
Мау (Россия), Я. Месхия, К. Микульский (Россия), Н. Паичадзе, К. Потель (Белгия), З.
Самед-заде (Азербайджан), А. Силагдзе, Ш. Табата (Япония), Дж. Тедстром (США), А.
Тетраули, А. Филипенко (Украина), Г. Церетели (зам. главного редактора), Л. Чикава, Т.
Чикваидзе, Н. Читанавა.

0105, თბილისი, ქიქოდის 14, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
ტელ: (995-32) 996-853, ფაქსი: (995-32) 998-389

P. Gugushvili Institute of Economics, The Academy of Sciences of Georgia,
14, Kikodze street, Tbilisi, 0105, Georgia
Tel: (995-32) 996-853, Fax: (995-32) 998-389

Институт Экономики им. П. Гугушвили АН Грузии,
ул. Кикодзе, 14, Тбилиси, 0105, Грузия
тел: (995-32) 996-853, факс: (995-32) 998-389

E-mail: papavavladimer@egfsis.org; papavavladimer@yahoo.com
<http://georgia-gateway.org/matsne/>

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
 THE ACADEMY OF SCIENCES OF GEORGIA
 АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИИ

მ ა ც ბ ე
 P R O C E E D I N G S
 И З В Е С Т И Я

ეკონომიკის სერია
 ECONOMIC SERIES
 СЕРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ

ტომი
 VOLUME 13
 TOM

№1-2

ჟურნალი დაარსდა 1992 წლის ოქტომბერში
 The journal is established in October, 1992
 Журнал основан в октябре 1992 г.

გამოდის წელიწადში 4-ჯერ
 The journal is published 4 times a year
 Выходит 4 раза в год

თბილისი "მეცნიერება"
 TBILISI "METSNIEREBA"
 ТБИЛИСИ «МЕЦНИЕРЕБА»

47

გიორგი წერეთელი, ნანა ბიბილაშვილი პოსტსაბჭოთა პერიოდში სეპარატული მოძრაობების შედეგად დაკარგული ტერიტორიების დაბრუნების ეკონომიკური სტიმულები საქართველოსა და მისი რეგიონების (აფხაზეთის, სამხრეთ ოსეთის) მაგალითზე	6
მურმან კვარაცხელია საქართველო და ევრაზიული სივრცე: პოლიტიკური და ეკონომიკური ასპექტები	14
სლაფომირ პარტიცკი ხელფასების ეტაპობრივი ზრდა – ეროვნული ეკონომიკის აღმშენებლობის მნიშვნელოვანი ფაქტორი	25
ბაზარ და სისტემური გარდაქმნები პოლონეთში	32
სებასტიან სტრასეკი, ტიმოთეი იაგრეცი სლოვენიაში ბიზნეს ციკლის მონაცემები. არის თუ არა სამრეწველო წარმოება არსებული ეკონომიკური (ბიზნეს) აქტიურობის მანქანებელი?	40

* * *

რამაზ აბესაძე ეკონომიკური განვითარების ფაქტორები	50
გიორგი ბერულავა საქართველოს ეკონომიკაში არსებული პრობლემების გადაჭრის ძირითადი მიმართულებები	59
გიორგი პაპავა რაციონალურად ნორმალისებული შერეული საბაზრო ეკონომიკის მოვლიანობა და ეკონომიკური პოლიფონია	66
გიორგი ბერულავა საქართველოში ელექტროენერგეტიკის ობიექტების პრივატიზაციის საკითხისათვის	79
ალფრედ კურატაშვილი საარსებო მინიმუმის პოლიტიკურ-ეკონომიკური რეალიზაციის პრობლემა	86

CONTENTS

Giorgi Tsereteli, Nana Bibilashvili Economic Incentives of Returning the Territories Lost as a Result of Separative Movements in Postsocialist Period after the Example of Georgia and its Regions (Abkhazia, South Ossetia)	6
Murman Kvaratskhelia Georgia and Eurasian Space: Political and Economic Aspects	14
Ushangi Samadashvili Gradual Growth of Salaries-Considerable Factor of Renovation of National Economy	25
Slavomir Partitski Market and Systematic Transformations in Poland	32
Sebastjan Strasek, Timotej Jagric Evidence on the Business Cycle in Slovenia. Is Industrial Production a Coincident Indicator of Current Business Activity?	40

* * *

Ramaz Abesadze The Factors of Economic Development	50
George Berulava The Main Directions for the Resolution of Existing Problems in Georgian Economy	59
Giorgi Papava The Integrity of Rationally Normalized Mixed Market Economy	66
Giorgi Berulava Regarding the Issue of Privatizing the Electric Energy Facilities in Georgia	79
Alfred Kuratashvili Problem of Political-Economic Realization of Subsistence Minimum	86

СОДЕРЖАНИЕ

გიორგი წერეთელი, ნანა ბიბილაშვილი Экономические стимулы возвращения утраченных в постсоветский период территорий в результате сепаратистских движений на примере Грузии и ее регионов (Абхазия, Южная Осетия)	6
Мурман Кварацхелия Грузия и Евразийское пространство: политические и экономические аспекты	14
Ушанги Самадашвили Поступный рост заработной платы - значительный фактор возрождения национальной экономики	25

Славомир Партыцкий	
Рынок и системные преобразования в Польше	32
Себастьян Страсек, Тимотей Ягрик	
Данные о бизнес-цикле в Словении. Является ли промышленное производство показателем существующей экономической (бизнеса) активности?	40
* * *	
Рамаз Абесадзе	
Факторы экономического развития	50
Георгий Берилава	
Основные направления решения существующих проблем в экономике Грузии	59
Георгий Папава	
Целестность рационально нормализованной смешанной рыночной экономики и экономическая полифония	66
Георгий Берилава	
К вопросу о приватизации объектов электроэнергетики в Грузии	79
Альфред Кураташвили	
Проблема политико-экономической реализации прожиточного минимума	86

საქართველოს
ეკონომიკის
და მდგრადი
საზოგადოებრივი
აღვსენების
სამსახური

პოსტსაბჭოთა პერიოდში სეპარატიული მოძრაობების შედეგად
 დაკარგული ტერიტორიების დაბრუნების ეკონომიკური სტიმუ-
 ლები საქართველოსა და მისი რეგიონების (აფხაზეთის,
 სამხრეთ ოსეთის) მახალეთში

გიორგი წერეთელი, ნანა ბიბილაშვილი
*საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
 პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
 0105, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14
 შემოვიდა: 2004 წლის 8 დეკემბერს*

რეზიუმე. პოსტსაბჭოთა პერიოდში სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დე-
 ფაქტოდ დაკარგული მიწების უკან დაბრუნების ეკონომიკური ბერკეტების შემ-
 ცველი სისტემის აგების საკითხები დღემდე შეუსწავლელია და სპეციალურ ლი-
 ტერატურაში არ არის გაშუქებული. ამიტომ, წინამდებარე სტატია ეძღვნება სწო-
 რედ ამგვარი საკითხების გარკვეული კუთხით შესწავლასა და გაშუქებას. მასში
 ასახულია სეპარატიული მოძრაობების შედეგად პოსტსაბჭოთა პერიოდში დაკარ-
 გული ტერიტორიების დაბრუნების პოლიტიკური და ეკონომიკური ასპექტები,
 აგებული და შემოთავაზებულია ამგვარი დაბრუნების ეკონომიკურ სტიმულთა
 სისტემა, დასახულია ამ სისტემის კონკრეტიზაციის გზები, გამოვლენილია მათი
 გამოყენების შესაძლებლობები და სხვა.

* * *

გასული საუკუნე მატრიანეში შევიდა როგორც გამორჩეული დროი-
 თი პერიოდი, როცა კოლოსალური პროგრესის გარდა დაფიქსირდა დი-
 დი რეგრესიც. პროგრესიდან აღსანიშნავია: პოტენციალური შესაძლებ-
 ლობების მხრივ მაღალი განვითარების მქონე ადამიანის ჩამოყალიბება;
 პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ფორმირების საფუძვლების შექმნა;
 მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის თვისებრივად ახალ (ინტენსიფიკა-
 ციის) ეტაპზე გადასვლის დაწყება; კაპიტალისტური და სოციალისტურ
 სისტემების ურთიერთდაპირისპირებების დასრულება; კოლონიური
 სისტემების მსხვერვა; ერთიანი მსოფლიო სისტემის შექმნის პროცესის
 დაწყება და ა.შ. რეგრესიდან კი, ალბათ, უნდა გამოიყოს: ორი მსოფ-
 ლიო ომი მათი დამანგრეველი ეფექტებით, ნეგატიური პოლიტიკური,
 სოციალური, ეკონომიკური და სხვა შედეგები, რომლებიც მიღებული
 იქნა ყოფილი სოციალისტური სისტემის, მათ შორის საბჭოთა კავში-
 რის დაშლით და ა.შ.

XX საუკუნის 90-იანი წლები, რომელმაც დასაბამი მისცა პოსტსაბ-
 ჭოთა პერიოდის წარმოქმნას, ხასიათდება სეპარატიული მოძრაობების
 გაძლიერებით ყოფილი სოციალისტური ბანაკის ქვეყნებში და რესპუბ-
 ლიკებში. ამგვარი მოძრაობების ტალღა მოედო საბჭოთა კავშირის
 ყოფილ რესპუბლიკებსაც, მათ შორის საქართველოსაც.

სეპარატიულმა მოძრაობებმა, რომლებიც, ძირითადად, ინსცენირებული იყო გარეშე ძალების მიერ, გამოიწვია ზემოთნახსენები ქვეყნების და რესპუბლიკების ყოფილი ტერიტორიების დეფაქტოდ დაკარგვა. ასე, მაგალითად, საქართველომ, აღნიშნულ პერიოდში, რუსეთის ფარული და ძლიერი მხარდაჭერით სეპარატიზმისადმი, დაკარგა ჯერ სამხრეთ ოსეთი (ანუ ყოფილი სამაჩაბლო) და შემდეგ აფხაზეთი (ყოფილ სამურზაყანოსთან ერთად).

ამ გზით დაკარგული ტერიტორიები პირობითად შეიძლება დაიყოს ორ ძირითად ნაწილად: ერთი, ეს ისეთი ნაწილია, რომელსაც მის შემცველ სახელმწიფოსთან გააჩნია ძველი, რეალური, ისტორიული ტერიტორიული პრეტენზია და მეორე – რომელსაც ასეთი პრეტენზია არ აქვს. მაგალითად, სამხრეთ ოსეთს და აფხაზეთს ამგვარი პრეტენზიები საქართველოს მიმართ არ უნდა ჰქონდეთ, რადგან მათ ამის რეალური ისტორიული საფუძველი არ გააჩნიათ. თუმცა, მიგვაჩნია, რომ ამგვარ ისტორიულ საფუძველებზე დაყრდნობა არ არის მყარი, რადგან ისინი პირობითია და ისტორიულად შეიძლება შეიცვალოს ხან ერთი და ხან მეორე ერის სასარგებლოდ (ამასთან, ასეთი პრეტენზიების დამადასტურებელი ფაქტებიც ხშირად არ არის საკმარისი და დამაჯერებელი). ამიტომ, მსგავს შემთხვევებში, სამართლიანობის დადგენის მიზნით, პირველ რიგში ალბათ უნდა ვიხელმძღვანელოთ ბოლო პერიოდში (გასული საუკუნის 80-90-იან წლებში) არსებული ტერიტორიული კუთვნილების ფაქტებით.

დაკარგული ტერიტორიები, რომლებიც გარეშე ძალების ფარული მხარდაჭერით დეფაქტოდ ისევ სეპარატისტების ხელში, ხოლო დეიურედ მათი შემცველი ქვეყნების შემადგენლობაში იმყოფებიან, დიდ პოლიტიკურ, სოციალურ, ეკონომიკურ და ა.შ. საფრთხეს უქმნიან არა მარტო ამ ტერიტორიებზე პრეტენზიის მქონე, არამედ სხვა ქვეყნებსაც. ისინი სხვადასხვა სახეობის, სერიოზულ საფრთხეს ქმნიან მთელი მსოფლიოსათვის.

ამიტომ, ცხადია, რომ ამ ტერიტორიების დაბრუნება მათი კანონიერი მფლობელი ქვეყნებისათვის უნდა წარმოადგენდეს თანამედროვე მსოფლიოს ყველა პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანის, მათ შორის ჩვენს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან და გადაუდებელ ამოცანას (ყოველად დაუშვებელია ზემოთ ხსენებული სახის სეპარატიზმის გამართლება ან ფარული დაცვა და რომელი ქვეყანაც ამას გააკეთებს, მას ადრე თუ გვიან ბუმერანგით მიუბრუნდება უკან მისი მანვე შედეგები).

ბუნებრივია, ისმის კითხვა – როგორ უნდა დაბრუნდეს ეს ტერიტორიები დღევანდელ პირობებში? ძალისმიერად (შეიარაღებული ძალების გამოყენებით) თუ სხვა გზებით? ვფიქრობთ, რომ ეს კითხვა საკმაოდ რთულია. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ საზოგადოების ერთ ნაწილში ამ კითხვაზე არსებობს ცალსახა პასუხი – აღნიშნული ტერიტორიების

დაბრუნება უნდა მოხდეს ძალისმიერი (სამხედრო ძალების გამოყენებით) მეთოდით. მათი აზრით სხვაგვარად ეს შეუძლებელია თუნდაც შემდეგი მარტივი მიზეზების გამო: 1. მსოფლიოში დღეს ისეთი ვითარებაა, რომ საერთაშორისო ორგანიზაციების გადაწყვეტილებების და რეზოლუციების უმრავლესობა არ სრულდება და მათ ქმედითი ძალა არ გააჩნიათ. ამიტომ, საერთაშორისო სამართლის ნორმები დღეისათვის ხშირად ირღვევა. 2. სეპარატისტები და მათი წამქეზებელი (დამცველი) ძალები ამ ტერიტორიებს საკუთარი ნება-სურვილით უანგაროთ არ დათმობენ; 3. ამ ტერიტორიების კანონიერ მფლობელებს იმდენი შესაძლებლობები არ აქვთ, რომ ეს ტერიტორიები ფარული ვარიანტებით გამოისყიდონ, ან რაიმეთი სტიმული მისცენ სხვა რომელიმე ძლიერ ქვეყანას, რომ მან გაიღოს ეს გამოსასყიდი;

როგორც ჩანს, მოყვანილი მიზეზები არც თუ ისე სუსტ არგუმენტებად გამოიყურება.

მიუხედავად ამისა, ჩვენ მაინც ვთვლით, რომ დღევანდელ ვითარებაში ამ ტერიტორიების დაბრუნება ძალისმიერად (შეიარაღებული ძალების გამოყენებით) შეუძლებელია (იგი კიდევ უფრო გაართულებს არსებულ სიტუაციებს და შედეგი მაინც მიუღწეველი დარჩება). ამასვე მეტყველებენ თუნდაც ის ფაქტები, რომ ჯერ-ერთი, დასაბრუნებელი ტერიტორიების კანონიერად მფლობელი ქვეყნები იმდენად ძლიერი არ არიან, რომ მათმა შეიარაღებულმა ძალებმა შეძლონ სეპარატისტების და მათ უკან ფარულად მდგომი ძლიერი სახელმწიფოების შეიარაღებული ძალების დამარცხება; მეორე, მსოფლიოში ამჟამად აღიარებულია ცხოვრების დემოკრატიული წესი, ამიტომ მისი საზოგადოება მხარს არ დაუჭერს და არ გაამართლებს ამ ტერიტორიების ძალისმიერი (სამხედრო შეტაკების) გზით დაბრუნებას; მესამე, ძალადობა და სისხლისღვრა ხშირად წარმოშობს ახალ ძალადობას და სისხლისღვრას, რამაც შეიძლება არსებული სიტუაცია კიდევ უფრო დაძაბოს და გაართულოს.

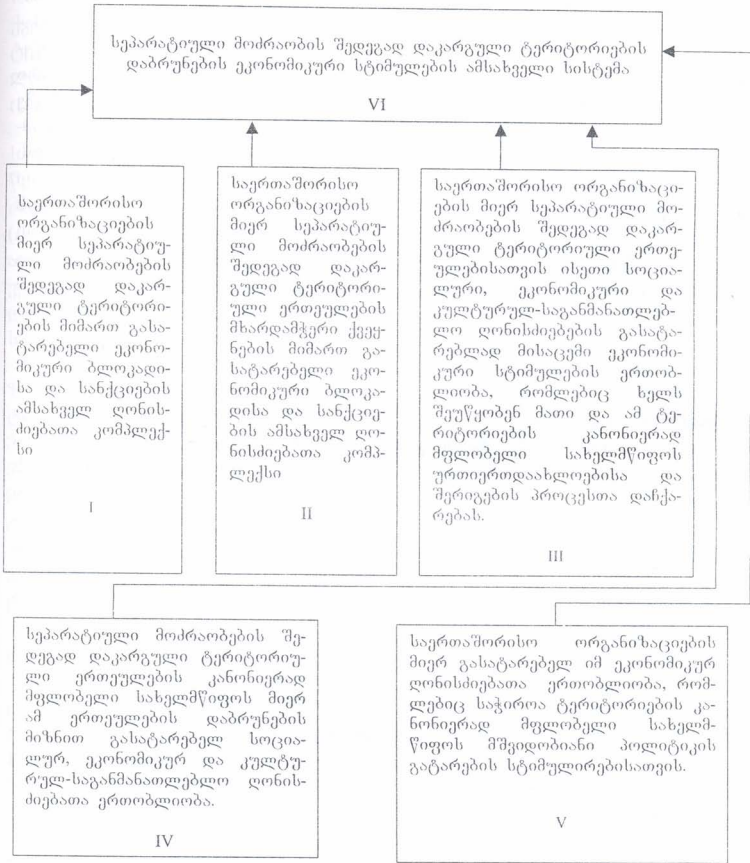
აღნიშნული ნათელყოფს, რომ დეფაქტოდ დაკარგული ტერიტორიების უკან დაბრუნება არც თუ ისე ადვილი საკითხია. იგი იმდენად რთული და კომპლექსური პრობლემაა, რომ მისი წარმატებით გადაჭრა მოითხოვს საკითხისადმი მრავალდისციპლინალურ მეცნიერულ მიდგომას. მართლაც იგი უნდა გადაწყდეს არა მარტო სამართლებრივი, პოლიტიკური და სოციალური, არამედ ეკონომიკური კუთხითაც.

სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დაკარგული მიწების უკან დაბრუნების ეკონომიკური ბერკეტების შემცველი სისტემის აგება დღემდე შეუსწავლელ საკითხად ითვლება და სპეციალურ ლიტერატურაში არ არის გაშუქებული.

ამიტომ, წინამდებარე ნაშრომი ეძღვნება სწორედ ამგვარი საკითხების გარკვეული კუთხით შესწავლასა და გაშუქებას.

პოსტსაბჭოურ პერიოდში სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დაკარგული მიწების უკან დაბრუნების ეკონომიკური ბერკეტების შემცველი სისტემა სქემატურად შეიძლება გამოისახოს პირველ სქემაზე მოცემული სისტემის სახით (იხ. სქემა I):

სქემა I.

პირველი სქემიდან ჩანს, რომ განსახილველი სისტემა შედგება ექვსი ძირითადი რგოლისაგან. პირველ რგოლში მოთავსებულია საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დაკარგული ტერიტორიების მიმართ გასატარებელი ეკონომიკური ბლოკადისა და სანქციების ამსახველ ღონისძიებათა კომპლექსი. მეორე რგოლში – საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დაკარგული ტერიტორიული ერთეულების მხარდამჭერი ქვეყნების მიმართ გასატარებელი ეკონომიკური ბლოკადისა და სანქციების ამსახველ ღონისძიებათა კომპლექსი. მესამე რგოლში – საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დაკარგული ტერიტორიული ერთეულებისათვის ისეთი სოციალური, ეკონომიკური და კულტურულ-საგანმანათლებლო ღონისძიებების გასატარებლად მისაცემი ეკონომიკური სტიმულების ერთობლიობა, რომლებიც ხელს შეუწყობენ მათი და ამ ტერიტორიების კანონიერად მფლობელი სახელმწიფოს ურთიერთდაახლოებისა და შერიგების პროცესთა დაჩქარებას. მეოთხე რგოლში – სეპარატიული მოძრაობების შედეგად დაკარგული ტერიტორიული ერთეულების კანონიერად მფლობელი სახელმწიფოს მიერ ამ ერთეულების დაბრუნების მიზნით გასატარებულ სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ-საგანმანათლებლო ღონისძიებათა ერთობლიობა. მეხუთე რგოლში – საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ გასატარებელ იმ ეკონომიკურ ღონისძიებათა ერთობლიობა, რომლებიც საჭიროა ტერიტორიების კანონიერად მფლობელი სახელმწიფოს მშვიდობიანი პოლიტიკის გატარების სტიმულირებისათვის. მეექვსე რგოლი კი წარმოადგენს მაკოორდინირებულ ნაწილს. იგი კოორდინაციას უწყევს და პირველ ხუთ რგოლს აერთიანებს ერთ მთლიან სისტემად. მისი ფუნქციონირება კი გამიზნულია სეპარატიული მოძრაობის შედეგად დაკარგული ტერიტორიების კანონიერად მფლობელი ქვეყნებისათვის დაბრუნების ეკონომიკური სტიმულების შესაქმნელად.

ამ სისტემის პირველი ხუთი რგოლი თავისთავად კიდევ იყოფა ქვერგოლებად, და ა.შ., რომლებიც მონაწილეობას იღებენ VI მაკოორდინირებელი რგოლის, ანუ მთლიანი სისტემის შექმნაში.

ეს სისტემა თავის დროზე აგებულ იქნა ჩვენს მიერ. ამიტომ ჩვენ კარგად ვიცით, რომ ამ სისტემის რგოლებში, ქვერგოლებში და ქვე ქვერგოლებში ზოგჯერ მოცემულია ისეთი ღონისძიებები, რომელთა გატარებაც ამჟამად არცერთ საერთაშორისო ორგანიზაციას არ შეუძლია. მაგრამ, გვინდა დავაყენოთ საკითხი ამ ორგანიზაციების წესდებათა გადასინჯვის, მათი უფლება-მოვალეობების გაფართოების, ქმედითუნარიანობის საგრძნობლად გაზრდისა და ფუნქციონირების ეფექტიანობის ამაღლების შესახებ.

განხილული სისტემის დამოუკიდებლად ფუნქციონირების პრაქტიკული რეალიზაცია, მართალია, შესაძლებელი და შედეგის მომტანი იქნება ზოგიერთი შემთხვევისათვის, მაგრამ, იგი ყოველთვის საჭირო შედეგს ვერ მოგვითმის. ამ სისტემის ფუნქციონირება, ჩვენი აზრით, საჭირო შედეგს აუცილებლად მოგვცემს იმ შემთხვევაში, თუ იგი, როგორც ქვესისტემა, სხვა (სამართლებრივ, პოლიტიკურ და სოციალურ) ქვესისტემებთან ერთად შექმნის ერთ მთლიან მრავალდისციპლინალურ კომპლექსურ სისტემას და მოემსახურება ასეთი მთლიანი სისტემის ფუნქციონირებას.

ეს სისტემა ჩვენს მიერ გამარტივებულ, დაკონკრეტებულ და მიხედვებულ იქნა საქართველოს და მის მიერ გასული საუკუნის 90-იან წლებში სეპარატიული მოძრაობების (და რუსეთის ფარული მხარდაჭერის) შედეგად დეფაქტოდ დაკარგული ტერიტორიული ერთეულების (აფხაზეთის, სამხრეთ ოსეთის) მონაცემებისადმი. მკითხველისათვის ალბათ საინტერესო იქნება თუ ქვემოთ მოკლედ შევეხებით საქართველოს, როგორც პოსტსაბჭოური ქვეყნის და მის მიერ ჯერ-ჯერობით დეფაქტოდ დაკარგული ტერიტორიული ერთეულების - აფხაზეთის, სამხრეთ ოსეთის ურთიერთთანხმობების მთავარ მიზეზებს.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საქართველო უძველესი ცივილიზაციის, მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობისა და მეტად ხელსაყრელი გეოსტრატეგიული მდებარეობის მქონე ქვეყანაა. იგი, მიუხედავად მისი უძველესი და მდიდარი ისტორიული წარსულისა, ამჟამად მაინც პატარა, ახლად განთავისუფლებულ, ფორსირებულად განვითარებად, მაგრამ ჯერ-კიდევ სუსტ სახელმწიფოს წარმოადგენს 69,7 ათასი კმ² ტერიტორიითა და 4,5 მლნ. კაციანი მოსახლეობით [6].

ცნობილია ისიც, რომ საქართველომ პოსტსაბჭოთა პერიოდში სეპარატიული მოძრაობების შედეგად (რუსეთის ფარული მხარდაჭერით) დეფაქტოდ დაკარგა მისი ისეთი ძირძველი ტერიტორიები, რომლებიც უჭირავთ ამჟამინდელ აფხაზეთს და სამხრეთ ოსეთს (ანუ სამაჩაბლოს).

აფხაზეთი, რომელსაც დაახლოებით უჭირავს 8,6 ათასი კმ², განლაგებულია დასავლეთ საქართველოს ჩრდილოეთ ნაწილში და ძირითადად ესაზღვრება შავი ზღვის სანაპიროს.

აფხაზეთის დეფაქტოდ დაკარგვა საქართველოსთვის მოხდა 1992 წლის ბოლოს, როცა ადგილი ჰქონდა მისი მოსახლეობის ძირითადი მასის (45,7%-ის), ანუ ქართველების ერთიანი ძალისმიერი გამოდევნის პროცესს მათი ძირძველი მშობლიური კერებიდან.

სამხრეთ ოსეთი (ანუ სამაჩაბლო), რომელსაც უკავია 3,9 ათასი კმ², განლაგებულია შუა საქართველოს ჩრდილოეთ ნაწილში და მას ჩრდილო ოსეთისაგან ყოფს კავკასიონი. ეს ტერიტორიები უძველესი დროიდან ეკუთვნოდა საქართველოს. ისინი საქართველოს ისეთი ტერი-

ტორიული ერთეულების განმგებლობაში იყვნენ, როგორცაა სამაჩაბლო და ქართლი.

სამხრეთ ოსეთის (ანუ სამაჩაბლოს) დეფაქტოდ დაკარგვა საქართველოსათვის მოხდა 1992 წლის დასაწყისში, როცა ადგილი ჰქონდა მისი მოსახლეობის დიდი ნაწილის (29%-ის), ანუ ქართველების ერთიანი ძალისმიერი გამოდევნის პროცესს მათი ძირძველი და მშობლიური ადგილებიდან.

აღნიშნულიდან ცხადია, რომ საქართველო აფხაზეთის და სამხრეთ ოსეთის დეფაქტოდ ჩამოცილებით, ფაქტიურად ვეღარ ფლობს მისი დამოუკიდებლობის უმნიშვნელოვანეს ბერკეტებს. ამიტომ, ბუნებრივია, რომ საქართველო და მისი ხალხი ვერასოდეს შეეგუება აფხაზეთის და სამაჩაბლოს ტერიტორიების დაკარგვას.

ამასთან დაკავშირებით გასაკვირი არ არის, რომ საქართველოს ამჟამინდელი ხელისუფლება შესაძლებლობების ფარგლებში ყველაფერს აკეთებს იმისათვის, რომ დაიბრუნოს ზემოთხსენებული ტერიტორიები. სწორედ ამ ტერიტორიების დაბრუნების ერთ-ერთ მშვიდობიან გზას მიეკუთვნება იმ გეგმის პრაქტიკული რეალიზაცია, რომელიც შემუშავდა ჩვენს მიერ პირველ სქემაზე მოცემული სისტემის კონკრეტიზაციისა და მისი საქართველოს, აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის მონაცემებზე მორგების საფუძველზე.

მართალია ეს გეგმა და მასთან დაკავშირებული სტიმულების კონკრეტული სისტემის განხილვა მეტად საინტერესოა, მაგრამ იგი, ჯერ-ჯერობით, სახელმწიფო საიდუმლოებას წარმოადგენს და ამიტომ მისი გამოქვეყნებისაგან შეგნებულად ვიკავებთ თავს.

ლიტერატურა:

1. Из истории взаимоотношений грузинского и осетинского народов. Тбилиси, "Цодна", 1991.
2. Миминошвили Роман, Панджикидзе Гурам. Правда об Абхазии. Тбилиси, "Мерани", 1990.
3. Осетинский вопрос. Тбилиси, "Кера-XXI", 1994.
4. Тотадзе Анзор. Население, история и современность Абхазии. Тбилиси, "Самшობლო", 1995 (на груз. языке).
5. Червоная Светлана Михайловна. Абхазия-1992: посткоммунистическая вандея. Москва, "Мосгорпечать", 1993.
6. Statistical yearbook of Georgia 2004. Tbilisi, 2004.

**ECONOMIC INCENTIVES OF RETURNING THE TERRITORIES LOST AS
A RESULT OF SEPARATIVE MOVEMENTS IN POSTSOVIET PERIOD
AFTER THE EXAMPLE OF GEORGIA AND ITS REGIONS
(ABKHAZIA, SOUTH OSETIA)**

Giorgi Tsereteli, Nana Bibilashvili
*P. Gugushvili Institute of Economics,
The Academy of Sciences of Georgia
14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia*

SUMMARY. The building of the system including economic levers of returning the territories lost as a result of separative movements is considered as still unstudied issue and in special literature it is not elucidated. That's why the given work is dedicated just to the elucidation and study of such issues. It reflects political and economic aspects of returning the territories lost as a result of separative movements in postsoviet period, is built and offered the system of economic incentives of such return, are mapped out the ways of concretization of the system, are exposed the possibilities of their use etc.

**ЭКОНОМИЧЕСКИЕ СТИМУЛЫ ВОЗВРАЩЕНИЯ УТРАЧЕННЫХ В
ПОСТСОВЕТСКИЙ ПЕРИОД ТЕРРИТОРИЙ В РЕЗУЛЬТАТЕ СЕПА-
РАТИСТСКИХ ДВИЖЕНИЙ НА ПРИМЕРЕ ГРУЗИИ И ЕЕ
РЕГИОНОВ (АБХАЗИЯ, ЮЖНАЯ ОСЕТИЯ)**

Георгий Церетели, Нана Библиашвили
*Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии
Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе 14*

РЕЗЮМЕ. Вопросы построения системы, включающей экономические рычаги возвращения территорий, де-факто утраченных в постсоветский период в результате сепаратистских движений до сегодняшнего дня не изучены, и в специальной литературе не освещаются. Поэтому представленная работа посвящается изучению и освещению такого рода вопросов под определенным углом зрения. В ней отражены политические и экономические аспекты возвращения утраченных в постсоветский период в результате сепаратистских движений территорий, построена и предлагается система экономических стимулов такого возвращения, намечены пути конкретизации этой системы, выявлены возможности их использования и др.

საქართველო და ევრაზიული სივრცე: პოლიტიკური და ეკონომიკური ასპექტები

მურმან კვარაცხელია

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

0105, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14

შემოვიდა: 2004 წლის 18 ნოემბერს

რეზიუმე: ჩრდილო ატლანტიკური ბლოკის, ნატოს, პოლიტიკური ფუნქციების შექმნა დღის წესრიგში აყენებს თანამედროვე მსოფლიოს განვითარების უმთავრესი სტრატეგიული მიმართულების განსაზღვრას. ეს, უპირველეს ყოვლისა, არის "ცივი ომის" ეპოქიდან შემორჩენილი ტოტალური რეჟიმებისა და ტოტალური იდეოლოგიის დაძლევა და მსოფლიოს ერთიანი დემოკრატიული სივრცის ფორმირება.

ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებული ინტერესის სფეროში ხვდება ევრაზიის სუბკონტინენტი. აქ მდებარეობს პოსტკომუნისტური ქვეყნების უმრავლესობა და მათ დემოკრატიულ გარდაქმნას გადაშფოვეტი მნიშვნელობა აქვს მსოფლიოს მშვიდობიანი და სტაბილური განვითარებისათვის. ცხოვრებამ დაადასტურა ისიც, რომ სწორედ ევრაზია წარმოადგენს პოტენციურ საფრთხეთა არეალს მიმდინარე ანტიტერორისტულ კამპანიაში. ამ მხრივ განსაკუთრებით ფეთქებადსაშიში კავკასია და კასპიისპირეთის რეგიონია. მსოფლიოს ექსპერტთა პროგნოზით (მაგალითად, "ზბიგნევ ბუეხინსკი), აქ ახლო მომავალში შესაძლებელია წარმოიშვას "ახალი ევრაზიული ბალკანეთი" თავისი დიდი ტრაგიკული შედეგებით. ამიტომ, განსაკუთრებულ ყურადღებას ითხოვს რეგიონში არსებული ე.წ. "დაყოვნებითი მოქმედების ბომბების" გაუვნებელყოფა. ამის მიღწევა და დემოკრატიული პროცესების განვითარება შეუძლებელია ნატოს მხარდაჭერის გარეშე, რაც ბუნებრივად ჯდება მისი "ადამსახველეთი გაფართოების" სტრატეგიაშიც.

ამასთან დაკავშირებით საქართველოს, რომელიც "ვარდების რევოლუციის" შემდეგ ამ რეგიონის დემოკრატიული გარდაქმნების ავანგარდში ჩაღდა, შეუძლია გარკვეული ლიდერის ფუნქცია შეასრულოს. ეს განსაკუთრებით ეხება "ბალტიის, შავი და კასპიის ზღვების სტრატეგიის" რეალიზაციას. ამიტომ აუცილებელია ამ სივრცეში არსებული დემოკრატიული ქვეყნების ერთობლივი ძალისხმევა და ნატოს უფრო აქტიური მხარდაჭერა.

* * *

ოცდამეერთე საუკუნე დიდი გლობალური ძვრების დასაწყისად შეიძლება მივიჩნიოთ. ასეთ პირობებში საქართველოს დასავლური ორიენტაციის პრიორიტეტი სულ უფრო უაღტერნატივო პოლიტიკური სტრატეგია ხდება და შესაბამისად, საქართველო და მთლიანად კავკასია თანდათანობით დიდ სახელმწიფოთა გლობალური პოლიტიკის ეპიცენტრში ხვდება. ევრაზიული ინტეგრაციის პირობებში, ჩვენი ქვეყნის ეს გეოპოლიტიკური ვითარება კიდევ უფრო გამოკვეთილ ხასიათს მიიღებს. აშშ-მა თავისი ცნობილი კანონის მიღებით 1999 წლის ივნისში „აბრეშუმის გზის სტრატეგია“, ჩამოაყალიბა ამერიკის გეოპოლიტიკური

ინტერესები ამ რეგიონში, რისი დასტურიც იყო პრეზიდენტ ბუშის საქართველოში ვიზიტიც.

ევრაზია თავისი უდიდესი ინდუსტრიული თუ სანედლეულო - ენერგეტიკული პოტენციალით ლამის ნახევარ მსოფლიოს მოიცავს. ეს უზარმაზარი სივრცე ატლანტიკის ოკეანიდან წყნარ ოკეანემდე გვეკლდინება როგორც ევრაზიის სუბკონტინენტი, სადაც საქართველოს არც თუ ისე უმნიშვნელო „გეოპოლიტიკური კოხორები“ გააჩნია. ესენი ბევრნი იყვნენ, მაგრამ მთავარი - ხელსაყრელი გეოგრაფიული მდებარეობა სშირად უარყოფითადაც მოქმედებდა ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივ-ეკონომიკური განვითარების მთელ ისტორიულ პროცესებზე. ჩვენი ქვეყანა სტრატეგიული მოსახრებით ევრაზიის ოთხ დიდმნიშვნელოვან რეგიონს შორის, როგორცაა კავკასია, შავიზღვისპირეთი, ახლო აღმოსავლეთი და კასპიისპირეთი, სტრატეგიულ სივრცეთა თავისებურ ბუფერს წარმოადგენდა. ყოველივე ამან გამოიწვია ის დასავლური ორიენტაცია, რომელიც ბუნებრივად ჯდება ქვეყნის მენტალიტეტში.

აზიური სამყაროსათვის დემოკრატიული ღირებულებების გაგება უფრო რთული და ზოგჯერ მიუღებელიც კი აღმოჩნდა. ეს დიდი სამყაროა, რომელიც გაჯერებულია რელიგიური რწმენითა და თავისებური კულტურული ჩვევებით, რაც არ უთანხმდება ევროპულს. ასე რომ, დასავლეთის ინიციატივა და ხანგრძლივი მუშაობა მშვიდობიანი მსოფლიო თანაცხოვრებისათვის წარმოშობს მძაფრ დაპირისპირებას და კონფლიქტს, რამაც შესაძლოა ყველაზე მშვიდობიან ქვეყნებშიც იწინოს თავი.

ასეთ პირობებში, საინტერესოა, რა როლის შესრულება დაეკისრება კავკასიას, კერძოდ კი საქართველოს, ისეთ მსოფლიო პოლიტიკურ ვითარებაში, რომელიც წარმოადგენს ცივილიზაციათა კონტრასტისა და მათი შეჯახების ზონას. აქ ერთმანეთის პირისპირ დგანან მართლმადიდებლური ქრისტიანობა და ისლამი, რასაც ემატება დასავლეთის ამბიციები. სწორედ მის შედეგსა და გამოძახილს წარმოადგენს კავკასიური კონფლიქტები. ნიშანდობლივია ის გარემოება, რომ მსოფლიოში ყველაზე სისხლისმღერელი კონფლიქტები სწორედ ცივილიზაციათა გამყოფ მიჯნებზე წარმოიშობა [2, გვ. 35]. ეს რეგიონი საფრთხის წინაშეა, სადაც მომავალში მოსალოდნელია უფრო ძლიერად განვითარდეს კულტურათა ბრძოლა. სწორედ ამ სხვაობის გამო საქართველოს პოლიტიკური ორიენტაცია ჯერ კიდე XII საუკუნიდან ევროპისკენ იყო მიმართული. ამის ნათელი მაგალითია საქართველოს დიდი მეფის დავით აღმაშენებლის ცხოვრებისა და ბრძოლის ისტორია.

დღევანდელ პირობებში ყველაზე ფეთქებადი რეგიონი გახდა კავკასია მთელ პოსტსაბჭოთა სივრცეში. ისტორია მეორდება! კავკასიის დაჩოქება შეიძლება მხოლოდ ომითა და მისი სავალალო შედეგებით.

ცხელი წერტილი უკვე რამდენიმე წელია არის კავკასიის ერთ-ერთი რეგიონი – ჩეჩნეთი. აქ პროგნოზი დამშვიდების საშუალებას არ იძლევა. მოსალოდნელია სხვა კონფლიქტების განახლებაც, როგორებიცაა აფხაზეთი, ოსეთი, ყარაბაღი. აქ დიდია უცხო ძალთა ინტერესები, განსაკუთრებით ენერგეტიკის სფეროში. მათი გეოპოლიტიკური გეგმების დაპირისპირება გამოიწვევს აშკარა ჩარევას სუვერენული ქვეყნების საშინაო საქმეებში [3, გვ. 42], რაც, სამწუხაროდ, დღევანდელ პირობებში აპრიორი გახდა.

ნიშანდობლივია, რომ რუსეთის გეოსტრატეგიული ინტერესებიც აქეთკენ მიდის. ზოგიერთი დასავლელი ექსპერტის აზრით, კავკასიის რეგიონის დაპყრობა დროთა განმავლობაში იქცა რუსების თვითიდენტიფიკაციის განუყრელ ნაწილად [4]. ამის ნათელი მაგალითია აფხაზეთში კონფლიქტი, რომელიც გლობალურია და ისტორიული. ჯერ კიდევ 1918 წელს რუსეთმა ოქტომბრის რევოლუციის პირველ წელს საქართველოს წაართვა სოჭა. ცნობისთვის იმ პერიოდისათვის სოჭის გარშემო 18 ქართული სოფელი იყო, ახლა არცერთი აღარ არის. 100 წლის წინ იქ ჩაატარეს ქართველების დიდი გენოციდი, მოსპეს ქართული დამწერლობა, რომელიც ჯერ კიდევ შემერებიდან მოდის და ყველაფერი რუსულ ყაიდაზე გადაიყვანეს. „გათიშე და იბატონეს“ პოლიტიკა დღესაც დიდი ძალისხმევით ტარდება აფხაზეთში. იქ მაცხოვრებელთა 80%-ზე მეტი უკვე რუსეთის ფედერაციის მოქალაქეებად აქციეს. ასეთი პოლიტიკის გამტარებლებად რუსეთის ეგრეთ წოდებული „სამშვიდობო ძალები“ გვევლინებიან. გლობალურ ანტიკომანურ პარადოქსთან გვაქვს საქმე. საქართველოს ისტორიულ ტერიტორიებს ყოველგვარი სამართლებრივი დასაბუთების გარეშე ისაკუთრებენ, რის საფუძვლადაც იყენებენ ყველაზე უსუსურ საბაზს – მოსახლეობის პასპორტიზაციას!

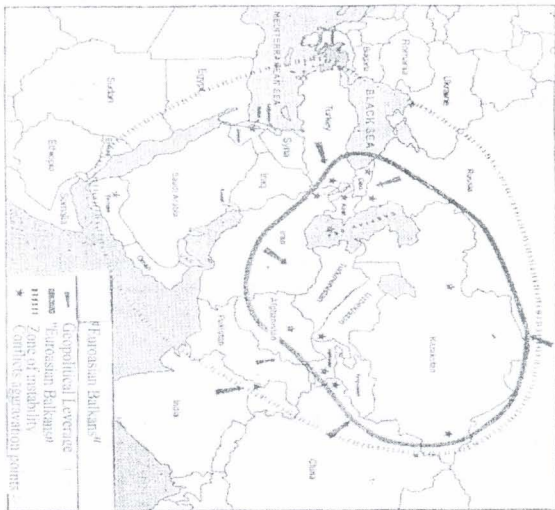
ჩვენ ასეთ სენს შეგვიძლია შევებრძოლოთ მხოლოდ ერთობლივი ძალისხმევით, ჩვენი პასუხი ამაზე შეიძლება იყოს მხოლოდ გაერთიანება. ყოფილ პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში უნდა შეიქმნას ერთიანი გეოპოლიტიკური სივრცე ბალტიის, შავი და კასპიის ზღვების არეალში. აქ შეგვიძლია ჩავრთოთ გამოცდილი მეცნიერული პოტენციალი და ვაწარმოთ ღრმა გამოკვლევები ნატოს აღმოსავლეთით გაფართოების ჩარჩოებში სახელწოდებით – „ახალი გეოპოლიტიკური სივრცე ბალტიის ზღვიდან შავ ზღვამდე“.

მითუმეტეს, ცნობილია, რომ პოსტ-საბჭოთა სივრცეს აშშ-ს გეოპოლიტიკურ და სტრატეგიულ გეგმებში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. ეს ბრწყინვალედ დააკონკრეტა აშშ-ს პრეზიდენტმა ჯ. ბუშმა 2005 წ. 10 მაისს თბილისში გამოსვლისას, სადაც მან ცალსახად აღნიშნა, რომ „ლიდერებმა იციან, რომ კონფლიქტების მშვიდობიანი მოგვარება აუცილებელია თქვენი ტრანსატლანტიკურ ალიანსში ინტეგრაციისათვის.“

ამავე დროს, საქართველოს დამოუკიდებლობას და ტერიტორიულ მთლიანობას ყველა ქვეყანამ უნდა სცეს პატივი“. ცხადია, კავკასია შესახებ მწიფოების გეოპოლიტიკური ინტერესების სახიფათო გადაკვეთის ადგილია!

დიდი დასავლელი პოლიტოლოგი ზბიგნევ ბჟეზინსკი თავისი პოლიტიკური ანალიზით ცხადყოფს რუსეთის რეგრესულ როლს როგორც ბალკანეთსა და კავკასიაში, ისე მთელ ევრაზიულ სივრცეში. აქ გამოკვეთილია რუსეთის მისწრაფება მოაწიოს ახალი „ევრაზიული ბალკანეთი“ კავკასიისა და კასპიისპირა ქვეყნებში (სქემა 1).

„THE BIG CHESS-BOARD“

სქემა 1

24963

საქართველოს
გეოგრაფიული
ინსტიტუტი

ზოიგნევე ბჟეზინსკის გახმაურებულ წიგნს – „დიდი საჭადრაკო და-
 ფა“ ავტორის სიმბოლური წანამძღვარი ახლავს: „ჩემს სტუდენტებს
 იმისათვის, რომ შესძლონ ხვალინდელი მსოფლიოს უკეთ წარმოსახვა“.
 ბუნებრივია, რომ ეს მარტო ამერიკელ მკითხველებს არ ეხებათ. არა-
 ნაკლებ მეტად თუ არა იგი გვეხება ჩვენც, რამეთუ ხვალინდელი
 მსოფლიოს სწორ წარმოდგენაზე ბევრწილად არის დამოკიდებული
 ხვალინდელი საქართველოს ბედი. ჩვენთვის დილემა აქ ასე დგას:

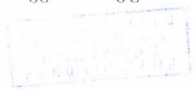
ან ჩვენ შევძლებთ „ბოროტების იმპერიის“ ნანგრევებიდან საბო-
 ლოოდ თავის დაღწევას, მძიმე სამხედრო-პოლიტიკური და სოციალურ-
 ეკონომიკური პრობლემების დაძლევას და ამით მსოფლიო თანამე-
 ვობრობის ღირსეულ წევრად გახდომას, ანდა, 1921 წლის მსგავსად,
 საქართველოს და მასთან ერთად კავკასიის ისტორიის ჩარხი კვლავ
 უკუღმა დატრიალდება.

ეს არის შექსპირისეული „ყოფნა-არყოფნის“ დილემა ჩვენთვის და
 ამიტომაც იწვევს დიდ ინტერესს ნებისმიერი სერიოზული პოლიტო-
 ლოგიური ანალიზი ამ მიმართებით. მითუმეტეს, როცა ეს ანალიზი
 ეკუთვნის თანამედროვე ამერიკული პოლიტოლოგიის ისეთ დიდ მკვლევ-
 ვარს, რომელმაც XX საუკუნის II ნახევრის მსოფლიო განვითარების
 არაერთი დიდი ისტორიული ძვრები იწინასწარმეტყველა. საკმარისია
 დავასახელოთ საბჭოთა კავშირის დაშლა.

ზ. ბჟეზინსკის აღნიშნული გამოკვლევებიდან ჩვენს განსაკუთრებულ
 ინტერესს იწვევს ის ანალიზი, რომელიც კავკასიის აწმყოსა და მო-
 მავალს ეხება. აქ ჩვენ სანიმუშოდ გვინდა მოვიყვანოთ ერთი მისეული
 სქემა სიმბოლური სახელწოდებით – „ევრაზიური ბალკანეთი“:

სქემიდან აშკარად ჩანს თუ სტრატეგიულ ინტერესთა რა დიდი კო-
 ნცენტრაცია მოდის საქართველოსა და კავკასიაზე. „ვარდების რევო-
 ლუციამ“ კიდევ უფრო გაზარდა ინტერესთა ეს დაპირისპირება და ჩვე-
 ნი ვაღია პოზიტიური სახე მიეცეთ მას, რათა თავიდან ავიცილოთ „ევ-
 რაზიური ბალკანეთის“ ავბედითი აჩრდილი კავკასიაში და თუ მაინც
 ეს მოხდა, ეს იქნება, ალბათ, „ძნელბედობის“ 800-წლიანი პერიოდის
 ყველაზე დიდი ტრაგედია საქართველოსა და კავკასიის ისტორიისთვის.

სქემა იმასაც გვიჩვენებს, თუ სად არის ხსნა და გამოსავალი: და-
 ვაკვირდეთ მას – „კავკასიური ცარცის წრეს“ მისი ოთხივე განზომი-
 ლებით: ჩრდილოეთით მართლმადიდებლური რუსეთი თავისი „ვლადი-
 კავკასიური“ ძველი, თუ ახალი იმპერიული ამბიციებით. სამხრეთით
 მაჰმადიანური თურქეთი და ირანი – საქართველოსა და კავკასიის ძვე-
 ლი მტერ-მოყვარენი, რუსეთის მსგავსად სისხლ-ხორცეულად რომ არი-
 ან დაინტერესებულნი კავკასიითა და შავი ზღვა-კასპიისპირეთით. და-
 სავლეთით უპირატესად კათოლიკური გაფართოებული ევროკავშირი“
 თავისი 450 მილიონიანი მოსახლეობით და უზარმაზარი პოლიტიკური
 და სავაჭრო-ეკონომიკური პოტენციალით, ხოლო აღმოსავლეთით უპი-

რატესად მაჰმადიანური კასპიისპირეთი და შუა აზია ასეთივე დიდი ენერგეტიკული პოტენციალით, „XXI საუკუნის მსოფლიოს მთავარ ენერგეტიკულ ბაზად“ რომ არის უკვე მიჩნეული დღეს.

ყველა ამ ფაქტორთა გათვალისწინებით ევრაზიული ინტეგრაციული პროცესების შემდგომი განვითარებისთვის და „ახალი მსოფლიო წესრიგის“ ფორმირებისთვის დიდი, შეიძლება ითქვას - გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს კავკასიური პრობლემების გადაჭრას მშვიდობიანი, ცივილიზირებული გზით. ბუჟინსკის სქემა თვითონ გეკარნახობს ამ გზას. ეს არის გარკვეული „ბუფერული ზონის“ შექმნა აქ მცხოვრები სხვადასხვა რელიგიისა და კულტურის მქონე, მაგრამ ერთი „კავკასიურ-იბერიული“ ჯგუფის ხალხების კონფედერაციული გაერთიანებით როგორც ეს თავის დროზე შევიცარიის კანტონებით ცენტრალურ ევროპაში განხორციელდა. სიმბოლურია, რომ კავკასიის ხალხთა წარმომადგენლების კონფერენცია „ერთიანი კავკასიური სახლის“ შექმნის იდეით სწორედ შევიცარიაში, უენევაში გაიმართა 1876 წელს. ეს იდეა შეიძლება დღეს ფანტაზიად მოჩანდეს, მაგრამ კავკასიის წარსული და ახლო, თუ შორეული მომავალი სწორედ ამ იდეის რეალიზაციისაკენ გვიბიძგებს. სხვათაშორის, ეს შედის თვითონ კავკასიის ირგვლივ არსებულ ზემოდჩამოთვლილ ძალთა ინტერესებშიც.

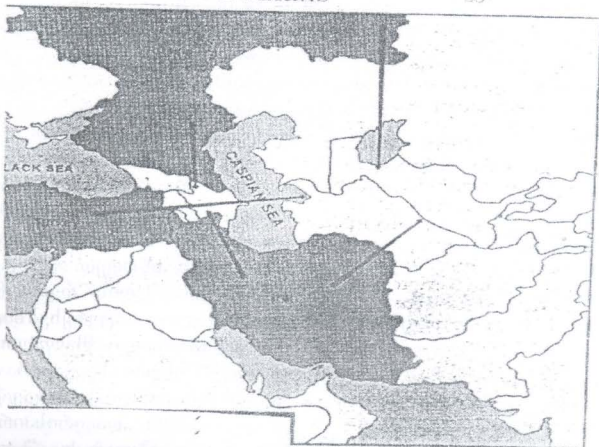
კავკასიას შეუძლია და უნდა გახდეს ახალი მსოფლიო წესრიგის და მომავალი „უსაზღვრებო მსოფლიოს“ ისეთი საკვანძო პუნქტი, ასე ვთქვათ, თავისებური „სასინჯი ქვა“, სადაც ილია ჭავჭავაძის სიტყვებით რომ ვთქვათ, შეიძლება განხორციელდეს „დაპირისპირებულ ძალთა ბედნიერი მორიგება ერთმანეთის დაუმონებლად და შეუბღალავად“. ამას გვასწავლის და ამისკენ მოგვიწოდებს ისტორიაც და თანამედროვეობაც და რაც მთავარია, ევრაზიული ინტეგრაციის სამომავლო ინტერესები. ეს იქნება ყველაზე ეფექტური და სტრატეგიულად მომგებიანი სვლა დიდ ევრაზიურ საჭადრაკო დაფაზე (სქემა 2).

ჯერ კიდევ ძველი ბერძნები კავკასიას, რომელსაც ისინი „დედამიწის შუბლს“ უწოდებდნენ მეტაფორულად, ერთიან რეგიონად განიხილავდნენ. რამოდენიმე დიდმა იმპერიულმა ძალამ სცადა კავკასიის ასეთ ერთ რეგიონად გაერთიანება მიდიელებიდან და რომაელებიდან მოყოლებული, ოტომანთა და რუსეთის იმპერიით დამთავრებული. ასეთი ცდები არსებობდნენ თვითონ კავკასიის რეგიონში მცხოვრებ ხალხებშიც. მათგან ორი დიდი მოვლენა შეიძლება აღინიშნოს - დავით აღმაშენებლის „ოქროვანა ხანა ნიკოფსითგან დარუბანდამდე და ოსეთითგან არევაწამდე“ და შამილის იმამატი. სწორედ დროის ამ მონაკვეთში წარმოიშვა „კავკასიური კონალობის“ (კეთილმეზობლური ურთიერთობის) ის ფენომენი, რომელსაც ჩვენ მომავალი კავკასიური ინტეგრაციის ზნეობრივ საფუძვლად მივიჩნევთ. „კავკასისკი ჩელოვკი“ - ასე მოგვნათლეს ზოგადად ყველა კავკასიელი რუსებმა და ჩვენი ვა-

ღია კავკასიის გაერთიანების მესამე ცდა საბოლოოდ წარმატებით დამთავრდეს ჩვენი რეგიონის, ევრაზიის და მთელი მსოფლიოს საკუთილდღეოდ.

„Euroasian Balkans“

სქემა 2

ჩვენ კარგად გვესმის, რომ „ერთიანი კავკასიური სახლის“ ძველი იდეის აღორძინება და განხორციელება უადრესად რთული და ძნელი საქმეა იმ დიდ სამხედრო-პოლიტიკური, კულტურულ-რელიგიური და სოციალურ-ეკონომიკური წინააღმდეგობათა პირობებში, რომელიც დღეისათვის არსებობს აქ და სხვადასხვა დაპირისპირებულ ძალებად ქსაქსავენ მას. ამიტომაც წარმოიშვა „ევრაზიური ბალკანეთის“ საფრთხე.

ამ საფრთხის თავიდან ასაცილებლად და შესაბამისად, კავკასიის უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად გაბედული და გრძელვადიანი სტრატეგიული პროგრამის შემუშავება აუცილებელია. ეს ყველა დაინტერესებული ქვეყნის ინტერესს უნდა შეადგენდეს.

მაგრამ კავკასიის მომავლის სტრატეგიული ხედვა არ იქნება ეფექტური და სიცოცხლისუნარიანი, თუ კავკასიის ხალხებიც გლობალიზმის აქტიურ ინტეგრაციულ პროცესებში არ ჩაერთვებიან. კავკასიის, ევრაზიური ინტეგრაციის და მათთან ერთად, ახალი მსოფლიო წესრიგის წარმატება სხვანაირად წარმოუდგენელია. ეს განსაკუთრებით რუსეთსა და მისი ეგიდით შექმნილ „დსთ“-ს ეხება. ისტორიული პერსპექტივის თვალსაზრისით, აქ წარმატება მხოლოდ თანამედროვე რუსული პოლიტიკის „მედასავლური“ ფრთის გამარჯვებაზეა დამოკიდებული – დღევანდელი რუსეთის (რომელსაც ზ. ბუჟინსკი სრულიად სამართლიანად „შავ ხერულს“ უწოდებს), დემოკრატიულ ფერისცვალებასთან. ამიტომ ყველაფერი ეს უნდა განხილულ იქნას მსოფლიოს ერთიანი დემოკრატიული სივრცის ფორმირების განმსაზღვრელ სტრატეგიად უახლოესი თუ შორეული მომავლისთვის.

სტრატეგია სტრატეგიად, მაგრამ ინტეგრაციული პროცესების წარმატებისთვის არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ტაქტიკასაც. კავკასიური ინტეგრაციის პროცესი, ჩვენი აზრით, უნდა დაიწყოს სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირუროთიერთობის გაფართოებით და კავკასიის თავისებური „საერთო ბაზრის“ შექმნით. არაფერი არ აახლოებს ხალხებს და ადამიანებს ისე, როგორც ეკონომიკა. ასე იყო, ასე არის და ასე იქნება მომავალშიც. „აბრეშუმის დიდი გზა“, ევროპასა და აზიას შორის ინტეგრაციის პირველი ნაბიჯები ხომ, სწორედ სავაჭრო-ეკონომიკური კავშირებით იწყება. XIX-XX საუკუნეების ქართული პოლიტიკური იდეალი – „კავკასიის შეერთებული შტატების“ შექმნაც შეიძლება შორეულ მომავლაში რეალობად იქცეს მხოლოდ „კავკასიის საერთო ბაზრის“ შექმნით და რეგიონის ეკონომიკური ინტეგრაციით. დღეს არსებული წინააღმდეგობანი და „ცხელი წერტილებიც“ ნელ-ნელა გაქრებიან: ეკონომიკა მთელ მსოფლიოს ერთიანს ხდის და ასე იქნება კავკასიაშიც.

არანაკლები მნიშვნელობა აქვს კულტურულ, მეცნიერულ-ტექნიკურ, საგანმანათლებლო და სპორტულ კავშირუროთიერთობათა განვითარებას. თავის დროზე ივ. ჯავახიშვილს თბილისის უნივერსიტეტის დაფუძნება განზრახული ჰქონდა საერთო-კავკასიური უნივერსიტეტის სახით. 20-30-იან წლებიდანვე აქ დიდი მუშაობა წარმოებდა კავკასიური იბერიული ენებისა და ისტორიის კვლევის თვალსაზრისით. ბევრი ტრადიცია, წეს-ჩვეულება და ცხოვრების წესი კავკასიელებს საერთო აქვთ და ალბათ ესეც კარგ წინამძღვრებს ქმნის კავკასიური ინტეგრაციისთვის. გავიხსენოთ, რომ ისტორიულად ყველა კავკასიური სამეფო-სამ-

თავრობო, თუ სახანო „კონაღურად“ და საგვარეულო-სანათესაო კავშირებით იყვნენ ერთმანეთთან ორგანულად გადაბმულ-გადაჯაჭვულნი. თვით ბაგრატიონების უძველესი დინასტია, პალესტინურ-ებრაულ ძირებს რომ უკავშირდება, ისტორიულად, ფაქტიურად საერთო-კავკასიური დინასტია იყო, რამდენადაც სამეფო ოჯახის ტრადიციით, მათ საოჯახო-საქორწინო ურთიერთობა კავკასიის თითქმის ყველა ხალხთან ჰქონდათ დამყარებული, რაც თავის მხრივ, ქვეყნის პოლიტიკური ინტერესებით იყო გაპირობებული (გაგისხენოთ თუნდაც – ამ მხრივ, დავით აღმაშენებელი, ანდა, თამარ მეფე).

ვერაზიული და კერძოდ, კავკასიური ინტეგრაციისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს სპორტისა და ტურიზმის განვითარებას. ისტორიული პერსპექტივის თვალსაზრისით მათი მნიშვნელობა უუქველია, კიდევ უფრო გაიზრდება. კარგი იქნება, თუ უკვე უახლოეს ხანს კოორდინირებულ სახეს მიიღებს კავკასიის ტურიზმის სამსახური, ამასთან, საფუძველი ჩაეყრება კავკასიურ სპორტულ თამაშებს და თუნდაც, ზაფხულის, ან, ზამთრის ოლიმპიადასაც ამიერკავკასიის სამივე სახელმწიფოს ერთობლივი ძალისხმევით. სპორტი და ტურიზმი მშვიდობისა და ხალხთა დაახლოების მძლავრი საშუალებაა დღეს და ხვალ და ზევ უუქველია, იგი კიდევ უფრო გამოკვეთილ სახეს მიიღებს.

ერთი სიტყვით, კავკასიის ხალხთა და ქვეყანათა ინტეგრირების რესურსები და რეზერვები ბევრია, მაგრამ მათი ამოქმედებისათვის პირველ რიგში პოლიტიკური ნებაა აუცილებელი. კავკასიელთა ერთობის ძველი, მაგრამ მარად ახალი იდეა კვლავ ცარიელ იდეად დარჩება. მთავარი სიტყვა აქ პოლიტიკოსებს, პოლიტოლოგებს და ეკონომისტებს ეკუთვნის და კარგი იქნება, თუ ამ მიმართებით მოხდება გარკვეული კოორდინაცია და საქმიანი ურთიერთკავშირი როგორც რეგიონალური, ისე გლობალური მასშტაბით, რათა უკეთ შევძლოთ ბუჟინსკის ტერმინოლოგიით, – „ხვალინდელი მსოფლიოს უკეთ წარმოსახვა“ და „ვერაზიურ საჭადრაკო დაფაზე“ სწორი ხვლების გაკეთება. კავკასიაში „კონაღობის“ ტოლერანტულ ტრადიციებს ამ გზით ახალ სიცოცხლეს შევძენთ, რაც თავის მხრივ, სტიმულს მისცემს ფორმირების პროცესში მყოფ ახალ მსოფლიო წესრიგს.

ლიტერატურა:

1. ივ. ჯავახიშვილის სახ. თსუ პოლიტიკურ მეცნიერებათა სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი. შრომების კრებული, თსუ, თბილისი 2003 წ.
2. უშრნალი „კონფლიქტოლოგიის საკითხები“, თბილისი, №2, 2001 წ.
3. გაზ. „საქართველოს რესპუბლიკა, 2005 წ. 11 მაისი.

4. US – Russian Relations at the Turn of the Century – Carnegie Endowment for International peace working group.
5. «Российская газета», 1998 г. 28 ноября.

GEORGIA AND EURASIAN SPACE: POLITICAL AND ECONOMIC ASPECTS

Murman Kvaratskhelia

*P. Gugushvili Institute of Economics,
The Academy of Sciences of Georgia
14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia*

SUMMARY: NATO is gradually acquiring political functions and from this standpoint, it is very important to determine the chief strategic directions of the modern world political development. Primarily these strategic directions include the overcoming the total regime and ideology still existing from the “Cold War “period and the formation of the world democratic spaces. In this context, Eurasian subcontinent appears to be the object of chief interest. It is the very place, where many post communist countries are situated and their democratic transformation is very important for peaceful and stable development of the world.

According to recent political analysis, Eurasia is considered potential danger for the current anti-terrorism campaign. Eurasia may be labeled as “the source of conflicts “.Thus our duty is to avoid all the possible complications that threaten to turn into war and bloodshed.

In this context, Caucasus and the Caspian Sea region are especially dangerous spaces. According to some political prognosis (of Bzignev Bzhezinski, for example), “new Eurasian Balkan “may emerge on that territory, with its tragic outcomes. To avoid all the possible complications and to let the democratic processes develop we will need the help of NATO.

Caucasus has turned into the region, where drug business, illegal trade of weapons and terrorism has become very frequent. The neighboring country uses the separatist Abkhazia and Oseti territory to conduct illegal activities. The tunnel of “Rocky” is actually used for the transition of weapon and narcotics. We must put an end to all criminal activities.

In this connection, Georgia, having found itself in the very head of democratic changes of the region after the” Rose Revolution”, can fulfill the function of the leader in the region. This is mainly connected with the realization of the “Baltic, Black and Caspian Sea Strategy”. The mentioned spaces are expected to achieve decisive importance in solving the problems of post communist era. For this reason, all the democratic countries existing in that space must actively back NATO to decide all the problems.

ГРУЗИЯ И ЕВРАЗИЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО: ПОЛИТИЧЕСКИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Мурман Кварацхелия

Институт экономики им. П. Гугуцивили АН Грузии,

Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе 14.

РЕЗЮМЕ. Приобретение политических функций НАТО на повестку дня ставит вопрос определения главного стратегического направления современного мира. Это, прежде всего, преодоление оставшихся от «холодной войны» тотальных режимов и идеологий, формирование единого мирового демократического пространства.

В этом смысле в сферу особого интереса попадает Евразийский субконтинент.

Здесь находятся большинство посткоммунистических стран, демократическое преобразование которых имеет большое значение для мирного и стабильного развития мира. Жизнь доказала, что Евразия является ареалом потенциальной безопасности в антитеррористической кампании. В этом отношении самыми взрывоопасными являются кавказский и прикаспийский регионы. По прогнозам мировых экспертов (З. Бжезинский и др.) в этих регионах в ближайшем будущем, возможно, появятся «новые евразийские балканы» со своими трагическими последствиями. Исходя из этого, особое внимание следует уделять обезвреживанию т.н. «бомб замедленного действия». Достижение этих целей и развитие демократических процессов немислимы без содействия НАТО, стратегией которого является «расширение на восток».

Исходя из этого, Грузия, которая после «Революции роз» встала в авангард демократических преобразований, может выполнить функции лидера. Это, прежде всего, касается реализации «стратегии Балтийского, Черного и Каспийского морей». Поэтому обязательно в этом пространстве сплочение демократических стран и активная поддержка НАТО.

ხელფასების ეტაპობრივი ზრდა – ეროვნული ეკონომიკის
აღმშენებლობის მნიშვნელოვანი ფაქტორი

უშანიგი სამადაშვილი

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

0105, თბილისი, ქიქოძის №14

შემოვიდა: 2004 წლის 25 ნოემბერს

რეზიუმე. სტატიაში დასაბუთებულია მინიმალური ხელფასის ეტაპობრივი ზრდისა და მისი საარსებო მინიმუმთან დაახლოების ობიექტური აუცილებლობა, ასევე, გაანალიზებულია ამ პროცესის უაღრესად დიდი ისტორიული, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მნიშვნელობა.

მინიმალური ხელფასის ზრდის თანმდევი უარყოფითი შედეგების შეზღუდვისა და დადებითი შედეგების მიღებისათვის, ავტორის აზრით საჭიროა: ურყევი პოლიტიკური ნება, მინიმალური ხელფასის მატეხისა და სხვა თანმდევი მოვლენების სამართლებრივი უზრუნველყოფა; მინიმალური ხელფასის არა ელვისებური, არამედ ეტაპობრივი ზრდა, ხელფასების არა ავტონომიური, არამედ საერთოდ კომპლექსური ზრდა; კატეგორიულად უნდა გამოირიცხოს მინიმალური ხელფასის მატეხა ინფლაციური წყაროებით; ახლო მომავალში მინიმალური ხელფასის მატეხის წყაროდ უნდა მოგვევლინოს ხარჯების ოპტიმიზაცია არსებული შემოსავლების ფარგლებში, ხოლო შორეულ პერიოდში მატეხის წყარო იყოს ბიუჯეტის დამატებითი შემოსავლები ეკონომიკური ზრდის ხარჯზე; იმპორტულ პროდუქციაში ფუფუნების საგნები უნდა ჩანაცვლდეს გარკვეულწილად საარსებოდ მნიშვნელოვანი სამომხმერებლო პროდუქციით.

* * *

მასობრივ საინფორმაციო საშუალებებში, ლექციებსა თუ კერძო საუბრებში ცხარე დებატები იმაზე მეტყველებს, რომ სადღეისოდ საქართველოში ყველაზე აქტუალური პრობლემა გარანტირებული მინიმალური ხელფასის დაკანონება ანუ სიღარიბის დაძლევაა. ეს პრობლემა შედარებით იოლი გადასაწყვეტია მსხვილ და საშუალო ბიზნესში, ხოლო შედარებით რთული – მცირე ბიზნესსა და საბიუჯეტო ორგანიზაციებში. წინამდებარე სტატიის მიზანს წარმოადგენს სწორედ მინიმალური ხელფასის მომატების თანმდევი დადებითი და უარყოფითი შედეგების გაანალიზება-შეჯერება და მის საფუძველზე ეფექტიანი წინადადების შემუშავება.

ამთავითვე უნდა აღინიშნოს, რომ მინიმალური ხელფასის ეტაპობრივ ზრდას და მის საარსებო მინიმუმთან (132 ლარი) დაახლოებას უაღრესად დიდი ისტორიული, პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მნიშვნელობა აქვს [1, გვ. 64], რადგანაც მინიმალური ხელფასი (20 ლარი) დაახლოებით 6,5-ჯერ, ხოლო პენსია ხუთჯერ ჩამორჩება ქვეყანაში დადგენილ საარსებო მინიმუმს. თვით საშუალო ხელფასიც

კი საარსებო მინიმუმის 90%-ია. აღნიშნულის გამო სიღარიბეში ცხოვრობს მოსახლეობის 55%, რომელიც დანარჩენი 45%-ის მიმართ სამომხმარებლო ბაზარზე კონკურენტუუნაროა [2, გვ. 56].

დასაწყისში შევჩერდეთ ისტორიულ ასპექტზე. საბჭოური საქართველოს პირობებში მინიმალური ხელფასის დინამიკა ასეთნაირად გამოიყურებოდა: 1950-1956 წლებში იგი 22 მანეთი იყო, 1957-1964 წ.წ. – 26-28 მანეთი, 1968-1977 წ.წ. – 50 მანეთი, 1977-1990 წ.წ. – 70 მანეთი [3, გვ. 371]. შევნიშნავთ, რომ იმ დროისათვის საარსებო მინიმუმი 100 მანეთს შეადგენდა. მოხმობილი სტატისტიკური მონაცემებიდან გამომდინარეობს რამდენიმე დასკვნა: პირველი ის, რომ სოციალისტური ეკონომიკის 70-წლიანი ისტორიის მანძილზე ვერ მოხერხდა მოსახლეობის საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფა. მეორე ის, რომ მინიმალური ხელფასის ზრდა ხდებოდა არა მყისიერად, არამედ ეტაპობრივად. ამასთან, ეს ზრდა 100 პროცენტს ზევით არ დაფიქსირებულა. და მესამე ის, რომ დღეს, საბაზრო ტრანსფორმირების თორმეტი წლისთავზე, ვმსჯელობთ 132-ლარიანი მინიმალური ხელფასის დაკანონებაზე, ნათლად მეტყველებს სოციალისტურთან შედარებით საბაზრო ურთიერთობების უპირატესობაზე.

პოლიტიკური ასპექტი. განვითარებულ სამოქალაქო საზოგადოებაში, რომლის აშენებასაც ჩვენ ვესწრავით, ძირითადი პრიორიტეტია ადამიანთა უფლებების და თავისუფლებების დაცვა. ადამიანთა უფლებების მდიდარ არსენალში კი ამოსავალია სიცოცხლის (არსებობის) უფლება. საარსებო მინიმუმით უზრუნველმყოფი მინიმალური ხელფასის საკანონმდებლო წესით დამკვიდრება სწორედ მოსახლეობის დაუცველი ფენების სასიცოცხლო უფლების რეალიზაციისაკენ, მათი ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებისაკენ არის მიმართული, რაც ამავდროულად ქვეყანაში კრიმინოგენური სიტუაციის გამოსწორებისა და მდგრადი პოლიტიკური სტაბილურობის წინაპირობაცაა. თავის მხრივ, დამნაშავეობის მასშტაბებისა და, შესაბამისად, მასთან დაკავშირებული სახელმწიფო ხარჯების შემცირება მნიშვნელოვანი ფაქტორია საზოგადოების კეთილღობის დონის ამაღლებისა.

ეკონომიკური ასპექტი: ჩვენი გათვლებით, მინიმალური ხელფასის ზრდა შეეხება ყველაზე დაუცველ ფენებს, ქვეყნის მოსახლეობის დაახლოებით 60-65 პროცენტს. საზოგადოების ეს ნაწილი თავისი მიზეზრული შემოსავლების გამო სიღარიბეში ცხოვრობს, მოკლებულია ელემენტარულ საარსებო პირობებს, სამედიცინო და საგანმანათლებლო მომსახურებას, რის გამოც ვერ ხერხდება მათი სამუშაო ძალის ნორმალური კვლავწარმოება, შესაბამისად, დაბალია ეკონომიკური უკუგების მაჩვენებელიც. სწორედ ამიტომ, საზოგადოების აღნიშნული ფენის საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფის საკითხი უნდა განვიხილოთ არა მხოლოდ პუმანურობის, არამედ ეროვნული მეურნეობის აღმშენებლო-

ბის უდიდესი პოტენციალის შენარჩუნებისა და ეფექტიანად ამოქმედების პოზიციებიდანაც.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ჩვენს ქვეყანაში არსებული სამუშაო ძალის დაბალი ფასი (შეზღუდული მოთხოვნა) არა მარტო განიზიდავს ეროვნულ საწარმოო და ინტელექტუალურ პოტენციალს, არამედ ხელს შეუწყობს უცხოურ კაპიტალს, რათა ფასების კონკურენციაში დაჯაბნოს შედარებით ძვირადღირებული, მაგრამ უკეთესი სამომხმარებლო თვისებების სამამულო პროდუქცია და დაიპყროს სამამულო ბაზარი. უფრო მარტივად – დღეს საქართველოში საარსებო მინიმუმის უზრუნველყოფი ხელფასი (სამუშაო ძალის ფასის ქვედა ზღვარი) კანონით არ არის განსაზღვრული და დაცული. არც პროცესშია კავშირები ძლიერი, რომელიც ამ ზღვარს ქვემოთ დადგენილი ხელფასის შემთხვევაში აიძულებდა ხმას მშრომელთა ინტერესების დასაცავად და აიძულებდა მეწარმეს თვითღირებულება შეემცირებინა არა ხელფასის დაწვეით, არამედ მეცნიერულ-ტექნიკური მიღწევების წარმოებაში დანერგვით. ამგვარი განუკითხავი გარემო, როცა შრომა (სამუშაო ძალის ფასი) უფრო იაფია, ვიდრე კაპიტალი (ტექნიკა ტექნოლოგია), პრაგმატიკოს მეწარმეს უბიძგებს, შემოსავლების გადიდების მიზნით, წარმოებაში შეიყვანოს დიდი ოდენობის იაფი შრომა, რაც აფერხებს შრომის კაპიტალაღჭურვილობის და მწარმოებლურობის ამაღლების, რითაც, საბოლოო ანგარიშში, იზრდება წარმოების ინდივიდუალური ხარჯები, თვითღირებულება, ფასები. ეს კი სამამულო პროდუქციას არაკონკურენტუნარიანს ხდის.

სოციალური ასპექტი: ამჟამად საქართველოში შემოსავლები (მოღიანი შიდა პროდუქტი) ერთობ უთანაბროდ ნაწილდება. ამაზე მეტყველებს თუნდაც ის, რომ სახელმწიფოს მეშვეობით მეორად განაწილებას შემოსავლების მხოლოდ 20 პროცენტი ექვემდებარება, დანარჩენი – 80 პროცენტი კი წარმოების ფაქტორების უმსხვილესი მესაკუთრეების მიერ მიითვისება. არადა, მდიდართა „კალათაში“ არსებული მილიონების ზღვრული ათასების სარგებლიანობა ბევრად დაბალია, ვიდრე იმავე ათასების სარგებლიანობა ღარიბთა „კალათაში“. ცხადია, შემოსავლების ამგვარი არაეფექტიანი განაწილება უარყოფითად მოქმედებს წარმოების ზრდაზე. ამიტომ ეკონომიკურად მიზანშეწონილია სახელმწიფოებრივი გადანაწილების გზით შემოსავლების უთანაბრობის არა აღმოფხვრა, არამედ შერბილება, ისეთი „ოქროს შუალედის“ მოძებნა, რომლის დროსაც, ერთის მხრივ, სოციალურად დაცულნი იქნებიან გაჭირებული ფენები და, მეორეს მხრივ, ეკონომიკური ზრდა კი არ შეფერხდება, არამედ მუდმივ პროგრესს დაექვემდებარება. სხვაგვარად, სახელმწიფო უნდა ჩაერიოს შემოსავლების გადანაწილებაში, მაგრამ საჭიროა იმოქმედოს სამედიცინო პრინციპით – „არ ვაწვო ბაზარს“. შევნიშნავთ, რომ შემოსავლების უთანაბრობა საბაზრო მექა-

ნიზმის არა მარტო პროდუქტია, არამედ მისი ეფექტიანი ფუნქციონირების წინაპირობაც. რადგანაც მხოლოდ მას ძალუძს წაახალისოს მაღალნაყოფიერი და ხარისხიანი შრომა. ამიტომ ამ სტიმულების მოსპობა საბაზრო მექანიზმის ქმედებას ადაბლებს.

ხელფასის გარანტირებული მინიმუმის დაკანონებას შესაძლოა მოჰყვეს უარყოფითი შედეგებიც. კერძოდ, მინიმალური ხელფასის (შრომის ფასის) ზრდა გამოიწვევს შრომის მიწოდების ზრდას, მაგრამ, ამაღლოვლად, შემცირდება მასზე მოთხოვნა, რის გამოც გაიზრდება უმუშევრობა (განსაკუთრებით არაკვალიფიციურ და გამოუცდელ ახალგაზრდა მუშაკებს შორის); შესაძლოა ისეთი სიტუაციაც, როდესაც მუშაკი თანახმაა იმუშაოს ხელფასის გარანტირებულ მინიმუმზე ნაკლები ანაზღაურების პირობებშიც. ამის წინააღმდეგი არც დამქირავებელია, მაგრამ კანონით დადგენილი მინიმალური ხელფასიდან გამომდინარე, მაინც უარს ეუბნება მუშაკს. საარსებო მინიმუმზე (მინიმალურ ხელფასზე) დაუბეგრავი მინიმუმის მიზმის შემთხვევაში მოსახლეობის დაახლოებით 60 პროცენტი განთავისუფლდება გადასახადისაგან, რაც საგრძნობლად შეამცირებს ბიუჯეტის შემოსავლებს და ხელს შეუშლის გადამხდელის ახალი იდეოლოგიის ჩამოყალიბებას.

დაბოლოს, გარანტირებული მინიმალური ხელფასის თანმდევი უარყოფითი შედეგების შეზღუდვისა და დადებითი შედეგების მიღებისათვის, ჩვენი აზრით საჭიროა:

1. საკანონმდებლო წესით დამკვიდრდეს საარსებო მინიმუმის უზრუნველყოფი დაუბეგრავი მინიმალური ხელფასი და მისი დაცვისათვის ამადლდეს პროფკავშირების ქმედითობა, რათა მეწარმეებმა წარმოების ხარჯების მინიმიზებისას აქცენტი ხელფასის შემცირებაზე არ გააკეთონ. ყველაფერი ეს მეწარმეებს უბიძგებს ხარჯები შეამცირონ უპირატესად მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის საფუძველზე, მოაწიონ არა შრომატევადი, არამედ მეცნიერებატევადი ანუ ცოდნაზე დამყარებული ეროვნული წარმოება;

2. ურყევი პოლიტიკური ნება. ასევე, მინიმალური ხელფასის მატებისა და სხვა თანმდევი მოვლენების სამართლებრივი უზრუნველყოფა, რადგანაც ამ სფეროში ყოველგვარი სამართლებრივი ვაკუუმი ნოყიერ ნიადაგს შეუქმნის ვოლუნტარიზმს;

3. იმის მიუხედავად, რომ მინიმალური ხელფასის მატების პროცესი გარკვეულად დავახანეთ, აჩქარება მაინც მიუღებელია. მიზანშეწონილია, დავიცვათ ეტაპობრიობა, ამასთან, მატების შედარებით მაღალი ტემპები უმჯობესია, დავითხვევს ზაფხულისა და შემოდგომის პერიოდს, როდესაც ეროვნული სამომხმარებლო ბაზარი უპირატესად სამამულო პროდუქტით არის წარმოდგენილი. არ უნდა დავივიწყოთ არც ის, რომ პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაციის ქვეყნებში მინიმალური ხელფასის ყოველი 10 პროცენტით მატება უმუშევრობას საშუალოდ 2 პრო-

ცენტით ზრდის. ეს, ცხადია, სახელმწიფოსაგან მოითხოვს შრომითი მოწურობისა და მუშაკთა კვალიფიკაციის ამაღლებისა და გადამზადების სამუშაოების გააქტიურებას;

4. კატეგორიულად გამოირიცხოს მინიმალური ხელფასის მატება ინფლაციური წყაროებით: ფულის ემისიით და სახელმწიფო სესხების ადებით, რადგან ეს მხოლოდ უარყოფით შედეგებს გამოიღებს. დაგვითმობინებს მიღწეულ პოზიციებს და ქვეყანაში დაამკვიდრებს ეკონომიკურ არასტაბილურობას. მიზანშეწონილია, ასევე, მინიმალური ხელფასის არა ავტონომიური ზრდა, არამედ საერთოდ ხელფასების კომპლექსური ზრდა. მინიმალური ხელფასის ზრდით, ცხადია, კერძო სექტორს ხარჯები გაეზრდება. იმისათვის, რათა მეწარმეობამ სტიმული არ დაკარგოს, საჭიროა მათთვის გადასახადების შემცირება;

5. ახლო მომავალში მინიმალური ხელფასის მატების წყაროდ მოგვევლინოს არსებული შემოსავლების ფარგლებში ხარჯების ოპტიმიზაცია, ანუ ეკონომიკურად მიზანშეუწონელი ხარჯებიდან ფულადი რესურსების სიციალურად დაუცველი ფენების სასიცოცხლო (პრიორიტეტულ) მოთხოვნებიზე გადამისამართება. ცხადია, ეს მოითხოვს რიგი არაპოპულარული, მაგრამ ობიექტურად აუცილებელი ღონისძიებების გატარებას: სოციალიზმიდან გადმოყოლილი და დღეს უკვე ფუნქციონირებადი თუ ფუნქციონირებადი სტრუქტურების (ორგანიზაციების) გაუქმება-შეკვეცვა-შერწყმას, ქვეყნის მართვის აპარატის გამარტივება გაიაფებას (სახელმწიფო მოხელე ბიუჯეტის სახსრებით წელიწადში ოთხჯერ არ უნდა იცვლიდეს ავტომანქანას, საოფისე აღჭურვილობას, შესამცირებელია პარლამენტართა რაოდენობა) და მრავალ სხვას;

6. შედარებით შორეულ პერიოდში მატების წყარო იყოს ბიუჯეტის ის დამატებითი შემოსავლები, რომლებიც ამოიღება ეკონომიკური ზრდის, დაბეგვრაში შეღავათების გაუქმების, მეურნე სუბიექტების თანაბარ საგადასახადო და საბაჟო პირობებებში ჩაყენების ანუ საბაჟო და საგადასახადო ადმინისტრაციის გამკაცრების, ჩრდილოვანი ეკონომიკის შეზღუდვა-ლეგალიზების და კონტრაბანდის მინიმუმამდე დაყვანის საჯზე. მარტო კონტრაბანდული საქონლის განბაჟებით დაახლოებით 10 მლნ. ლარი შეიძლება შეემატოს სახელმწიფო ბიუჯეტს კოველთვიურად;

7. მიზანშეწონილია იმპორტულ პროდუქციაში ფუფუნების საგნების ჩანაცვლება გარკვეულწილად საარსებოდ მნიშვნელოვანი სამომხმარებლო პროდუქციით, რათა ღარიბთა თითოეული ლარი უზრუნველყოფილ იქნეს შესაბამისი საქონლით. ამ შემთხვევაში მოხდება ერთობლივი მოთხოვნის სტრუქტურის შეცვლა. შესაძლებელია ინფლაციის გარკვეული ზომით წახალისებაც, მაგრამ მართვადი ინფლაცია საშიშროებას არ წარმოადგენს.

ჩამოთვლილი ღონისძიებების დროული და ეფექტიანი განხორციელება, ვფიქრობ, ხელს შეუწყობს სოციალურად დაუცველი ფენების ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას და მათ აქტიურ ჩაბმას ეროვნული მეურნეობის აღმშენებლობაში.

ლიტერატურა:

1. „საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები“, ეკონომიკური პოლიტიკისა და სამართლებრივი საკითხების ქართულ-ევროპული საკონსულტაციო ცენტრი, თბილისი 2005 წ. №1, კვარტალური მიმოხილვა;
2. სამადაშვილი უ; შენგელია ნ. „საქართველოს ეკონომიკის აღმაშენებლის ძირითადი მიმართულებების შესახებ“. ჟურნალი „ეკონომიკა“, 2004, № 5-6;
3. ქვაჩაია ირ; ქუტიძე რ. ეკონომიკური თეორია. თბილისი, 2000;
4. პაპავა ვ. „პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა“, თბილისი „პდპ“, 2002.

GRADUAL GROWTH OF SALARIES – CONSIDERABLE FACTOR OF RENOVATION OF NATIONAL ECONOMY

Ushangi Samadashvili

*P. Gugushvili Institute of Economics
The Academy of Sciences of Georgia
14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia.*

SUMMARY: In the article it is justified the objective necessity of gradual growth of minimum salary and its approximation to the minimum wage; also there is analyzed a significant hystorical, political, economical and social sense of this process.

By the author's opinion for the limitation of negative and getting positive consequences it is necessary: stable political will, also the growth of minimum salary not at once, but gradually; categorically, the growth without inflation sources; not autonomous growth of minimum salary, but complex growth of salaries in general; the optimization of budget expenditures within the limits of existing income which is the source of minimum salary growth in the nearer future; in long-term period it adds income to budget from economical growth; partially substitute luxury items by consumers goods in import.

ПОЭТАПНЫЙ РОСТ ЗАРАБОТНОЙ ПЛАТЫ – ЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ ФАКТОР ВОЗРОЖДЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Ушанги Самадашвили

Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии

Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе 14.

РЕЗЮМЕ. В статье обоснована объективная необходимость поэтапного роста минимальной зарплаты и ее сближения с прожиточным минимумом, а также проанализировано весьма большое историческое, политическое, экономическое и социальное значение этого процесса.

Для ограничения отрицательных и поощрения положительных сопровождающих рост минимальной зарплаты результатов, по мнению автора, необходимо: непоколебимая политическая воля, правовое обеспечение роста минимальной зарплаты и других сопровождающих явлений; рост минимальной зарплаты должен быть не мгновенным, а поэтапным, не автономным ростом, а комплексным ростом зарплаты вообще; категорически исключить рост минимальной зарплаты за счет инфляционных источников; в ближайшем будущем источником прироста минимальной зарплаты должна выступить оптимизация издержек в пределах имеющихся доходов, а в далеком будущем полученные за счет экономического роста дополнительные доходы бюджета; в составе импортной продукции в определенной степени постепенно должна уменьшаться доля предметов роскоши в пользу предметов потребления.

РЫНОК И СИСТЕМНЫЕ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ В ПОЛЬШЕ

Славомир Партыцкий

Университет Марии Кюри-Склодовской

Люблин, Польша

Поступила: 2 ноября 2004г.

РЕЗЮМЕ. В последнее десятилетие в Польше происходит формирование рыночной экономики, которая с самого начала находила поддержку в широких кругах общества. В статье выделяются три элемента рыночных преобразований: макроэкономическая стабилизация, либерализация, соединенная с перестройкой экономических институтов, и приватизация. Основные положения системных преобразований содержатся в плане Бальцеровича, тактической целью которого была стабилизация народного хозяйства, а стратегической – построение в Польше рыночной экономики.

Социология рынка позволяет выявить общественные процессы и в то же время является фактором, ускоряющим процессы преобразований и общественного развития.

Преобразования в экономике в более длительной временной перспективе указывают на все большую степень схождения между целями и институциональными нормами рыночной экономики в Польше.

* * *

В течение последних десяти лет в Польше происходит формирование рыночной экономики. На смену неэффективной административно-командной системе приходят рыночные механизмы. На практике последствия этого перехода касаются не только перестройки экономики, но и всех областей общественной жизни. Появление нового, активного субъекта, каким является рынок, означает постановку экономического и общественного устройства на новых основаниях. Рыночная экономика представляет собой при этом не только цель трансформации, но и путь ее осуществления.

В ходе борьбы против коммунистической власти в восьмидесятые годы польское общество требовало введения рыночной экономики. Это требование выдвигалось как бастующими рабочими, так и интеллектуальной элитой тогдашней оппозиции. В итоге внедрение рыночной экономики стало стратегической целью массового общественного движения, каким была «Солидарность». Специфической чертой польских преобразований было общенародное стремление к рынку. Коммунистическая власть не была в состоянии побороть это всеобщее желание. В последние годы своей власти коммунисты сами вводят некоторые реформы, основанные на рыночных механизмах. Итак, в Польше рынок с самого начала находил поддержку широких кругов общества. Именно эти круги были общественным потенциалом рыночных преобразований, а затем оказали политическую поддержку трудным экономическим реформам в стране. Рождаясь в обществе, рыночные импульсы имели спонтанный характер. В конечном счете они открыли путь рыночной экономике в Польше и

в других странах Центральной и Восточной Европы.

Новая форма экономического и общественного порядка, введенная в Польше в начале девяностых годов, порождает многие проблемы, в решении которых участие рынка чрезвычайно существенно. Процесс рыночных преобразований охватывал три элемента;

- макроэкономическую стабилизацию;
- либерализацию, соединенную с перестройкой экономических институтов,
- приватизацию.

Макроэкономическая стабилизация означает устранение причин хронического неравновесия плановой экономики. По мнению Я.Корнайя, источником неравновесия было патерналистское отношение государства к предприятиям, а также пассивность денег. В условиях Польши к этому добавлялся еще один фактор дестабилизации, а именно высокая инфляция. Процесс либерализации и экономических реформ означал, с одной стороны, освобождение цен на большинство товаров, с другой, - полную ликвидацию нерыночных форм товарооборота. На практике это означало демонополизацию экономики путем ликвидации отраслевых структур управления и рассредоточение крупных предприятий, включавших несколько заводов. Целью процесса приватизации была перестройка собственности, направленная на обеспечение доминирования частной собственности.

В политическом плане основные положения системных преобразований содержатся в плане Бальцеровича. Его ближайшей целью была стабилизация народного хозяйства, стратегической же – построение в Польше рыночной экономики.

Процессы формирования рыночной экономики сопровождались продолжительными спорами о конечной модели общественно-экономической системы в стране. Политические и научные круги предлагали различные ее варианты, опирающиеся на идейные основы англо-американской, шведской, немецкой моделей. В итоге эти вопросы нашли решение в тексте Конституции Республики Польша, в которой экономическая система страны определена как система социальной рыночной экономики (статья двадцатая). В построении общественно-экономического порядка Польша опирается, прежде всего, на опыт Германии. Концепция социальной рыночной экономики является продолжением либеральной модели, но с корректурой, идущей от других идейных течений. В своих основаниях социальная рыночная экономика базируется не только на идее экономической свободы, но и на идее общественного благосостояния, одновременно стремясь построить основы разных форм социального обеспечения. Немецкая модель соединяет экономическую свободу с постулатом социального обеспечения и социальной справедливости. Создавая материальные основы общества благосостояния, она в то же время сумела разработать систему социальной защиты. Осуществление общественной политики, опирающейся на прин-

цип социальной справедливости, направлено на обеспечение достойных условий жизни самых широких кругов общества.

Социальная рыночная экономика ведет поиск состояния равновесия между экономикой, общественной жизнью, политикой и культурой. Ее развитые формы не выдвигают на первый план ни одной из них. Определяя стратегию развития, социальная рыночная экономика не ограничивается достижением одного лишь экономического прогресса. Ее цель – также общественный прогресс. Для социолога, исследующего систему социальной рыночной экономики, взаимосвязи между рынком и общественной жизнью не только прослеживаются в практическом ее функционировании, но и кроются в ее происхождении, в котором экономическое начало соединено с общественным.

Описывая феномен современного рынка, некоторые исследователи опираются на его происхождение и философские основы. В специальной литературе представлены чаще всего две противоположные концепции. Первая из них гласит, что на основе эгоизма индивидов экономическая сфера может быть отделена от общественной жизни. Представители этого течения склонны утверждать, что экономические законы должны охватывать общественную жизнь в целом. Вторая концепция исходит из предпосылки о методологическом единстве явлений и доказывает, что личные мотивы инспирируются общественными действиями. Человек воспринимается здесь как «часть целого», элемент общества. В то же время акцентируется целостность общественных явлений, что делает невозможным выделение явлений собственно экономических. Современная философия рынка отклоняет как нереальные механистические и номиналистские концепции, подчиняющие общественную жизнь личным целям индивидов, а также считает утопическими представления, интерпретирующие действия индивидов через образ общества как целого. Теории рынка опираются на общественный реализм, который ищет равновесия между единичным и общественным. Человеческая личность автономна, она выделяется из общества, но в то же время и подчинена обществу. Она располагает правами, но также обязана действовать на общую пользу. Реалистическая концепция человека и его связей с общественной жизнью является основой общественного порядка.

Социология в своих исследованиях взаимосвязей рынка и общественной жизни встречает многочисленные трудности. Одна из них состоит в существовании разных концепций рынка, что оказывает влияние также на формы его социологического описания. Социологические теории определяют рынок как осуществление специфической формы рациональности, детерминированное правилами рыночной игры. Другой подход рассматривает рынок как общественный институт. Еще иной – приравнивает его к общественной организации. В последнее время рынок интерпретируется в категориях общественной системы. Социологическое описание, ведя поиск связей между рынком и общественной жизнью, указывает на значение общественной коммуникации. Все эти концепции, будучи примерами социологического подхода к зависимости между рын-

ком и общественной жизнью, находятся под давлением эмпирических исследований рынка.

Существенной теоретической задачей является вопрос о равновесии анализа. В общепринятой сфере компетенции экономики и социологии очевидно, что экономический анализ рынка подчеркивает хозяйственные аспекты. В отличие от него социологический анализ сосредоточивается на общественной проблематике. Исходным условием теории, описывающей рынок, является необходимость обеспечения равновесия в анализе, учета хозяйственных и общественных вопросов в правильных пропорциях.

Социологический анализ рынка представляет собой ту научную дисциплину, в которой взаимосвязи между ее познавательными и прикладными функциями чрезвычайно тесны. Результаты ее исследований участвуют в познании и объяснении общественно-экономической действительности, будучи в то же время фактором ее формирования. В ходе исследовательского процесса социологический анализ рынка основывается также на экономических и психологических науках. Они позволяют, с одной стороны, осуществить экономическое описание явлений, с другой, - выявить мотивации, ход и последствия действий индивида. На практике социологический анализ рынка опирается на результаты исследований многих научных дисциплин. С другой стороны, современное состояние общественно-экономической жизни таково, что лишь на высоком теоретическом уровне возможно разграничение областей исследования отдельных наук. Рынок представляет собой пример наслаивания полей исследований: социологии, экономики, психологии, наук об организации, экономической и общественной политики и т.п. Социологический анализ рынка использует в своих исследованиях разные источники. С одной стороны, это социология, предоставляющая научные методы, на основе которых возможна оценка явлений; с другой же необходимы материалы для анализа оцениваемого явления с учетом его историко-общественного контекста. В этом плане социологический анализ рынка базируется на результатах наук, занимающихся экономическими явлениями, то есть экономических наук.

Новая форма общественно-экономического порядка, вводимая в Польше с начала девяностых годов, порождает многие проблемы, в решении которых участие социологического анализа рынка весьма существенно. Социология рынка позволяет выявить общественные процессы, и в то же время является фактором, ускоряющим процессы преобразований и общественного развития. Объективное знание рынка является источником научного познания, и одновременно вызывает новые общественные процессы и явления.

В социологической перспективе рынок определяется как своеобразное сочетание разных институтов. Институциональный аспект рынка навязывает некоторые формы рациональности хозяйственных действий. Для институционализма основным объектом исследований является институт. Пришедший ему на смену неонституционализм расширяет поле анализа, включая в него катего-

рию стоимости (Г.Мырдаль, Р.Хайльброннер, В.Самуэльсон). В социологической традиции институт понимается как основной набор норм, правил действия; это организованный тип деятельности. В экономических науках институт рассматривается как набор норм (образцов поведения), формирующих хозяйственные действия и их эффекты. Институциональная система экономики может быть определена как совокупность таких нормирующих институтов, принимающих две формы:

- общих институтов, формирующих институциональный порядок народного хозяйства,
- взаимосвязанных конкретных институтов, образующих систему субъектов народного хозяйства.

Вся институциональная система подвергается механизмам макрорегулирования.

В институционалистских анализах нынешних преобразований преобладает макросистемная перспектива. Принятая форма исследований означает, что институты, организации, системы рассматриваются как действующие лица преобразований, причем одновременно предполагается, что они сами подвержены действиям других действующих лиц.

Внедрение рыночной экономики и дальнейшее ее развитие охватывают три плоскости институциональных преобразований:

- принципы конституции и государственного строя, обеспечивающие свободный рынок.
- парламентские законы и правовые акты, принимаемые государственной администрацией,
- стихийно возникающие нормы и правила.

Целью конституциональных преобразований в первой из этих плоскостей было построение основ рыночной экономики и демократии. В законодательном аспекте данная задача была осуществлена относительно быстро и в условиях полной общественной поддержки. Это привело на практике к внедрению новых, рыночных механизмов, в то время как продолжали действовать нерыночные правила, а также к появлению гибридных, квази-рыночных форм. С течением времени значение демократических и рыночных правил возрастало, и, наконец, они стали преобладать в экономике страны, отодвигая нерыночные правила на периферийную позицию. Стабильность процессов институционализации в этой области обеспечивалась принимаемыми польским обществом правами человека и стандартами Европейского Союза.

Целью институциональных преобразований во второй плоскости было формирование институционального правопорядка. Правопорядок, формирующий институциональную систему рыночной экономики, призван редуцировать уровень неуверенности. Он дает определения субъектов, устанавливает их права и обязанности, конструирует взаимосвязи институтов. Первый период введения рыночных механизмов нес с собой слишком большую нагрузку проблем,

унаследованных от социализма. Часто приходилось сосредоточиваться на решении насущных вопросов в ущерб действиям, рассчитанным на более длительное время. Экономический рост и решение наболевших социальных проблем сделали возможными существенные преобразования в содержании правовых норм, а также усиление их эффективности и стабильности.

Стихийно возникающие правила и нормы вытекают из поступков индивидов и их последствий. Они принимают форму приспособленческих действий, направленных на поиск своего места в новых условиях. Внутренние связи обеспечивают координацию и совместность действий также в будущем.

Введение рыночной экономики в Польше охватывало действия в трех плоскостях институциональных преобразований. При этом стратегически важной оказывается проблема их координации и целостности. На первом этапе построения рыночной экономики наблюдался существенный недостаток координации между институциональными правилами на отдельных уровнях. Последствием было снижение валового национального продукта, продолжавшееся до 1992 года. Консолидация институциональных норм привела к улучшению обстановки, и в итоге к экономическому росту в Польше, который начиная с 1993 года колеблется в пределах от 8 до 4%. Начальный этап преобразований, получивший в литературе название «шоковой терапии», по своей сути означал внедрение рыночных механизмов на периферию экономики, с тем чтобы впоследствии они захватили ее стержневой участок.

С течением времени стало видно развитие рыночных институтов на отдельных уровнях, а также расширение их взаимной координации. Индивидуальная хозяйственная активность проявляющаяся в рамках рынка, стала импульсом для формирования гражданского общества. В девяностые годы значительно возрастает число общественных организаций, заполняющих пространство между индивидом и государством. Внедрение рыночных механизмов в экономику, процессы образования гражданского общества представляют собой факторы, создающие стабильную основу для институтов государства. Сильное государство может стимулировать развитие рыночной экономики. Рассматривая роль государства в системе социальной рыночной экономики, следует обратить внимание на его упорядочивающие функции. Современная экономическая система управляется процессами «снизу», то есть совокупностью действий отдельных хозяйствующих субъектов. С другой стороны, государство управляет экономической системой.

Развитие рыночных институтов не проходит в Польше бесконфликтно. Поступающие рыночные процессы накладываются на все еще нерешенные социальные проблемы, оставшиеся от социалистического прошлого, например, на проблему добывающей промышленности и металлургии. Эти отрасли также подвергаются процессам изменения структуры, но их масштабы требуют значительной длительности этих процессов. Другая проблема – это экономический кризис в восточно-европейских странах, которые по традиции являются

важными торговыми партнерами Польши. Восточно-европейский кризис привел к заторможению экономической динамики в Польше и к снижению экономического роста ВВП до 4% в год. В настоящее время экономические показатели свидетельствуют о том, что рыночная экономика Польши преодолевает трудности, и к ней возвращается ее прежняя динамичность. Общественная обстановка, преобладание сторонников рыночных преобразований в стране становятся факторами, определяющими институциональные решения в Польше. Преобразования в экономике в более длительной временной перспективе указывают на все большую степень схождения между целями, декларируемыми в выступлениях политиков, и институциональными нормами рыночной экономики в Польше. Рыночные институты подвергаются консолидации и одновременным преобразованиям. Парадокс трансформации в Польше состоит в том, что эти два процесса, как правило, протекающие раздельно, здесь выступают совместно.

ლიტერატურა:

1. S.Partycki. Spoteczne finkcje rynku. Lublin, 1998.
2. S.Partycki. Rynek a rozwoj spotecny. Lublin, 1998.
3. S.Partycki. Elementy spotecne w spotecznej gospodarce rynkowej. Lublin, 1996.

ბაზარი და სისტემური გარდაქმნები პოლონეთში

სლავომირ პარტიცკი

პოლონეთის ქ. ლუბლინის მარია

კიური-სკლოდოვსკის სახელობის უნივერსიტეტი

რეზიუმე. ბოლო ათწლეულის განმავლობაში პოლონეთში მიმდინარეობს საბაზრო ეკონომიკის ფორმირება, რომელსაც თავიდანვე ჰქონდა მხარდაჭერა საზოგადოების ფართო წრეებში. სტატიაში გამოკვეთილია საბაზრო გარდაქმნის სამი ელემენტი: მაკროეკონომიკური სტაბილიზაცია, ლიბერალიზაცია და პრივატიზაცია.

ბალცეროვიჩის გეგმა შეიცავდა სისტემური გარდაქმნების ძირითად მიმართულებებს, რომლის ტაქტიკურ მიზანს შეადგენდა სახალხო მეურნეობის სტაბილიზაცია, ხოლო სტრატეგიულს კი – პოლონეთში საბაზრო ეკონომიკის აშენება.

ჩვენს მიერ შესწავლილი ბაზრის სოციოლოგია საშუალებას იძლევა გამოავლინოს საზოგადოებრივი პროცესები და ამასთან ერთად წარმოადგენს ფაქტორს, რომელიც აჩქარებს გარდაქმნის პროცესებსა და საზოგადოებრივ განვითარებას.

ეკონომიკაში გარდაქმნა ხანგრძლივი პერსპექტივისათვის მიუთითებს იმაზე, რომ პოლონეთში არსებობს მსგავსება საბაზრო ეკონომიკის მიზნებსა და ინსტიტუციურ ნორმებს შორის.

MARKET AND SYSTEMATIC TRANSFORMATIONS IN POLAND

Slavomir Partitski

Poland University named after

Maria Kiri-Sklodovski, Lublin city

SUMMARY. During recent ten years, the formation of market economics is taking place in Poland. The process has been backed by the large masses in the society from the very beginning. The following three elements of market formation are distinct in the article: stabilization, liberalization and privatization of microeconomics.

The scheme of Baltserovich contained the chief directions of systematic formations, the tactical goal of which was the stabilization of public economy and the strategic goal was the creation of market economics in Poland.

The sociology of market studied by our team, gives the opportunity to reveal the public processes and therefore, it is the factor, quickening the process of formation and public development.

The formation in the economics for longtime perspective points out to the fact that resemblance between the goals of market economics and the institutional norms exists in Poland.

EVIDENCE ON THE BUSINESS CYCLE IN SLOVENIA. IS INDUSTRIAL PRODUCTION A COINCIDENT INDICATOR OF CURRENT BUSINESS ACTIVITY?

Timotej Jagrič, Sebastjan Strašek

Department for quantitative economic analysis

Faculty of Economics and Business, University of Maribor, Slovenia

Razlagova 14, 2000 Maribor, Slovenia

Entered: 10 October, 2004

SUMMARY. *The purpose of this paper is to examine, if industrial production is a coincident indicator of current business activity in transition economy. We test this hypothesis for Slovenia on monthly data for the period 1992-2000. In this paper multivariate spectral analysis is used to study this relationship. Spectral techniques decompose a time series into a series of frequencies representing fixed-length cycles. Multivariate spectral analysis assesses the strength of this wavelength relationship between economic indicators. We find that the gross domestic product leads with average lead-time of 1,6 months, so our results seem to provide support for the coincidence.*

Keywords: business cycles, coincident indicator, multivariate spectral analysis

1. Introduction

For many years a system of leading, coincident, and lagging economic indicators has been widely used in advanced economies to appraise the state of business cycle. Since these indicators cover a wide variety of economic processes that have been found to be important in business cycles, the construction of the composite leading indicator seems to be of the utmost importance in transition economy as well. Transition economies are increasingly approaching to advanced economies in the terms of a functioning market economy and capacity to withstand competitive pressure. Therefore a construction of a composite leading indicator for transition economy could significantly improve the quality of economic policy measures. Such an indicator requires a method for measuring current business activity. There are two alternative strategies for obtaining a time series that represents current business activity on a monthly level: either adopt a single series as the variable of interest or use a function of several variables. Both approaches have long traditions in empirical macroeconomics. For example, the empirical literature on the monthly money-income relationship focuses on the predictability of monthly Industrial production. Alternatively, Burns and Mitchell (1946) constructed a reference series by averaging several different major aggregate time series; this reference series was then used to date their reference cycles.

There are two main reasons why should one adopt the second of these two approaches. First, all aggregate time series are measured with error, and this measurement error is arguably more important at the monthly level than at longer sampling intervals. For example, Miron and Zeldes (1987) describe the difficulty of reconciling industrial production with another measure of production derived from the monthly statistics on inventories and sales. If measurement error is imperfectly correlated across series, then using average of several series can in principle reduce this source of inaccuracy. Second, the business cycle is generally viewed as reflecting common movements in multiple series, not just movements in a single measure of output (Burns and Mitchell 1946, Lucas 1977).

The construction of leading economic indicators however, demands a monthly and up-to-date series. Another important issue is the fact, that in transition economies time series can cover only a short time-

period (less than a decade). This makes it difficult to determine, whether the selected time series has the characteristics of coincident indicator. In order to check industrial production as a single monthly series that describes economic activity, we decide to test following three hypotheses:

- H1: The industrial production should contain the cyclical component, which corresponds to the definition of business cycle proposed by Mitchell and Burns
- H2: The movement of industrial production should be linked with actual business activity.
- H3: The industrial production should possess the same cyclical characteristics as gross domestic product (GDP).

According to the lack of data for transition economies, we decide to test all three hypotheses on Slovene economy. Slovenia possesses namely a typical economic structure of a transition economy with important share of industry and its significant impact on total economic activity.

As it can be seen in some applications, spectral analysis can be a valuable tool for studying business cycles, see for example Sargent (1987), England, Persson, and Svensson (1992), Reiter (1995), and Woitek (1997). It has been used to study the existence of cycles in RBC models by Watson (1993), Sderlind (1994), Cogley and Nason (1995), and Wen (1998), and it has been suggested as an econometric method for measuring the goodness-of-fit for RBC models, Watson (1993). We choose multivariate spectral analysis to study the relationship between industrial production and current business activity. The selected method is used to estimate the strength of wavelength relationship between economic indicators.

The remainder of the paper is organized as follows: after introduction, we set out in Section II analytical framework. In Section III we present basic procedures, which we apply on selected time series. Section IV summarizes the main findings and concludes.

2. Analytical framework

The task of quantifying comovements with the business cycle is conceptually difficult. Burns and Mitchell (1946) quantified comovements in terms of leads or lags at turning points of each series relative to the reference cycle and in terms of their index of conformity. More recent work has focused on the second moment of the joint distribution of the series of interest. For example, Hymans (1973) summarized cyclical timing by estimating phases in the frequency domain at business cycle frequencies. This perspective – focusing on the second moment properties of the series – is adopted here.

To apply the multivariate spectral analysis, it is desirable to have a minimum of 200 observations and the economic indicators must be stationary. Let $\{y_t\}_{t=-\infty}^{\infty}$ be a stationary, stochastic n -dimensional vector process with mean vector $E(y_t) = \mu$ and the τ 'th autocovariance matrix given by:

$$(1) \quad \Gamma(\tau) \equiv E[(y_t - \mu)(y_{t-\tau} - \mu)']$$

If the sequence of matrix autocovariances $\{\Gamma_\tau\}_{\tau=-\infty}^{\infty}$ is absolutely summable and if z is complex scalar, the matrix autocovariance generating function of y_t is given by:

$$(2) \quad F_y(z) = \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \Gamma(\tau) z^\tau$$

where $F_y(z)$ is $(n \times n)$ -dimensional matrix of complex numbers.

If we evaluate the matrix autocovariance generating function at the value $z = e^{-i\omega\tau}$ and divide by 2π , we have the multivariate spectrum – cross-spectral density function:

$$(3) \quad S_y(\omega) = \frac{1}{2\pi} \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \Gamma(\tau) e^{-i\omega\tau}$$

where $S_y(\omega)$ is an $(n \times n)$ matrix.

The diagonal elements are the power spectrum of the individual processes, which are real-valued and nonnegative for all ω . The off-diagonal elements are the cross spectra. The cross spectrum is in general a complex number at each frequency. If we consider the case for $n=2$, where $\{y_t\}_{t=-\infty}^{\infty}$ and $\{x_t\}_{t=-\infty}^{\infty}$ are two jointly stationary stochastic processes with continuous power spectra, then the multivariate spectrum is given by:

$$(4) \quad y = [y_t \quad x_t]$$

$$S_y = \begin{bmatrix} S_{yy}(\omega) & S_{yx}(\omega) \\ S_{xy}(\omega) & S_{xx}(\omega) \end{bmatrix} = \frac{1}{2\pi} \begin{bmatrix} \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{yy}(\tau) e^{-i\omega\tau} & \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{yx}(\tau) e^{-i\omega\tau} \\ \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{xy}(\tau) e^{-i\omega\tau} & \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{xx}(\tau) e^{-i\omega\tau} \end{bmatrix}$$

By using basic trigonometric rules and Euler's relations, the multivariate spectra for $n=2$ can be formulated as:

$$(5) \quad S_y = \frac{1}{2\pi} \begin{bmatrix} \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{yy}(\tau) \cos(\omega\tau) & \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{yx}(\tau) \{\cos(\omega\tau) - i \sin(\omega\tau)\} \\ \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{xy}(\tau) \{\cos(\omega\tau) - i \sin(\omega\tau)\} & \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{xx}(\tau) \cos(\omega\tau) \end{bmatrix}$$

As it was stated before, the cross-spectrum is complex quantity. In order to estimate it, we will use a polar decomposition. So it is possible to reformulate the cross-spectrum in terms of two real quantities, the cospectrum and quadrature spectrum:

$$S_{yx}(\omega) = co_{yx}(\omega) + i qu_{yx}(\omega)$$

$$(6) \quad co_{yx}(\omega) = \frac{1}{2\pi} \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{yx}(\tau) \cos(\omega\tau)$$

$$qu_{yx}(\omega) = \frac{1}{2\pi} \sum_{\tau=-\infty}^{\infty} \gamma_{yx}(\tau) \sin(\omega\tau)$$

The cospectrum between y_t and x_t at frequency ω has the interpretation of the covariance between y_t and x_t that is attributable to cycles with frequency ω . The quadrature spectrum from x_t to y_t at frequency ω is proportional to the portion of the covariance between x_t and y_t due to cycles of frequency ω . Cycles of frequency ω may be important for both x_t and y_t individually as reflected by large values for $S_x(\omega)$ and $S_y(\omega)$ yet fail to produce much contemporaneous covariance between the variables because at any given date the two series are in different phase of the cycle. For example, the variable x_t may respond to economic recession later than y_t . The quadrature spectrum looks for evidence of such out-of-phase cycles.

Business cycles are characterized by a high correlation between several macroeconomic variables over the business cycle. Multivariate time series analysis in the frequency domain can be used to analyze this phenomenon by using coherence (Coh) and phase (Ph):

$$(7) \quad Coh(\omega) = \frac{|S_{yx}(\omega)|^2}{S_{yy}(\omega)S_{xx}(\omega)}, \quad 0 \leq Coh(\omega) \leq 1$$

$$Ph(\omega) = \text{atan} \left(\frac{qu(\omega)}{co(\omega)} \right), \quad \text{lead/lag} = \frac{Ph(\omega)}{\omega}$$

The coherence between two or more time series can be used to measure the extent to which multiple time series move together over the business cycle. The phase gives the lead of y over x at frequency ω . There is close relationship between the concept of the phase of two time series and the business cycle research of isolating leading, coincident and lagging indicators. Furthermore, the concept of phase is closely connected to the concept of Wiener-Granger causality (Granger, 1980; Granger, 1988).

It is common that the cross-spectrum shows no regularities. This is because there is not enough information in the original signals to obtain a well-behaved curve. Using a longer series does nothing to help this problem. The answer is to use smoothing and filtering procedures.

Filters are normally applied on the input signals. They are used for two general purposes: separation and restoration. Signal separation is needed when a signal has been contaminated with noise. Signal restoration is used when a signal has been distorted in some way. An example of this problem can be seen in Lucas (1972), where rational agents solve a signal separation and restoration problem in order to react optimally to an observed price change where it is unknown whether the price change reflects a change in the general price level or change in real demand on the individual market.

Although the spectral density diagram is an asymptotically unbiased estimate of the spectrum, it is not consistent. A whole set of literature has been developed on smoothing methods for the spectral density function, which are referred to as spectral windows. Care, however, must be exercised not to introduce a cyclical peak solely due to the smoothing technique.

3. Data

The monthly macroeconomic data were obtained from the Bank of Slovenia (2001) and are for January 1992 to August 2000. Despite the fact, that in the beginning of the development of the analysis of cyclic characteristics of variables researchers did not pay sufficient attention to differ between real and nominal data, the elimination of inflatory effects represents a standard first step in the research of time series (Zarnowitz and Boschan, 1977). Deflation of time series with a suitable price index ensures intertemporal comparison of observations.

Almost each time series includes the impact of seasons in its movement. The use of such original monthly series can bring us to absolutely wrong conclusions about the further development of the observed phenomenon. It is therefore reasonable to employ special procedures in order to separate the seasonal component from other components. Of course, it is desired as well as necessary that the series does not lose its characteristics in this process.

One of the traditional approaches in assessing the stated components is the regression method. It is a simple and easily comprehensive method, but can lead to a wrong choice of the polynomial, which is supposed to describe the trend-cycle. The second traditional approach is represented with the method of moving averages. The non-seasonal component is determined with the use of symmetric operator of moving averages. It is calculated as a difference between the original and the estimated nonseasonal component. Estimates are calculated with iterative method that is with the reiteration of the calculation of moving averages.

A well-known example of the use of the method of moving averages is the Method II – version X11 from 1968. The main weakness of this method, and also the weakness of all other traditional procedures, lies in neglecting the fact that the seasonal component has a stochastic character, and that it is related to other components. It is thus better to use seasonal models ARIMA (Bundesbank, 1999). Despite the fact that numerous programmes have been developed, which enable the use of the mentioned methods, we use programme X11ARIMA (Statistics Canada, 1999) in the empirical part of our research.

Stationarity of time series is a common phenomenon, especially in periods with stable conditions. Nonstationary time series may have the "typical spectral shape" of Granger (1966), which makes impossible

to detect business cycle frequencies. Differentiation of time series can eliminate the presence of nonstationarity, but also has its drawbacks (Charemza and Deadman, 1992). Differentiation does also affect long-term relationships between economic variables.

In the stationarity test, the selected data series are (marked as Y_t), analyzed with the equation:

$$(8) \quad Y_t = \rho Y_{t-1} + u_t$$

If it is found out with the Dickey-Fuller (DF) test that the coefficient ρ in Y_{t-1} equals 1, we are faced with the problem of unit root and non-stationary time series. If the coefficient in Y_{t-1} is absolutely smaller than one, we can assume that Y_t is a stationary and integrated series of the order 0, which can be put down as $I(0)$. The changed form of the upper equation is thus analyzed, by the inclusion of the first difference in the observed variable (ΔY_t):

$$(9) \quad \Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + u_t$$

or,

$$(10) \quad \Delta Y_t = \beta_1 t + \delta Y_{t-1} + u_t$$

When both equations are compared, it becomes obvious that the zero hypothesis is being checked $\delta = 0$. If we suspect that the residuals u_t are autocorrelated (which is a regular phenomenon in the analysis of time series with monthly data), the following equation is used for the analysis of stationarity:

$$(11) \quad \Delta Y_t = \alpha + \beta t + (\rho - 1)Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \lambda_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

The testing of stationarity has been done in two steps. In the first step, we tested series without the use of linear trend, which is marked in the Table 1 as the coefficient β . In the second step, we added the linear trend. The testing of de-seasoned data showed that series are not stationary, if the model does not include the trend. With the inclusion of trend series become stationary. This is why the observed series need to be remodelled in the consequent testing. As the use of different forms of differentiation may bring negative influence on the results of further testing we decided to eliminate long-term linear trend by using Hodrick-Prescott filter ($\lambda = 14400$, suggested value for monthly data).

TABLE 1: TEST OF STATIONARITY FOR INDUSTRIAL PRODUCTION AND GDP

Variable	$(\rho - 1)$	λ	α	β	ADF
GDP	-0,004339 (-0,135034)	-0,617541 (-7,568582)	0,857351 (0,302721)		-0,135034
GDP	-1,044142 (-6,941399)	-0,100119 (-1,006669)	75,23791 (6,937483)	0,323763 (7,020674)	-6,941399
IND	-0,103149 (-1,575833)	-0,493997 (-5,550995)	10,05175 (1,602682)		-1,575833
IND	-0,577055 (-5,021685)	-0,263390 (-2,812601)	49,98694 (4,972623)	0,102880 (4,810913)	-5,021685

*Critical values by MacKinnon (N=101):

-3,4979 at 1%

-2,8900 at 5%

-2,5818 at 10%

Note: In each field we have first the value of coefficient and then t-statistics.

GDP Gross domestic product (1992=100) – deseasoned data

IND Industrial production (1992=100) – deseasoned data

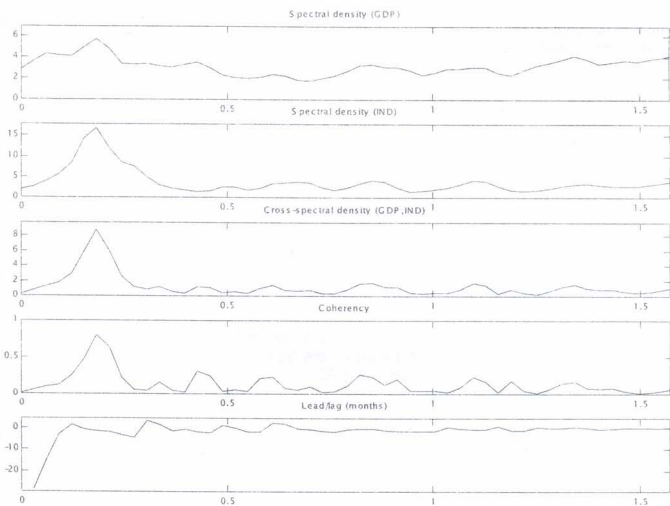
The discussion in Canova (1998) and Burnside (1998) makes clear that different detrending methods emphasize different frequency ranges in the data, and that many stylized facts are sensitive to the choice of detrending method. As we apply the same procedure on both series (GDP and industrial production), it seems, that in our application, this method gives good results.

4. Results and conclusion remarks

In our analysis we employed the monthly index of industrial production (1992=100) and monthly index of GDP (1992=100) under the assumption, that the latter represents the current business activity. Such a choice enabled us sufficient number of observations for empirical testing. Since time series have to be stationary and must not include the trend, the long-term trend was subtracted from original time series.

The results of testing are presented in Figure 1. The first graph present spectral density diagram for GDP. We find one spectral peak at the frequency of 34,3 months. The spectrum of GDP is rather flat which suggest that the cyclic component is not so strong. In the second graph the spectral density diagram for industrial production is presented. We find again one spectral peak with the same frequency but the peak diverges stronger. In this way the first hypothesis is confirmed - the frequency corresponds to the length of typical business cycle proposed by Mitchell and Burns. The presence of one peak only can be attributed to the seasonal adjustment of original time series.

FIGURE 1: CROSS-SPECTRAL ANALYSIS (GDP, INDUSTRIAL PRODUCTION)

By using the spectral analysis, we were able to estimate the length of the business cycle in Slovene economy in the years from 1992 to 2000. Following the results from our analysis we can conclude, that first years of Slovenian transition were marked by typical transformation depression. This is not surprising, since Slovenian economy was hit by a series of market losses: the collapse of CMEA markets; the Gulf War and the collapse of the Yugoslav internal market. This collapse has heavily influenced the economic activity and the financial position of the economy. The production was pushed down rapidly to a decline by 9,3 percent in 1991 and 6,0 percent in 1992.

Our analyses determine June 1993 as a trough and as a start of a new cycle (we used inverse real discrete Fourier transform). This was confirmed by Mencinger (1995), who also found that in the middle of 1993 Slovenia suddenly reached the bottom of depression. The revival, which followed, can be explained by an increase in aggregate demand in which moderate growth of foreign demand coincided with fast growth of domestic demand. The peak was reached in January 1995. The turnaround could be attributed to Holland disease and to debt crises in Slovene economy. The peak was also preannounced by Surveys on Business Trends published by Statistical office of the Republic of Slovenia (1994), which reported on continued worsening of export demand since October 1994 (the diffuse index was steadily growing from 34 percent in October to 43 percent in December).

The end of the first cycle was reached in June 1996. After reaching a trough, economic developments improved in the second part of the year mainly due to economic recovery in Europe and improved export competitiveness. According to Institute of Macroeconomic Analysis and Development (1997) export competitiveness (measured in terms of unit labor costs in the basket of currencies) improved in the 1996 by 7,3 percent after a market drop of 11,9 percent in 1995. Competitiveness improved as a consequence of increased productivity, the lower tax burden on wages and the real depreciation of the Tolar.

Acceleration in rate of growth of the world economy as a whole and in particular of the European Union enables Slovene economy to extend the expansion into 1997. Improved economic performance of main economic partners was the primary factor enabling the export to rise in 1997 without an increase in export competitiveness. That year the consensus between the social partners on wages has been reached in time. Thus adequate income policy mechanism were adopted which succeeded in keeping the growth in wages lagging behind the growth in labor productivity.

The slowdown in economic growth and export market growth in the most important trading partners in the last quarters 1997 and 1998 hold back growth in Slovenian exports and with some lag economic activity as well. Extremely high value of the export multiplier of Slovene economy (0,6) explains the high degree of sensibility of Slovene macroeconomic activity to the changes in export growth. The deceleration of cycle in 1998 was therefore not a surprise, since contagion effects of Asian crises spread to Europe. We may conclude, that real events in Slovene economy in 1990's confirm our second hypothesis, namely that the movement of industrial production should be linked with actual business activity in Slovenia.

The cross-spectral density diagram confirms hypothesis of relationship between cyclical component of GDP and cyclical component of industrial production. The spectral peak is again at frequency of 34,3 months. The peak is statistically significant, which is confirmed with the maximum value of coherency at the selected frequency (fourth graph in Figure 1).

The fifth graph shows the time lag between oscillations of cyclical components of GDP and industrial production. At the significant frequency of 34,3 months, the GDP leads with an average lead-time of 1,6 months. The time lag between industrial production and GDP is small, so our results seem to provide strong support to our third hypothesis.

Due to the results of our empirical testing and confirmations of all three hypothesis, we may conclude, that the index of industrial production in Slovenia seems to be a good coincident indicator of current business activity.

References

- Bank of Slovenia. "<http://www.bsi.si>". 2001.
- Bundesbank. "Der bergang vom Saisonbereinigungsverfahren Census X-11 zu Census X-12-ARIMA". *Monatsbericht*, September 1999.
- Burns, A., F. and Mitchell, W., C. "*Measuring Business Cycles*". NBER, New York, 1946.
- Burnside, C. "Detrending and business cycles facts: A comment". *Journal of Monetary Economics*, 1998, 41(3), pp. 513-532.
- Canova, F. "Detrending and business cycle facts". *Journal of Monetary Economics*, 1998, 41(3), pp. 475-512.
- Charemza, W., W. and Deadman, D., F. "*New directions in econometric practice: General to specific modelling, cointegration and vector autoregression*". Edward Elgar, Aldershot, 1992.
- Cogley, T. and Nason, J., M. "Effects of the Hodrick-Prescott filter on trend and difference stationary time series. Implications for business cycle research". *Journal of Economic Dynamics and Control*, 1995, 19, pp. 253-78.
- Englund, P., Persson, T., Svensson, L., E., O. "Swedish business cycles: 19861-1988". *Journal of Monetary Economics*, 1992, 30, pp. 343-71.
- Granger, C., W., J. "The Typical Spectral Shape of an Economic Variable". *Econometrica*, 1966, 34, pp. 150-161.
- Granger, C., W., J. "Testing for Causality". *Journal of Economic Dynamics and Control*, 1980, 2, pp. 329-352.
- Granger, C., W., J. "Some Recent Developments in a Concept of Causality". *Journal of Econometrics*, 1988, 39, pp. 199-211.
- Hymans, S. "On the Use of Leading Indicators to Predict Cyclical Turning Points". *Brookings Papers on Economic Activity*, 1973, 2, pp. 339-384.
- Institute of Macroeconomic Analysis and Development. "*Slovenian Economic Mirror*", 1997, 6, pp. 3-8.
- Lucas, R., E. "Expectations and the Neutrality of Money". *Journal of Economic Theory*, 1972, 4, pp. 103-125.
- Lucas, R., E. "Understanding Business Cycles". Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy, 5, reprinted in Lucas, R. E. (1981), *Studies in Business Cycle Theory*. Cambridge, 1977.
- Mencinger, J. "The macroeconomic framework". in E. Lah (Ed.), *Some Features of the Slovenian Financial System Development*, The Bank Association of Slovenia, Ljubljana, 1995.
- Miron, J., A. and Zeldes, S., P. "*Production, Sales, and the Change in Inventories: An Identity that Doesn't Add Up*". manuscript, NBER, Cambridge, MA, 1987.
- Reiter, M. "*The dynamics of business cycles*". Munich, 1995.
- Sargent, T., J. "*Macroeconomic Theory, 2. ed.*". Academic Press, New York, 1987.
- Sderlind, P. "Cyclical properties of real business cycle model". *Journal of Applied Econometrics*, 1994, 9, pp. S113-S122.
- Statistics Canada "*X11ARIMA version 2000*". Ottawa, Canada, 1999.

Statistical Office of the Republic of Slovenia "Surveys on Business Trends". Ljubljana, 1994.

Watson, M., W. "Measures of fit for calibrated models". *Journal of Political Economy*, 1993, 101(6), pp 1011-1041.

Wen, Y. "Can a real business cycle model pass the Watson test". *Journal of Monetary Economics*, 1998, 42, pp. 185-203.

Woitek, U. "Business cycles. An international comparison of stylized facts in historical perspective" Physica-Verlag, Berlin, 1997.

Zarnowitz, V. and Boschan, C. "Cyclic Indicators: An Evaluation and New Leading Indexes". In *Handbook of Cyclic Indicators*, U. S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis, 1977.

სლოვენიაში ბიზნეს ციკლის მონაცემები. არის თუ არა
სამრეწველო წარმოება არსებული ეკონომიკური
(ბიზნეს) აქტიურობის მაჩვენებელი?

სებასტიან სტრასევი, ტიმოთეი იაგრიკი
ეკონომიკური პოლიტიკის დეპარტამენტი
ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი
მარიბორის უნივერსიტეტი, სლოვენია
რაზლაგოვა, 14, 2000 მარიბორი, სლოვენია

რეზიუმე: ამ სტატიის მიზანია იმის გარკვევა, არის თუ არა არსებული ეკონომიკური (ბიზნეს) აქტიურობა დამთხვევის ინდიკატორი გარდამავალ ეკონომიკაში. ჩვენ გავაანალიზეთ ეს ჰიპოთეზა სლოვენისათვის თვეების მონაცემების მიხედვით 1992-2000 წლებში, ამ სტატიაში გამოყენებულია მრავალსიდიდიანი სპექტრული ანალიზი ამ ურთიერთობების შესასწავლად. სპექტრული მეთოდები შლის დროით სერიებს სისწორეების სერიებად, რომელიც წარმოადგენს მუდმივი ხანგრძლივობის (ინტეგრალის) ციკლებს. მრავალსიდიდიანი სპექტრული ანალიზი განსაზღვრავს ამ ურთიერთობის სიძლიერეს ეკონომიკურ მაჩვენებლებს შორის. ჩვენმა შედეგებმა შესაძლოა ხელი შეუწყოს დამთხვევის უზრუნველყოფას.

**ДАННЫЕ О БИЗНЕС-ЦИКЛЕ В СЛОВЕНИИ. ЯВЛЯЕТСЯ ЛИ ПРО-
МЫШЛЕННОЕ ПРОИЗВОДСТВО ПОКАЗАТЕЛЕМ СУЩЕСТВУЮ-
ЩЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ (БИЗНЕСА) АКТИВНОСТИ?**

Себастьян Страсек, Тимотей Ягрик
Департамент экономической политики
Факультет экономики и бизнеса
Университет Марибора, Словения
Разлагова ул. 14Б 2000 Марибор, Словения

РЕЗЮМЕ. Цель этой статьи заключается в выяснении, является ли существующая экономическая (бизнес) активность индикатором совпадения в переходной экономике. Мы проанализировали эту гипотезу по месячным данным 1992-2000гг. для Словении. В данной статье использован многочисленный спектральный анализ для изучения этих отношений. Спектральные методы превращают временные серии в частотные серии, представляющие собой циклы постоянной продолжительности. Многочленный спектральный анализ определяет мощность этих отношений среди экономических показателей. Полученные нами результаты, возможно, будут способствовать обеспечению этого совпадения.

ეკონომიკური განვითარების ფაქტორები

რამაზ აბესაძე

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

0105, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14.

შემოვიდა: 2004 წლის 12 ოქტომბერს

რეზიუმე. სტატიაში განხილულია ეკონომიკური განვითარების ისეთი ფაქტორები როგორცაა: ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი, ფიზიკური კაპიტალი, ტექნოლოგია და ტექნოლოგიური ცოდნა, ადამიანური კაპიტალი, ინსტიტუციები, გამოგონება და ინოვაცია, ეკოლოგიური სიტუაცია.

სტატისის მოცულობის შეზღუდულობის გამო მასში არ განიხილება ეკონომიკურ განვითარებაზე მოქმედი, მსოფლიო ეკონომიკაში მიმდინარე ისეთი უმნიშვნელოვანესი პროცესები როგორცაა: ტრანსნაციონალიზაცია, ინტერნაციონალიზაცია, რეგიონალიზაცია და გლობალიზაცია.

* * *

ეკონომიკური განვითარების ფაქტორები განსაზღვრავენ ეკონომიკური განვითარების თვისებრივ და რაოდენობრივ მხარეს. სწორედ მათი ოპტიმალური შეხამებით და გამოყენების შედეგად არის შესაძლებელი ეკონომიკური განვითარების დაჩქარება, რაც საბოლოო ანგარიშით ხარისხობრივ და რაოდენობრივ მაჩვენებლებში ჰპოვებს ასახვას. შეიძლება გამოვყოთ ეკონომიკური განვითარების შემდეგი ძირითადი ფაქტორი:

ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი. ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალი ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ფუნქციონალური, უნივერსალური ფაქტორია. ბუნებრივი რესურსი მრავალფეროვანია. იგი მოიცავს მიწის, ნიადაგის, წყლის, ტყის, ბიოლოგიურ (მცენარეთა და ცხოველთა სამყარო), მინერალურ (სასარგებლო წიაღისეულები), კლიმატურ, რეკრეაციულ და პლანეტარულ-კოსმოსურ რესურსებს. შეიძლება ითქვას, რომ თანამედროვე პირობებში ცალკეული ქვეყნისათვის აღნიშნულ ფაქტორს გადამწყვეტი მნიშვნელობა არა აქვს, ვინაიდან ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციის გაძლიერების შედეგად ბუნებრივი რესურსებით ღარიბი მაღალტექნოლოგიური ქვეყნები (მაგალითად, იაპონია, სამხრეთ კორეა, სინგაპური და სხვა) წარმატებით იყენებენ სხვა ქვეყნების ბუნებრივ რესურსებს. მაგრამ სხვა თანაბარ პირობებში ბუნებრივი რესურსებით მდიდარი ქვეყანა დამატებით უპირატესობებს ფლობს. მაგალითად, კუვეიტში ცხოვრების დონე მაღალია იმიტომ, რომ იგი ნავთობის უმდიდრეს მარაგებს ფლობს, ხოლო ტროპიკული აფრიკის ქვეყნებში ეკონომიკური განვითარების პროცესი მნიშვნელოვნად ფერხდება იმის გამო, რომ ისინი მეტად ღარიბნი არიან ბუნებრივი რესურსებით. თუ მსოფლიო ეკონომიკას წარმოვიდგენთ როგორც ერთი

ქვეყნის ეკონომიკას, მაშინ დაერწმუნდებით, რომ ბუნებრივი რესურსების გარეშე შეუძლებელი იქნება ეკონომიკის არათუ განვითარება, არამედ არსებობაც კი.

ეკონომიკურ განვითარებაზე ბუნებრივი რესურსების ზეგავლენა გამოიხატება იმაში, რომ: ეკონომიკური საქმიანობის დროს ხდება ახალი სახეობის რესურსების ათვისება (მაგალითად, ატომური ენერგია, მზის ენერგია, ბიოენერგია და ა.შ.), რომელსაც ხშირად უდიდესი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური განვითარებისათვის. ბუნებრივი რესურსები, როგორც განახლებადი, ისე არაგანახლებადი, უშრეტო არ არის, რის გამოც, აუცილებელია მათი რაციონალური გამოყენება – განახლებადი რესურსებისა ისე, რომ მოხერხდეს მათი განახლება, ხოლო არაგანახლებადი რესურსებისა, მაქსიმალური ეკონომიურობით, რათა რაც შეიძლება დიდხანს იქნეს შესაძლებელი მათი მარაგების გამოყენება. ამასთანავე, აუცილებელია არაგანახლებადი რესურსების ალტერნატიული წყაროების ძებნა, რათა კაცობრიობა პირისპირ არ დადგეს მათი ამოწურვით გამოწვეული მოსალოდნელი კატასტროფის საფრთხის წინაშე; ეკონომიკური განვითარების დროს გათვალისწინებული უნდა იქნეს ბუნების კანონთა მოქმედება, ვინაიდან მათი შეცვლა ადამიანს არ შეუძლია; ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენებისათვის აუცილებელი ხდება ეკონომიკის შესაბამისი დარგების წარმოშობა, რაც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მის სტრუქტურაზე, და თავისთავად იწვევს პროგრესულ ცვლილებებს ეკონომიკაში.

ფიზიკური კაპიტალი. ფიზიკური კაპიტალი ასევე ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი ფუძემდებლური და უნივერსალური ფაქტორია. ფიზიკური კაპიტალი არის ის მანქანები, იარაღები, მოწყობილობები, შენობები, ნაგებობები და ა.შ. რომელთა მეშვეობითაც ადამიანები აწარმოებენ საქონელსა და მომსახურებას. ფიზიკურ კაპიტალში ყოველგვარი პროგრესული ცვლილება უშუალოდ განაპირობებს ეკონომიკურ განვითარებას, ვინაიდან იგი იწვევს შრომის მწარმოებლურობის ამაღლებას, პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესებას, პროდუქციის მასალა- და ენერგოტექნოლოგიის შემცირებას, შრომის პირობების გაუმჯობესებას და ა.შ.

რადენობრივი და თვისებრივი ცვლილებები ფიზიკურ კაპიტალში იწვევს ფიზიკური შრომის სულ უფრო დაშორებას პროდუქციაზე უშუალო ზემოქმედებისაგან და ეს როლი ეკისრება ფიზიკურ კაპიტალს. შესაბამისად იზრდება ადამიანის მიერ წარმოების პროცესების მაკონტროლებელი ფუნქცია, რაც თავის მხრივ არა ფიზიკურ, არამედ უფრო მეტად ინტელექტუალურ შრომას საჭიროებს. ასეთი შრომა კი უმთავრესად ეფუძნება ცოდნასა და გამოცდილებას, რომელსაც ადამიანი სწავლისა და მუშაობის პროცესში იძენს. ამიტომ ეკონომიკის საბოლოო შედეგებში იზრდება არა მხოლოდ ადამიანის ცოდნისა და

გამოცდილების მნიშვნელობა, არამედ ფიზიკური კაპიტალის როლი და მნიშვნელობა. ფიზიკურ კაპიტალში მატერიალიზებულია წარმოების პროცესში კაცობრიობის მიერ დაგროვილი ცოდნა და გამოცდილება.

ტექნოლოგია და ტექნოლოგიური ცოდნა. ტექნოლოგია არის ის წესი და საშუალება, რომლის მეშვეობითაც ხდება ამოსავალი მასალების გარდაქმნა საჭირო საქონლად ან მომსახურებად. უფრო ზუსტად ტექნოლოგია ეს არის შერწყმა კვალიფიციური ჩვევების, მოწყობილობების, ინფრასტრუქტურის, ინსტრუმენტების და შესაბამისი ტექნიკური ცოდნის, რათა განხორციელდეს სასურველი გარდაქმნები მასალებში, ინფორმაციებში ან ადამიანებში [5, გვ. 94-95]. მისი კომპონენტებია მანქანები, მოწყობილობები და ნედლეული, მაგრამ მთავარია ის წესი, რომლის მეშვეობითაც ხორციელდება ეს გარდაქმნები.

ტექნოლოგიური ცოდნა ნიშნავს საქონლისა და მომსახურების საწარმოებლად საუკეთესო ტექნოლოგიების შერჩევას, იგი იმაზე მეტყველებს, თუ როგორ ერკვევიან ადამიანები მსოფლიო ტექნოლოგიურ მიღწევებში.

ტექნოლოგიის სრულყოფას მიეკავართ მწარმოებლურობის ამაღლებასთან, ადამიანის როლისა და ფუნქციების შეცვლასთან წარმოების პროცესში, ქვეყნის საწარმოო შესაძლებლობათა ზრდასთან. ტექნოლოგიური პროგრესი ხორციელდება ინოვაციების მეშვეობით. ასეთი დიდი ინოვაციები კაცობრიობის ისტორიაში იყო სამრეწველო რევოლუცია, სტანდარტიზაცია, მექანიზაცია, კონვეიერული ხაზები. მათი მეშვეობით შესაძლებელი გახდა უწყვეტი მოქნილი საწარმოო პროცესების განხორციელება, ავტომატური მოწყობილობების გამოყენების საფუძველზე, რომელიც თავის მხრივ ეფუძნება წარმოების ელექტრონიზაციას, კომპიუტერიზაციას და რობოტიზაციას. თანამედროვე პირობებში დიდ მნიშვნელობას იძენს ეკოლოგიური უნარწინო ტექნოლოგიების შექმნა, რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა აქვს მსოფლიოს მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის.

ადამიანური კაპიტალი. ადამიანური კაპიტალი არის ის ცოდნა და უნარი, რომელსაც ადამიანი იძენს განათლებისა და პრაქტიკული გამოცდილების გზით და იყენებს წარმოების პროცესში. ახალი ეკონომიკა მთითხოვს ადამიანური კაპიტალის უკიდურესად მაღალ ხარისხს, რომელიც ორიენტირებული უნდა იქნეს უახლეს ტექნიკასა და ტექნოლოგიაზე, ინფორმაციულ-კომპიუტერული სისტემის ფართოდ გამოყენებაზე, მოქნილ წარმოებაზე, ინოვაციების სისტემის დანერგვაზე. ადამიანური კაპიტალის ყველაზე მნიშვნელოვანი კომპონენტია განათლება. მას დიდი მნიშვნელობა აქვს ეკონომიკური განვითარებისათვის, რადგან იგი იწვევს დადებით გარეგან ეფექტს. განათლებულ ადამიანს მეტი შესაძლებლობები აქვს ახალი იდეების შესამუშავებლად, რომელიც მიმართულია, როგორც ტექნოლოგიის სრულყოფის, ასევე მართვისა და

ორგანიზაციის ახალი მეთოდების შემუშავებისაკენ. ამიტომაც, რომ ქვეყნისათვის მეტად არასასურველია ეგრეთწოდებული “ტვინების გაღინება” – განათლებული მშრომელების გასვლა ქვეყნიდან ცხოვრების უკეთესი პირობების საძებნელად.

ვინაიდან კაპიტალის შექმნისა და გაფართოების პროცესი წარმოადგენს ინვესტირების პროცესს, ამიტომ განათლების მიღებაზე გაწეული დანახარჯები არის ადამიანში განხორციელებული ინვესტიციები. ასეთი ინვესტიციების გაწევა მოხდება მაშინ, როდესაც დიდი მოთხოვნა იქნება მაღალკვალიფიციურ მუშაკებზე, რის გამოც მათ მაღალანაზღაურებადი დაინტერესებაც ექნებათ. მაგრამ იმის გამო, რომ საზოგადოებაში სიმდიდრის მიხედვით არსებობს სხვადასხვა ფენები, ახალგაზრდები შესაძლებელია არათანაბარ სასტარტო პირობებში აღმოჩნდნენ, ცოდნის მიღების მიმართებით. ასეთ ვითარებაში სახელმწიფომ უნდა შექმნას ისეთი განათლების სისტემა, რომელიც ყველა ადამიანს, მიუხედავად მათი სოციალური მდგომარეობისა ერთნაირ სასტარტო პირობებში ჩააყენებს.

ინვესტიციებს ადამიანურ კაპიტალში შეიძლება მივაკუთვნოთ არა მხოლოდ პირდაპირი დანახარჯები განათლებაზე, არამედ დანახარჯები თვითგანათლებაზე, გამოცდილების ამაღლებაზე, ჯანმრთელობის დაცვაზე და მეცნიერების განვითარებაზე. სწორედ ადამიანური კაპიტალის ხარისხობრივი და რაოდენობრივი ზრდა წარმოადგენს უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს ეკონომიკის გარდაქმნის, ეკონომიკური და იურიდიული ინსტიტუტების მოდერნიზაციისა და სრულყოფის მიმართულებით [7, გვ. 81-82].

ინსტიტუციები. ინსტიტუციონალიზმი ნიშნავს იმას, რომ ადამიანთა ეკონომიკური ქცევები მნიშვნელოვნად განისაზღვრება საზოგადოების სოციალურ-სამართლებრივი მოწყობით, ასევე ტრადიციებით, ადათებით, ჩვევებით და ა.შ. ამდენად, ინსტიტუციები მოიცავს არაფორმალურ (ტრადიციები, ადათები, ჩვევები) და ფორმალურ ინსტიტუციებს, რომელშიდაც, ერთი მხრივ, შედის დაწესებულებათა სისტემა (ბაზრები, საბაზრო ინფრასტრუქტურა, ფირმები, პროფკავშირები, სახელმწიფო, ეკონომიკის მართვის ორგანოები და ა.შ.), მეორე მხრივ, კი სამართლებრივი ნორმების ერთობლიობა (კანონები, დადგენილებები, ბრძანებები, ნორმატიული აქტები და ა.შ.). ინსტიტუციონალიზმს საფუძველი ჩაეყარა XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე. მისი ფუძემდებელია ამერიკელი ეკონომისტი ტ. ვებლენი, ხოლო ყველაზე ცნობილი წარმომადგენლები დ. კომონსი, უ. მიტჩელი, მ. ვებერი, ვ. ზომბარტი, დ. გელბრეიტი, გ. მიურდალი, რ. კოუსი, ა. ალჩიანი, კ. ეროუ, დ. ბიუკენენი, დ. ნორტი, ტ. სტიგლიცი, ო. იულიამსონი და სხვ. ინსტიტუციონალიზმის მიხედვით ეკონომიკურ პროცესებზე გავლენას ახდენს არა მხოლოდ წმინდა ეკონომიკური, არამედ სოციალურ-ეკონომიკური, პოლიტიკური, სამართ-

ლებრივი და ფსიქოლოგიური ფაქტორები, ასევე ტრადიციები, ადათები, ჩვევები, ინსტიტუტები, რელიგია, ეთიკური და ესთეტიკური ნორმები, მეცნიერება და ა.შ. [4, გვ. 27-28]

შეიძლება ერთმანეთისაგან განვასხვაოთ ტრადიციული, ანუ ძველი ინსტიტუციონალიზმი და ახალი, ანუ ნეოინსტიტუციონალიზმი. ტრადიციული აერთიანებს სოციალურ-ფსიქოლოგიურ, სოციალურ-სამართლებრივ, ინსტიტუციურ-სტატისტიკურ და სოციოლოგიურ მიმდინარეობებს. ხოლო ახალი ნეოინსტიტუციონალიზმის ძირითად პრობლემას წარმოადგენს ადამიანის ქცევის მოტივაცია, მის მიერ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესი, პირობები და წანამძღვრები.

გამოგონება და ინოვაცია. გამოგონება ეს არის ახალი ტექნიკის აღმოჩენა, ხოლო ინოვაცია ამ გამოგონების გამოყენება პროდუქციის საწარმოებლად, ანალოგიურად იმისა, როგორც განსხვავდება ერთმანეთისაგან წმინდა მეცნიერების განვითარება და მისი შედეგების გამოყენება წარმოებაში. ასევე, როგორც შესაძლებელია მეცნიერული აღმოჩენები მიღებულ იქნეს ერთ ქვეყანაში, ხოლო გამოყენებული – მეორეში, ასევე, შესაძლებელია გამოგონება მოხდეს ერთ ქვეყანაში, ხოლო მისი გამოყენება – სხვაგან. მაგალითად, ატომური ენერჯის სფეროში თეორიულ გამოკვლევათა მთელი ტვირთი იკისრა ევროპამ, ხოლო პირველი ატომური რეაქტორი და პირველი ატომური ბომბი შექმნილი იქნა ამერიკელების მიერ.

გამოგონების და ინოვაციის საფუძველს წარმოადგენს აღმოჩენები, უპირველეს ყოვლისა, ფუნდამენტურ, შემდეგ კი გამოყენებით მეცნიერებებში. ამდენად, მეცნიერების განვითარება ეკონომიკური განვითარების საფუძველთა საფუძველია. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი ეს არის ინოვაციათა განხორციელების პროცესი, როგორც ფიზიკურ კაპიტალში, ასევე წარმოების ორგანიზაციის ფორმებში, ადამიანურ კაპიტალში, ტექნოლოგიებში, ინსტიტუციებში და ა.შ. სწორედ ინოვაციების მეშვეობით ხორციელდება პროგრესული ცვლილებები ტექნიკაში, ადამიანთა ცოდნაში, უნარ-ჩვევებში, ტრადიციებში, სამართლებრივ და კულტურულ ნორმებში და ა.შ.

ეკოლოგიური ფაქტორი. “ეკოლოგია” ბერძნული წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს ბიოლოგიის ნაწილს, რომელიც შეისწავლის ცოცხალ ორგანიზმებს და მათ გარემო ბუნებასთან ურთიერთდამოკიდებულებას. რასაკვირველია, ეკონომიკურ ლიტერატურაში ეს ტერმინი ზუსტად აქ მოტანილი გაგებით არ გამოიყენება. ვინაიდან ცოცხალ ორგანიზმებზე უდიდეს გავლენას ახდენს ბუნებათსარგებლობისა და ბუნების დაცვის პროცესები, ამიტომ “ეკოლოგიის” ცნება ბუნებათსარგებლობისა და გარემო ბუნების დაცვის ეკონომიკური პრობლემების შესწავლის დროსაც გამოიყენება. აქედან გამომდინარე, ეკონომიკური განვითარების ეკოლოგიური ფაქტორი გამოხატავს იმ გავლენას, რომელსაც რაციონა-

ღური ბუნებათსარგებლობის და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნები ახდენს ეკონომიკაზე, ვინაიდან ამ მოთხოვნების გათვალისწინება და განხორციელება მნიშვნელოვან თვისებრივ ცვლილებებს იწვევს ეკონომიკაში.

რაციონალური ბუნებათსარგებლობის და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნები თავისთავად დაკავშირებულია ეკონომიკური რესურსების შესლულულობასთან, ბუნების დაბინძურებასთან და თვით ბუნების დამანგრეველი ძალების მოქმედების შედეგებთან. მსოფლიოში, ამ ასპექტის გათვალისწინებით შეიძლება გამოიყოს ეკონომიკური განვითარების სამი ეტაპი. ამ ასპექტის გათვალისწინებით, შეიძლება გამოიყოს მსოფლიოში ეკონომიკური განვითარების სამი ეტაპი. პირველ ეტაპზე ბუნებრივი რესურსები ამოუწურავად ითვლებოდა და მთავარი ყურადღება საწარმოო სიმძლავრეთა ზრდას ეთმობოდა. მეორე ეტაპზე, მართალია, მხედველობაში მიიღებოდა რაციონალური ბუნებათსარგებლობისა და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნები, მაგრამ მათი სრულყოფილი განხორციელება არ ხდებოდა. მესამე ეტაპზე ეკონომიკა შედის მდგრადი ეკონომიკური განვითარების სტადიაში, რომელიც დღესაც გრძელდება. საერთოდ, აღნიშნულ პრობლემას მსოფლიო მასშტაბით განსაკუთრებული ყურადღება მხოლოდ XX საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოს და 70-იანი წლების დასაწყისიდან მიექცა. 1972 წელს ქალაქ სტოკჰოლმში იმართება მსოფლიო კონფერენცია ბუნების დაცვის საკითხებზე, რომელზედაც გამოთქმული იქნა შემოთავაზება იმის შესახებ, რომ ეკონომიკური ზრდის არსებული ტემპების შენარჩუნების შემთხვევაში კაცობრიობას კატასტროფა ემუქრებოდა. კონფერენციის მიერ მიღებული იქნა “ნულოვანი ზრდის” პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებდა როგორც ეკონომიკური ზრდის, ისე მოსახლეობის ზრდის ტემპების შეკვეცას. რასაკვირველია, ამ პროგრამას განხორციელება არ ეწერა და არც განხორციელებულა. 1987 წელს გაეროებთან და განვითარების საერთაშორისო კომისიის მოხსენება “ჩვენი საერთო მომავალი”, რომელშიდაც შემოთავაზებული იქნა “მდგრადი განვითარების სტრატეგია.” 1992 წელს რიო-დე-ჟანეიროში გარემოსა და განვითარების საკითხებზე ჩატარდა მეორე მსოფლიო კონფერენცია, რომელზედაც შემუშავებული და მიღებული იქნა პროგრამა – “დღის წესრიგი XXI საუკუნისათვის” – სადაც გადმოცემულია მდგრადი განვითარების არსი და ამოცანები. მდგრადი განვითარების არსი ძირითადად მდგომარეობს იმაში, რომ საზოგადოებამ უნდა შეძლოს დღევანდელი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება, მაგრამ საფრთხის წინაშე არ უნდა დააყენოს მომავალი თაობების მოთხოვნები და თვით არსებობის საკითხიც კი.

მდგრადი განვითარების მოთხოვნათა განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ საზოგადოებასა და ბუნებას შორის ნივთიერებათა და ენერჯის რაციონალური გაცვლის შედეგად. ეს კი მიიღწევა მაშინ,

როდესაც ადამიანთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება დაემყარება ბუნების თვითაღდგენისა და აღწარმოების მკაცრ კანონზომიერებას. მაშასადამე, დღის წესრიგში დგას, საზოგადოებისა და ბუნების განვითარების, ანუ კოეოლოგიის ამოცანა. ჩვენი პლანეტის ბიოსფერო გადადის ახალ თვისებრიობაში – ნეოსფეროში, მოაზროვნე გარსში, სადაც ადამიანები ამცირებენ ბიოსფეროსადმი არა მხოლოდ მის, არამედ ბუნების დამანგრეველი ძალების მიერ მიყენებული უარყოფითი ზემოქმედების შედეგებს.

როგორც ვხედავთ, ეკოლოგიური ფაქტორის გათვალისწინების შედეგად ეკონომიკა გადადის სრულიად ახალ მდგომარეობაში, რომელსაც მოჰყვება თვისებრივი ცვლილებები ეკონომიკის თითქმის ყველა ელემენტში, თვით საკუთრების ფორმებშიც კი. საკუთრების ფორმებში ცვლილებები ეკოლოგიური ფაქტორის გავლენით ხდება იმიტომ, რომ რაციონალური ბუნებათსარგებლობის და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნების გადაჭრა სხვადასხვა კონკრეტულ შემთხვევებში უკეთ ხერხდება საკუთრების შესაბამისი ფორმების გამოყენების დროს. მაგალითად, თეორიაში კარგადაა ცნობილი, რომ “საერთო რესურსების ტრაგედია” ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც ეკონომიკურ რესურსებზე არ არსებობს კერძო საკუთრება. ხშირ შემთხვევაში იმავე თვალსაზრისით უმჯობესია საერთო საკუთრების არსებობა და სხვა.

ეკოლოგიური ფაქტორი ასევე იწვევს ცვლილებებს რესურსების განაწილებაში და სიმძლავრეთა განლაგებაში, ეკონომიკის სტრუქტურაში, ფიზიკურ და ადამიანურ კაპიტალში, პროდუქციის ხარისხში და ა.შ. რესურსების დიდი ნაწილი მიედინება ბუნების დაცვის ღონისძიებათა უზრუნველსაყოფად, ხოლო საწარმოო სიმძლავრეების განლაგება უმჯობესია იქ, სადაც ყველაზე ოპტიმალურად იქნება დაცული რესურსების რაციონალურად გამოყენებისა და გარემო ბუნების დაცვის მოთხოვნები. ბუნებისდაცვით პრობლემათა გადასაჭრელად წარმოიშობა შესაბამისი დარგები, რომლებიც ეკონომიკაში მნიშვნელოვან სტრუქტურულ ცვლილებებს იწვევენ. იგივე მოთხოვნები წარმოიშობს პრინციპულად ახალ მასალა- და ენერგოდამზოგ უნარჩენო და სხვა ეკოლოგიურ მოწყობილობებს და ტექნოლოგიებს, რომელთა მომსახურება დაკავშირებულია ახალი პროფესიის (ინჟინერეკოლოგები, ენერგოეკოლოგები, ეკონომისტ-ეკოლოგები, ეკოლოგიური ექსპერტები და სხვა) კადრების წარმოშობასთან. აღნიშნული მოთხოვნები ასევე იწვევენ ცვლილებებს ინსტიტუციებშიც (კანონებში, ეკონომიკის მართვის ორგანოებში, ადამიანის ჩვევებში, ტრადიციებში და ა.შ.). ეკოლოგიური ფაქტორი ეკონომიკური ზრდის ტემპებზე მოქმედებს როგორც შენელების, ისე დაჩქარების მიმართულებით. შენელების მიმართულებით იმიტომ, რომ იგი იწვევს დამატებით დანახარჯებს ფირმების მხრიდან, რაც ამცირებს მათ რენტაბელობას და შესაბამისად ერთობლივი მიწოდების სი-

დიდეს. დანქარების მიმართულებით კი იმიტომ, რომ ჯერ ერთი, ეკოლოგიურ პროდუქტებზე სულ უფრო და უფრო იზრდება მოთხოვნა, და მეორეც, ბუნებისდაცვითი მოთხოვნების განხორციელების პროცესში წარმოიშობა და ყალიბდება შესაბამისი დარგები, რაც, რასაკვირველია, ასევე ეკონომიკური ზრდის ტემპებს აჩქარებს. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ ბუნებისდაცვით მოთხოვნილებათა განხორციელების თავდაპირველ ეტაპზე, ეკონომიკურ ზრდაზე შემანელებელი ზემოქმედება გაცილებით მეტია, ვიდრე დამანქარებელი, თუმცა ეს სხვაობა თანდათან მცირდება და მაშინ, როდესაც მთელი ეკონომიკის ეკოლოგიზაცია დასრულდება, ეს სხვაობა საერთოდ აღარ იარსებებს. აღბათ, ამ ეტაპისათვის ბუნებისდაცვითი პროცესები აღარ უნდა წარმოადგენდეს “გარე ფექტს” საბაზრო სისტემისათვის, ვინაიდან თითოეული ეკონომიკური აგენტი გაითავისებს, რომ დედამიწა ყველა ადამიანის საერთო საცხოვრებელი ოჯახია და მისი ნებისმიერი დაუშვებელი დაბინძურება ყველასათვის საზიანო იქნება. სწორედ ისე, როგორც თითოეული ოჯახი, რომელიც იძენს შეშის ღუმელს, დაუფიქრებლად იღებს დანახარჯებს მასთან ერთად საკვამლე მიწის შესაძენად, რათა თავიდან აიშოროს კვამლის საცხოვრებელ ბინაში დაგროვება, სწორედ ასევე, თითოეულმა აგენტმა დაუფიქრებლად უნდა გასწიოს ის ხარჯები, რომელიც თავიდან აგვაშორებს დედამიწის, ჩვენი საერთო საცხოვრების დაბინძურებას.

ლიტერატურა:

1. აბესაძე რ., სარჩიმელია რ., არევაძე ნ., მელაშვილი მ. ეკონომიკური განვითარებისა და პროგნოზირების პრობლემები. თბ., “უნივერსალი”, 2004.
2. პაპავა ვ. პოსტკომუნისტური კალიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა. თბ., 2002.
3. წერეთელი გ., ბიბილაშვილი ნ. პოსტკომუნისტურ ქვეყანაში უმუშევრობით გამოწვეული ნეგატიური ეკონომიკური შედეგების განსაზღვრისა და შემცირების გზები. თბ., “მეცნიერება”, 2004.
4. Гукасьян Г.М. Экономическая теория: проблемы «новой экономики». «Питер», 2003.
5. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Менеджмент. М., «Дело», 1992.
6. Тодаро П. Экономическое развитие. М., «Юнити», 1997.
7. Экономика развития: модели становления рыночной экономики. М., «ИНФРА-М», 2001.

THE FACTORS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Ramaz Abesadze

*P. Gugushvili Institute of Economics,
The Academy of Sciences of Georgia
14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia*

SUMMARY. In the article there are discussed such factors of economic development as: potential of natural resources, physical capital, technologies and technological knowledge, human capital, institutionalization, inventions and innovations, ecological situation.

Due to volume limits on the article, it does not discuss some major processes taking place in global economy which affect economic development: transnationalization, internationalization, regionalization and globalization.

ФАКТОРЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Рамаз Абесадзе

*Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии
Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе № 14*

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются такие факторы экономического развития, как: природно-ресурсный потенциал, физический капитал, технология и технологические знания, человеческий капитал, институции, изобретения и инновации, экологическая ситуация.

Из-за ограниченности объема статьи в ней не рассматриваются такие происходящие в мировой экономике важнейшие, действующие на экономическое развитие процессы, как: транснационализация, интернационализация, регионализация и глобализация.

საქართველოს ეკონომიკაში არსებული პრობლემების
ბაღაჭრის ძირითადი მიმართულებები

გიორგი ბერუღაია
საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი,
0105, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14
შემოვიდა: 2004 წლის 28 ნოემბერს

რეზიუმე. სტატიაში განხილულია საქართველოს ეკონომიკაში არსებული პრობლემები და მათი გადაჭრის ძირითადი მიმართულებები, კერძოდ: საბაზრო ინსტიტუტების ჩამოყალიბება, საბაზრო ინფრასტრუქტურის ფუნქციონირების სრულყოფა, სამამულო ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის გასაზრდელად გამიზნულ ღონისძიებათა კომპლექსის შემუშავება და განხორციელება.

* * *

საქართველოს ეკონომიკური გარდაქმნის პროცესი უწინარესად მიზნად უნდა ისახავდეს თანამედროვე ტიპის სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობას. საბაზრო სისტემის ჩამოყალიბება თავისთავად არ არის თვითმიზანი, პირიქით, ეს არის საშუალება, რათა გადაწყდეს სხვა ამოცანები – ცხოვრების დონის ამაღლება, მოსახლეობის კეთილდღეობის გაუმჯობესება, ეკონომიკის ზრდისა და საზოგადოების დემოკრატიული განვითარების საფუძვლების შექმნა.

1994 წლის მერვე ნახევარში საქართველოს ხელისუფლებამ საერთაშორისო სავალუტო ფონდისა და მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით წამოიწყო ეკონომიკის გარდაქმნა, რომელიც გამიზნული იყო უპირველეს ყოვლისა ეკონომიკური სიტუაციის სტაბილიზაციისათვის. ანტიკრიზისული პროგრამის რეალიზაციის საკმაოდ მოკლე ვადაში განხორციელდა შემდეგი ღონისძიებები: ვაჭრობისა და ფასების ლიბერალიზაცია, კონვერტირებული ვალუტის შემოღება და მისი სტაბილურობის შენარჩუნება, რესტრუქციული მონეტარული და ფისკალური პოლიტიკის გატარება, საბანკო სექტორისა და საგადასახადო სისტემის რეფორმირება, სახელმწიფო საკუთრების პრივატიზაცია. განხორციელებულ ღონისძიებათა შედეგად საქართველომ მოახერხა მიუღწეა შემდეგი შედეგისათვის, კერძოდ: მოესპო პირველადი საჭიროების საქონლის დეფიციტი; უზრუნველყო მთლიანი ეროვნული პროდუქტის ზრდა წარმოების ხუთწლიანი უწყვეტი დაცემის შემდეგ, შეემცირებინა ფასების ზრდა პიპერინფლაციურიდან მისაღებ დონემდე.

მოეხდინა ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის სტაბილიზაცია, გაეფართოებინა ეკონომიკის კერძო სექტორი და ა.შ.

მაგრამ რუსეთიდან იმპორტირებულმა 1998 წლის ეკონომიკურმა კრიზისმა გვიჩვენა, რომ ქვეყნის ეკონომიკას ჯერ არ მიუღწევია მდგრადობისათვის საგარეო თუ საშინაო საფრთხეთა წინაშე. უფრო მეტიც, ამ ბოლო ხუთი წლის მანძილზე ეკონომიკური ზრდა არსებითად შენედა, ხოლო 2000 წელს მთლიანი ეროვნული პროდუქტის სიდიდე, 1990 წლის სიდიდის 29 %-ს არ აღემატებოდა [1]. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რეფორმის წლებში საქართველომ თავისი ეკონომიკური პოტენციალის მხოლოდ მესამედი აღადგინა, რაც უმცირესი მაჩვენებელია დსთ-სა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებს შორის. საერთოდ, შეიძლება აღინიშნოს, რომ დღეს საქართველოში არსებული მეურნეობის სისტემა თავისი მახასიათებლებით არ შეესაბამება საბაზრო ეკონომიკის მეტწილ დასავლურ სტანდარტებს, მოსახლეობის ცხოვრების დონე და კეთილდღეობა შორს არის სასურველისაგან, არ არის შექმნილი წინაპირობები ეკონომიკის მყარი ზრდისათვის.

შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი ფაქტორები, რომლებმაც არსებითად გააძნელა ჩვენს ქვეყანაში რეფორმების წინსვლის პროცესი და რომლებსაც თავის დროზე არ დაეთმო სათანადო ყურადღება.

პირველი. საბაზრო ეკონომიკის ეფექტიანი ფუნქციონირებისათვის საჭიროა არსებობდეს შესაბამისი ინსტიტუტები: ფორმალური და არაფორმალური. ეს ინსტიტუტები იძლევიან, ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირების, ტრანსაქციური დანახარჯების შემცირებისა და ეკონომიკური და პოლიტიკური მოქნილობის უზრუნველყოფის გზით, ახალ პირობებთან და ახალ შესაძლებლობებთან ადაპტაციის გარანტიას [4]. ასეთი ადაპტაციური ეფექტიანი ინსტიტუტები უნდა უზრუნველყოფდნენ სწავლისა და ცოდნის სტიმულს, ხელს უწყობენ ინოვაციებს, ახალისებდნენ ეკონომიკურ აგენტებს მეწარმეობისა და მწარმოებლობის ზრდისათვის.

მეურნეობის ახალ სისტემაზე გადასვლა, პირველ რიგში, მოითხოვს არაფორმალური სოციალური ნორმების ძველი სისტემის ახალი სისტემით შეცვლას, ვინაიდან სწორედ ეს სისტემაა “სოციალური მექანიზმი”, რომელიც საჭიროა ნებისმიერი საზოგადოების კონსოლიდაციისათვის [2]. ამგვარი სისტემა ერთბაშად საკანონმდებლო წესით ვერ დაფუძნდება, მისი რეფორმირება ხანგრძლივ დროს მოითხოვს [5]. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, საქართველოში ეკონომიკური რეფორმირების პროცესში ახალი ფორმალური ინსტიტუტების შექმნას მათი შესაბამისი სოციალური ნორმებისა და ქცევის წესების წარმოშობა არ მოჰყოლია. სწორედ “ახალ” ფორმალურ და “ძველ” არაფორმალურ ინსტიტუტებს შორის წინააღმდეგობებმა შეუწყო ხელი ისეთი გარემოს წარმოშობას, რომელიც ეკონომიკური აგენტების საწარმოო საქ-

მიანობის წახალისების ნაცვლად, სტიმულს აძლევდა მოქმედებას “რენტის ძიების” მიზნით. ამ მოქმედებას, რომელსაც “სახელმწიფოს დაპყრობა” ეწოდა და ითვალისწინებდა ხეირის მიღებას სახელისუფლებო სტრუქტურებზე გავლენის მოხდენის მეშვეობით, უადრესად ნეგატიური შედეგები მოჰყვა ჩვენს ქვეყანაში ბიზნესის განვითარების თვალსაზრისით [3].

მეორე პრივატიზაციული პროცესების ინტენსიფიკაციის აუცილებლობა განპირობებულია იმით, რომ ვერძო საკუთრება უზრუნველყოფს საწარმოო სიმძლავრეთა საუკეთესო გამოყენებას. მაგრამ, დასავლეთის ქვეყნებისაგან განსხვავებით, პრივატიზაციამ საქართველოში სრულიადაც ვერ უზრუნველყო ძლიერი სტიმული ყველაზე “უნარიან ხელში” ქონების გადასაცემად. შეიძლება გამოვეყოთ შემდეგი მიზეზები იმისა, თუ რატომ ვერ ამოქმედდა კაპიტალის ეფექტიანი განაწილების საპრივატიზაციო მექანიზმი საქართველოში. ესენია:

- როგორც მეორეული, ისე პირველადი კაპიტალის ეფექტიანი ბაზრის უქონლობა, რის შედეგადაც კაპიტალს არა იმდენად ყიდულობდნენ, რამდენადაც იტაცებდნენ.
- სამაშულო ბაზრის მცირე მიმზიდველობა უცხოელი ინვესტორებისათვის, რაც ზღუდავს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას.
- ქონების განიევებისა და არაპროდუქტიული გამოყენების ხარჯზე არსებობის შესაძლებლობა, მისი აღმშენებლობითი მიზნებისათვის გამოყენების ნაცვლად.
- საწარმოებში საბაზრო ეკონომიკისათვის საჭირო სამმართველო და სოციალური კაპიტალის მქონე მმართველობითი გუნდების არ არსებობა.

არა მარტო საქართველოსათვის, არამედ პოსტსაბჭოთა სივრცის სხვა ქვეყნებისათვისაც დამახასიათებელმა პრივატიზაციის განხორციელების არაკანონიერმა მეთოდებმა, არსებითად, მოშალა საბაზრო ეკონომიკის განვითარების გრძელვადიანი პერსპექტივები, რითაც ხელი შეუწყო სახელმწიფო და სოციალური წესრიგის შესუსტებას.

მესამე მეწარმეობის წარმატება ბევრად არის დამოკიდებული მენეჯერთა და მეწარმეთა გარკვეულ, საბაზრო ეკონომიკაში ფუნქციონირებისათვის საჭირო, უნარ-ჩვევებსა და კვალიფიკაციაზე, რომელთა ჩამოყალიბება შეუძლებელი იყო სოციალისტური მეურნეობრიობის პირობებში. ფირმების ხელმძღვანელთა უმრავლესობის მმართველობითი მენტალიტეტი ჩამოყალიბდა ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური სისტემის ბატონობის ეპოქაში და ბაზარზე გადასვლის შემდეგ არსებითი ცვლილებები არ განუცდია. ამის შედეგად, ისეთ საბაზრო ფასეულობებს, როგორც არის მყიდველის ინტერესები, ცოდნა და მეწარმეობა მნიშვნელოვანი წონა საწარმოთა ორგანიზაციულ კულტურაში.

რაში არ გააჩნია. ამით აიხსნება სწორედ ის, რომ ამ ფორმებს არ სურთ გამოიყენონ კომერციული საქმიანობის თანამედროვე მეთოდები, ახალი ინიტენსიური ტექნოლოგიები და სისტემები. პირიქით, იმ პერიოდში მრავალმა დღევანდელმა მენეჯერმა შეითვისა სულ სხვა უნარ-ჩვევები: სახელმწიფო რეგულირების თავიდან აცილება, მოგების დამალვა, ბიუროკრატიის მოსყიდვა, კრიმინალურ სამყაროსთან კავშირი, რასაც ისინი “წარმატებით” იყენებენ არსებულ სინამდვილეში. მაგრამ მაშინაც კი, როცა ფორმების ხელმძღვანელობას გათვითცნობიერებული აქვს მეურნეობრიობის ახალი ფორმების გამოყენების აუცილებლობა, წამოიჭრება საბაზრო პოლიტიკის რეალიზაციისათვის კვალიფიციური კადრებისა და შესაბამისი ტექნოლოგიების ნაკლებობის პრობლემა. ამ პრობლემას აღრმავებს სამამულო საწარმოთა ტექნიკური და ტექნოლოგიური აღჭურვილობების დაბალი დონე, რაც მათ ნაკლებ კონკურენტუნარიანს ხდის საერთაშორისო დონეზე. ამრიგად, სამამულო საწარმოთა მცირე კონკურენტუნარიანობა სერიოზულ დაბრკოლებად რჩება ქვეყნის ეკონომიკური ზრდისათვის.

ეფექტიანი საბაზრო ეკონომიკის განვითარების უმნიშვნელოვანესი მიმართულებაა სტიმულირების სისტემის ჩამოყალიბება, რომელიც წახალისებს ფორმებს საწარმოო საქმიანობაში სახსრების ინვესტირებისათვის, და არა რენტის ძიებისათვის. საქმე ეხება ინსტიტუტებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ საკუთრების უფლებებს, არეგულირებენ საკონტრაქტო ურთიერთობებს, აგრეთვე ბაზრიდან გამოსვლას და მასში შესვლას და ა.შ. ეს ინსტიტუტები, რომლებიც ავსებენ საბაზრო კონკურენციის მექანიზმს, უფრო ეფექტიანს ხდიან ბაზარს განუსაზღვრელობისა და ტრანსაქციური დანახარჯების შემცირების, სწავლისა და ცოდნის სტიმულირების უზრუნველყოფის, ინოვაციების სტიმულირების, მეწარმეობისა და საწარმოო საქმიანობისათვის ეკონომიკური აგენტების წახალისების გზით.

საბაზრო პირობების ადეკვატური ინსტიტუტების არარსებობა, როგორც შედეგი, კორუფციის აყვავება და სამამულო მეწარმეთა შორის გაბატონებული “მტაცებლური” ქცევა, სერიოზულ დაბრკოლებებს უქმნის ეფექტიანი საბაზრო ეკონომიკის შექმნას, რომელსაც შეუძლია უზრუნველყოს მყარი ეკონომიკური ზრდა. ამ პირობებში სახელმწიფოსადმი ნდობა რეფორმების განსახორციელებლად ნაკისრ ვალდებულებათა შესრულებასთან დაკავშირებით დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად შეძლებს იგი უზრუნველყოს შემდეგ ღონისძიებათა შესრულება:

- მკაცრი საბიუჯეტო შეზღუდვების დამყარება ყველა საწარმოსათვის “არაფორმალური” სეგადასახადო შედავადებებისა და ენერგორესურსების გადასახდელების შედავადებების ლიკვიდაციის, პირდაპირი კრედიტების გაცემისას ტრანსპარანტულობის უზრუნველყოფის

ფის, ბაზრიდან გამოსვლის გაიოლების მიზნით გაკოტრების შესახებ კანონის განხორციელების მეშვეობით;

- კანონების მიღება და განხორციელება, რომლებიც იძლევა საკუთრების უფლების და კონტრაქტების შესრულების გარანტიას; საწარმოთა ჩაბმა იმ კანონპროექტების შემუშავების პროცესში, რომლებიც ეხება მათ საქმიანობას და მათ ინფორმირებას კანონში ნებისმიერი ცვლილებების შესახებ; სასამართლო სისტემის ეფექტიანობის გაზრდა, რომელიც მიზნად ისახავს მიღებულ გადაწყვეტილებათა შესრულების სამართლიანობისა და ქმედითობის უზრუნველყოფას;
- სამართლებივი სტრუქტურების, კერძოდ, საარბიტრაჟო და სამედიატორო სასამართლოების, ნდობით აღჭურვილ პირთა ინსტიტუტების და ა.შ.; ჩამოყალიბება და განმტკიცება, რომლებიც განსაზღვრავენ საკუთრების უფლებებს, კერძო კონტრაქტების რეჟიმებსა და კონფლიქტებს.
- მონიტორინგის გაუმჯობესების და მისი მენეჯერების ქცევაზე გავლენის მეშვეობით კორპორაციული მართვის პრობლემათა გადაჭრა, მათ შორის: მესაკუთრეთა და კრედიტორთა უფლებების სამართლებრივი დაცვის გაძლიერების, აუდიტისა და აღრიცხვის საკითხებში საერთაშორისო ფირმების მოზიდვის, კრედიტუნარიანობის შეფასების და მყიდველთა დაცვის სამსახურების, კერძო ფირმებისადმი დამოუკიდებელი მონიტორინგის განმხორციელებელი ფინანსური შუამავლის ინსტიტუტების, დამოუკიდებელი პრესის გამოყენების მეშვეობით;
- საბაზრო ქცევის ნორმებისა და ეთიკის წახალისება;
- კონკურენციის სტიმულირება, სასაქონლო ბაზრებზე თავისუფალი შედწევის უზრუნველყოფისა და ვაჭრობის ლიბერალიზაციის, ანტიმონოპოლიური პოლიტიკის აქტიური გატარების და მისი განმხორციელებელი სტრუქტურების დამატებითი უფლებამოსილებებით აღჭურვისა და სტატუსის გაზრდის მეშვეობით;
- საგადასახადო სისტემის გამარტივება, გადასახადების გადამხდელთათვის ადმინისტრაციული ტვირთის შემსუბუქების მიზნით; გადასახადების გადამხდელთა და საგადასახადო ადმინისტრაციას შორის კონტრაქტების რიცხვის მინიმუმამდე შემცირება;
- ლიცენზიების გაცემის პროცესის გაიოლება და მარეგულირებელი ნორმებისა და ახალ საწარმოთა რეგისტრაციის პროცედურების გამარტივება, ახალი ბიზნესის წარმოქმნის სტიმულირების მიზნით; ბიუროკრატიის თვითნებობის სფეროს და ძალაუფლების ბოროტად გამოყენების შემცირება.

მყარი ეკონომიკური ზრდის აღდგენა საქართველოს ეკონომიკური პოლიტიკის საკვანძო საკითხია, რომლის მიუღწევლად შეუძლებელია მოსახლეობის შემოსავლების გაზრდა, საზოგადოებრივი კეთილდღეობის უზრუნველყოფა, ინვესტიციების განხორციელება ჯანმრთელობის დაცვასა და განათლებაში, დახმარების გაწევა ხელმოკლეთათვის და სხვა. ამ ამოცანის გადასაწყვეტად საჭიროა რეფორმების პირველ ეტაპზე მიღწეული წარმატებების კონსოლიდირება, ყურადღება გაგამახვილოთ რეფორმების მეორე სტადიის განხორციელებაზე. ჩამოსაყალიბებლად მეურნეობრიობის ისეთი ეფექტიანი საბაზრო მექანიზმი, რომელიც შესძლებს მყარი ეკონომიკური ზრდის მიღწევას და შენარჩუნებას.

ლიტერატურა:

1. "Transition. The first ten years: analysis and lessons for Eastern Europe and the former Soviet Union." The World Bank, Washington DC, 2002.
2. "World Development Report 2002: Building Institutions for Markets." The World Bank, Washington DC, 2002.
3. Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate. The World Bank, Washington, D.C., 2000
4. North Douglass C. "Institutions", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, Issue 1 (Winter, 1991), pp.97-112.
5. Stiglitz, J.E. *Whither Socialism?* Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

THE MAIN DIRECTIONS FOR THE RESOLUTION OF EXISTING PROBLEMS IN GEORGIAN ECONOMY

George Berulava

*P. Gugushvili Institute of Economics,
 The Academy of Sciences of Georgia
 14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia*

SUMMARY: It is the main directions of resolution of existing problems in Georgian economy that is examined in this paper. In particular the following priorities are suggested: the formation of market institutes; perfection of functioning of a base market infrastructure; development and realization of a complex measures directed on increase of competitiveness of domestic business.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РЕШЕНИЯ СУЩЕСТВУЮЩИХ ПРОБЛЕМ В ЭКОНОМИКЕ ГРУЗИИ

Георгий Берулава

Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии

Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе 14.

РЕЗЮМЕ. В настоящей работе рассмотрены существующие в экономике Грузии проблемы и основные направления их решения, в частности: формирование рыночных институтов, представляющих структуру стимулов, лежащих в основе эффективной экономики и обеспечивающих наиболее эффективную комбинацию факторов экономического роста; совершенствование функционирования базовой рыночной инфраструктуры; разработка и осуществление комплекса мер, направленных на повышение конкурентоспособности отечественного бизнеса.

ЦЕЛОСТНОСТЬ РАЦИОНАЛЬНО НОРМАЛИЗОВАННОЙ СМЕШАННОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ПОЛИФОНΙΑ

Георгий Папава

Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии

0105, Тбилиси, ул. Кикодзе №14

Поступила: 10 октября 2004г.

РЕЗЮМЕ. Перед мировым сообществом на повестке дня стоит задача направить механизм смешанной рыночной экономики в нормализованное русло социально-экономического развития демократического типа.

Достижению этой цели может служить применение системной методологии научного познания смеси естественного рыночного механизма во взаимоотношениях экономических субъектов и механизма правления (управления-регулирования) макро- и микроэкономической среды для образования социально здоровой и экономически эффективной целостной системы смешанной рыночной экономики.

На основе раскрытия системообразующих процессов вообще нами рассматриваются три вида систем в смешанной рыночной экономике: 1) целостная система; 2) суммативная система; 3) целостно-суммативная система. При этом без полного целостного образования смешанная рыночная экономика не может претендовать на демократическое развитие.

Суммативное состояние смешанной рыночной экономики наблюдается в случае, когда в данный период времени её отдельные ингредиенты функционируют в различных (противоположных) направлениях следующим образом: среди граждан одни существуют за счёт участия в создании экономических благ, другие – за счёт растаскивания (присваивания) этих благ. Подобная разобщённость порождает суммативность смешанной рыночной экономики в той мере, в какой данное государство не смогло своими правленческими действиями её упорядочить, а именно, преобразовать данное суммативное состояние смешанной рыночной экономики в целостное состояние безраздельного функционирования созидателей благ. Здесь огромную роль может взять на себя и экономическая полифония на основе разработки и применения маневренного механизма регулирования налоговой системы, исключающего возможность образования суммативности смешанной рыночной экономической системы.

* * *

Никто не может возражать против того, что экономика есть наисложнейшая система и что наиболее сложной является т.н. смешанная рыночная экономика, т.е. экономика, которая функционирует не только посредством естественного механизма рыночных взаимоотношений экономических субъектов, но и с помощью механизма государственного правления (государственного управления-регулирования) соответствующими юридическо-экономическим законодательством и правленческими актами, нацеленными на предупреждение возможности возникновения «дикобразной» рыночной экономики. В этом и заключается действительно демократическая сущность смешанной рыночной экономики.

Нельзя не видеть, что в настоящее время перед мировым сообществом на повестке дня стоит проблема нахождения путей выздоровления смешанной рыночной экономики, разрешение которой позволит направить механизм этой

смеси в нормальное социально-экономическое русло обеспечения целостности данной экономической системы.

Мы должны понимать, что система вообще представляет собой образование, формирующееся определённым способом, а именно: либо образование, сформированное путём установления более или менее тесных (сильных) взаимосвязей между его составляющими, либо образование, составляющие которого не находятся в каких-либо связях друг с другом или же эти связи довольно слабые. Например, построенная цементированием кирпичей пирамида представляет собой образование тесно взаимосвязанных составляющих, т.е. подобным формированием целого образуется целостная система. Но нагромождение кирпичей, случайно принявшее форму пирамиды, представляет собой образование, составляющие которого не находятся в тесной взаимосвязи друг с другом, т.е. в данном случае образуется суммативная (нецелостная) система.

Таким образом, перед нами предстали два вида систем, существенно отличающиеся друг от друга по своим свойствам.

В нашем примере мы должны обратить внимание на то, что обе системы представлены в виде пирамид, т.е. внешне они подобны. С таким внешним подобием систем можно столкнуться и в экономике, хотя по своей сути они будут существенно отличаться друг от друга. Поэтому формальное подобие экономических систем не должно ввести нас в заблуждение, провоцирующее допущение паралогизмов при принятии соответствующих управленческих (в т.ч. менеджерских) решений.

Следует помнить, что внешне похожие друг на друга системы совершенно по-разному реагируют на изменения внешней среды. А именно: в первом случае нашего примера, если данная пирамида (целостное образование) построена на упругом полу и рядом с ней пройдёт человек с гружённой тележкой, то данная целостная система никак не среагирует на это. Во втором же случае, при прохождении человека с той же тележкой по упругому полу рядом с пирамидой, представленной уже как суммативное образование, данная нецелостная система может либо полностью разрушиться, либо из неё могут выпасть один или несколько её составляющих (кирпичей). Здесь различие между целостной и суммативной системами очевидно. Оставление вне поля зрения этого факта при логическом осмыслении понятия системы приведёт к непреднамеренной (невольной) логической ошибке в аналитических умозаключениях и, соответственно, к принятию ошибочных решений, т.е. к паралогизму. Во избежание этого следует всегда помнить о различиях, существующих между целостными и суммативными системами. Кроме того, следует иметь в виду, что в реальной экономической действительности могут наблюдаться системы в виде определённых смесей целостных и суммативных образований.

Таким образом, существует три вида систем, а именно:

- 1) целостная система;

- 2) суммативная система;
- 3) целостно-суммативная система.

Система является целостной, если она есть образование, сформированное тесным взаимодействием своих составляющих, т.е. сформировано как целое.

Система является суммативной, если она есть образование, сформированное механическим набором своих элементов, т.е. не сформировано как целое.

Система является целостно-суммативной, если она есть образование, сформированное смешением целостных и суммативных составляющих.

Доминирует мнение, что каждое целое (целостное образование) есть система, но каждая система не есть целое. “Слов нет, всякое целое есть система. Но всякая ли система является целостной? Мы думаем, что не всякая. В науке под системой обычно понимается совокупность, комплекс взаимодействующих тем или иным образом компонентов” [1; 6]. Известный биолог Л. Берталанфи говорит, что “система есть комплекс элементов, находящихся во взаимодействии” [1; 6]. Согласно данным определениям, системой может быть и не только целостное образование.

И. В. Блауберг и В. И. Керемянский в своей рецензии на книгу В. Г. Афанасьева касаются проблемы целостности в философии и биологии. И. В. Блауберг отмечает, что “в начале первого раздела автор рассматривает соотношение между понятиями целого и понятием системы и определяет целое как один из типов систем, которые, по мнению автора, могут быть целостными и суммативными” [1; 7].

Мы считаем, что целостные и суммативные системы действительно существуют не только вообще, но и в рыночной экономике, в частности.

Аналогично нашему примеру с разными видами пирамид ненормализованная смешанная рыночная экономика является носителем свойств суммативной системы, хотя и возможно, чтобы отдельные её составляющие представляли собой целостные образования, т.е. институты; рационально нормализованная же смешанная рыночная экономика является «полифонически» сопряжённым институтом в масштабе страны и тем самым представляет собой целостную систему.

Суммативное состояние экономики наблюдается в случае, когда её отдельные ингредиенты функционируют в различных (противоположных) направлениях следующим образом: одни богатеют за счёт создания общественно необходимых экономических благ, другие занимаются мафиозным бизнесом, третьи являются коррупционерами или компрадорами, четвёртые копят финансы под маской создателей экономических благ, на самом деле будучи заняты в области теневой экономики, и т.п. В данном случае негативное поведение доминирует над позитивным, в результате чего экономика данной страны по причине нехватки финансовых средств ослабевает. В таких условиях особенно в беспомощном положении оказывается микроэкономика (т.е. реальная эконо-

мика), от состояния которой и зависит формирование финансовой мощи данной страны.

Вообще следует иметь совершенное представление о том, что суммативную систему можно преобразовать в целостную, а целостная система может невольно преобразоваться в суммативную. Данное положение подтверждается доктором философских наук В. Н. Садовским, который утверждает, что “для открытых систем знания характерен переход от состояния суммативности (в той или иной степени) к состоянию целостности. Этот процесс можно назвать систематизацией знания, противоположный процесс – это механизация, – при которой переход от состояния целостности к состоянию суммативности находит своё выражение в периоды крутой ломки сложившихся теоретических представлений и зарождения новых теоретических схем (парадигм)” [2; 109].

Следует уверенно заявить, что и в экономике возможен переход от суммативного её состояния к целостному, и наоборот, возможен переход от целостной экономической системы к суммативной. Первое можно квалифицировать как систематизацию экономики, а второе – как механизацию экономики.

В качестве наглядного примера механизации экономики можно представить процесс разрушения экономики советского типа в Грузии, который последовал в результате проведения экономической политики т.н. «шоковой терапии». Здесь доминировал «шок», «терапия» же не смогла привиться. В результате в Грузии механически стала складываться смесь рыночных и антирыночных взаимоотношений, и экономика начала переходить в суммативное состояние, что продолжается и по сей день. Такой рыночный компонент, каковым является участие иностранного капитала в процессе приватизации жизненно важных экономик страны, не сможет сам по себе преобразовать вышеотмеченное суммативное состояние экономики Грузии в целостное, т.е. этим не может осуществиться систематизация экономики данной страны. Механическое привлечение иностранного капитала в страну без учёта национальных интересов не может не быть причиной допущения экономических паралогизмов. Экономика Грузии примет новый вид, однако останется суммативной экономической системой. Поэтому здесь неестественные (искусственные) противоречия и противостояния интересов экономических субъектов в скрытом виде образуются в недрах самой экономической системы Грузии, что, в конечном итоге, помешает полифоническому сопряжению экономик страны в целостную систему, т.е. помешает систематизации экономики.

Необходимо учитывать, что чем в большей степени достигается полифоническая сопряжённость смешанной рыночной экономики в данной стране, тем в большей мере обуславливается её приближение к целостному состоянию, т.е. осуществляется систематизация экономики. Чем в меньшей степени достигается полифоническая сопряжённость смешанной рыночной экономики в данной стране, тем в большей мере обуславливается её приближение к суммативному состоянию, т.е. осуществляется механизация экономики.

Спрашивается: каковы те механизмы, которые способны вывести данную рыночную экономику из суммативного состояния и преобразовать её в целостную систему?

Общеизвестно, что реально существующая рыночная экономика представляет собой смешанную рыночную экономику. Её называют демократической экономикой. Здесь характеристика «смешанная» подразумевает смесь естественных механизмов рыночных отношений с механизмами государственного правления (управления-регулирования), действующими на основе демократических принципов. Смешанная рыночная экономика, в отличие от чисто рыночной экономики, преследует цель рациональной нормализации экономических взаимоотношений в целом по стране. Рационально нормализованная смешанная рыночная экономика обеспечивает экономическую свободу позитивных действий экономических субъектов (агентов).

Экономические субъекты, будучи самостоятельными создателями своих экономик, представлены единоличными и партнерскими фирмами, акционерными обществами, концернами и корпорациями, а также домашними хозяйствами и т.д. Каждый данный экономический субъект представляет собой коренное неразделимое звено микроэкономики (т.е. элемент реальной экономики), обладающее своей собственной независимой экономикой. Экономика же данной страны в целом представлена как многочисленность экономик экономических субъектов. Здесь существенное значение придаётся их полифонически целостному единству в условиях действия рыночных механизмов.

Разобщённость самостоятельных экономик при их многочисленности способно создать хаос в стране. Однако, несмотря на эту опасность, возможно формирование механизма гармоничных действий этих экономик как в отношении друг друга, так и в отношении страны в целом.

Вышеупомянутый хаос должен погашаться за счёт банкротства неумелых «предпринимателей», а не за счёт банкротства их экономик. Тем самым экономики могут сосуществовать, внося свою лепту во всеобщее слаженное финансовое и экономическое развитие данной страны в целом. В этом и заключается суть экономической полифонии. Тем более, что рыночный хаос порождается тем, что можно производить то, что вздумается (хаос), однако невозможно реализовать (продать) то, что непотребно рынка в данный период времени. Последнее отсеиванием тех предпринимателей, которые не отвечают этим рыночным потребностям, наводит порядок полифонического функционирования всех самостоятельных экономик смешанной рыночной экономики страны. Упрочнению этого порядка способствует государственное правление, свободное от экономических паралогизмов.

Применение системного подхода в экономике способно надлежащим образом обеспечить безупречный качественный экономический анализ и, соответственно, высококачественное видение формирования вышеотмеченного механизма. Вообще системный подход даёт право использовать в экономической

науке термин другой науки, если он своей сутью аналогичен реалии, обнаруженной в экономике. В нашем случае таким термином является полифония. В музыковедении полифонией называют многоголосье, которое основывается на одновременном гармоническом сочетании нескольких самостоятельных мелодий. Аналогично содержанию данного термина экономической полифонией мы квалифицируем целостное единство многочисленности экономик экономических субъектов, которое основывается на одновременном гармоническом сочетании их самостоятельного функционирования. Экономическая полифония нормализованной (упорядоченной) смешанной рыночной экономики достигается гармоническим сопряжением (согласованностью) функционирования периоданто-генетических стержней экономик экономических субъектов в целостную («полифонически» институциональную) систему экономики всей страны при условии одновременного обеспечения финансовой мощи как отдельных экономик, так и госбюджета, т.е. при условии достижения финансовой полифонии экономики данного государства.

Следует отметить, что «вообще, если примем во внимание закономерность научного познания, станет ясным, что всестороннее познание действительности требует как системного, так и генетических подходов. Некоторые уже ставят вопрос об обязательности синтезирования их результатов» [3; 75].

Таким образом, структура экономики страны определяется многочисленностью периоданто-генетических стержней самостоятельных экономик, организуемых предпринимателями в среде вероятностно-вариабельных рыночных экономических реалий, стратегические цели и интересы которых различны. Достижение полифонического институционального единства экономики страны в данном периоде времени, в условиях функционирования нормализованных рыночных механизмов, осуществляется одновременным обеспечением целостной увязки гармоничных действий экономик, создающих экономические блага, в органическое целое (т.е. микроэкономику) и финансовой целостности страны. Здесь финансовая целостность подразумевает такое объединение экономик экономических субъектов данной страны, отличающихся уровнем своего развития и тяготеющих к достижению финансового преимущества по отношению друг к другу, при котором в конечном счёте формируется финансовая мощь госбюджета данного периода времени. Целостная увязка полифонически опосредованных гармоничных действий данных экономик фирм обеспечивается не только надлежащим государственным индикативным планированием, но и действенным механизмом чередования их приватизации и национализации. Кроме того, для того чтобы обеспечить сохранность целостности экономики страны в данном периоде времени необходимо отстранять обанкротившихся предпринимателей от распорядительства экономик данных фирм и соответствующим образом заменять их более умелыми и способными предпринимателями, а именно: данные экономики в случае их притягательности для частных капиталов следует приватизировать путём продажи на аукционе; однако если

соответствующие покупатели не найдены, тогда данные экономики следует национализировать с целью их финансового оживления и усиления, наделяя их тем самым соответствующей привлекательностью для частного капитала. Финансовая же целостность экономики страны обеспечивается посредством применения надлежащего маневренного механизма регулирования налоговой системы. При этом в госбюджете страны должны гармонично балансироваться налоговые поступления и государственные расходы на создание общественных благ, т.е. и здесь должна исключаться «дисгармония».

Полифоническая целостность (институциональность) нормализованной смешанной рыночной экономики страны в данном периоде времени образуется в результате функционирования индикативного планирования и маневренного механизма регулирования налоговой системы.

Таким образом, достижением экономической полифонии обеспечивается эффективное сопряжение (согласование) самостоятельно функционирующих экономик страны, создающих экономические блага, в единую целостную микроэкономику и тем самым финансовое усиление макроэкономики, в результате чего достигается наивысшая степень институциональности рационально нормализованной смешанной рыночной экономики данной страны в данном периоде времени. Полифоническое правление есть государственная функция «дирижирования».

Периоданто-генетические стержни экономик экономических субъектов, контактируя с вероятностно-вариабельной средой рыночных экономических реалий, формируют как отдельные организмы данных экономических субъектов, так и организм экономики данной страны в целом. При этом по мере усиления финансового «питания» последнего образуется энергичная высокоорганизованная экономика данной страны. Для осуществления подобного финансового «питания», прежде всего, необходимо, чтобы соответствующая денежная сумма, полученная в результате своевременного поступления налогов в госбюджет, расходовалась на создание общественных благ (т.е. благ, подлежащих общественному потреблению), исходя из интересов общества данного государства.

Все создатели (производители) экономических благ в данном государстве, будучи налогоплательщиками, потребляют общественные блага неосознанно. Плата за их потребление и есть налог, который не должен выполнять рыночную функцию. Каждый экономический субъект данного государства, будучи создателем материальных и нематериальных благ и тем самым обладателем соответствующего дохода, должен оплачивать издержки на создание общественных благ. Хотя и не ясно, какая доля потребления падает на каждого из них и каково должно быть, соответственно, распределение платы за пользование данным общественным благом? Исходя из этого, равномерность распределения данной платы заключается в установлении налоговых ставок в виде

процентов. Этого требует рыночная социальная справедливость.¹ Как правило, процентное равенство налогообложения при неравенстве доходов налогоплательщиков не означает равенства выплачиваемых ими денежных сумм в абсолютном значении. Следует также отметить, что налогом должны облагаться не сами предприниматели, а их экономики, приносящие владельцам соответствующие доходы.

В основе создания налоговой системы данного государства должна лежать налоговая стратегия, предстающая в виде действенного налогового механизма, который целенаправленно импульсирует активность предпринимательской деятельности и в то же время усиливает финансовое состояние госбюджета. Налоговая система должна одновременно выполнять следующие четыре функции:

1) функцию активного налогового пополнения госбюджета с учётом такого соотношения процентной налоговой ставки и её абсолютного денежного значения, которое стимулирует активность предпринимательства;

2) функцию действенного механизма налогового стимулирования успешного развития отдельных экономик экономических субъектов, осуществляемого путём чередования применения прогрессивной и регрессивной шкал регулирования налоговых ставок (при этом по мере роста масштабов предпринимательства и бизнеса и, соответственно, массы прибыли процентные налоговые ставки следует снижать таким образом, чтобы не уменьшались абсолютные денежные поступления в госбюджет);

3) функцию системного налогового регулирования микроэкономики, назначением которого является приведение экономики данного государства в финансовое полифоническое единство;

4) функцию действенного механизма предупреждения от опасности появления рэкетообразного налога.

В результате целостной увязки всех данных функций налоговой системы данного государства определяется экономически целесообразный стартовый минимум процентной налоговой ставки данного периода времени для прогрессивной налоговой шкалы и экономически целесообразный стартовый максимум процентной налоговой ставки данного периода времени для регрессивной налоговой шкалы, которые своими величинами, с одной стороны, стимулируют активность экономической деятельности налогоплательщиков, а с другой стороны, обогащают государственную казну, т.е. обеспечивают сохранность равновесия формирований финансов экономических субъектов и госбюджета страны.

Следует отметить, что, как подтверждает всемирная практика, общая величина экономически целесообразного стартового минимума всех видов процентных налоговых ставок данного периода времени не должна превышать 30 про-

¹ рыночная социальная справедливость, исключая «уравниловку» социального положения, ориентирует распределение экономических благ в соответствии с участием каждого экономического субъекта в их создании. Тем самым формируются богатые, средние и относительно бедные, но отнюдь не нищие, слои общества.

центов (%) от прибыли, так как несоблюдение такового лишает стимула предпринимательство. В распоряжении предпринимателя должно оставаться не менее 70 процентов (%) от прибыли, что стимулирует его к своему дальнейшему развитию. Частный капитал, формирующий данную экономику, не должен в этом отношении подвергаться каким-либо ограничениям, если он достигает надлежащего финансового успеха в деле создания экономических благ как на внутреннем, так и на внешнем рынках. Ограничение экономической деятельности налогоплательщиков вышеупомянутым образом обуславливает ослабление финансового положения их экономик, что, в конечном счёте, ослабляет финансовое положение госбюджета данной страны. В результате этого многие социальные проблемы останутся неразрешёнными. И вообще, когда в данной стране отсутствуют свои действенные механизмы формирования финансов как отдельных экономик экономических субъектов, так и единого госбюджета страны, обеспечивающих финансовые увязки смежных периодов времени (в частности, годов), т.е. когда отсутствует основное условие достижения высокой степени полифонического функционирования нормализованной смешанной рыночной экономики данного государства, тогда экономическая независимость государства ставится под угрозу утраты.

Однако следует подчеркнуть, что, несмотря на вышесказанное в отношении недостаточно умелых «предпринимателей», ни в коем случае не должны применяться какие-либо налоговые льготы и привилегии.

Исходя из второй функции маневренной налоговой системы, динамическую шкалу налоговых ставок по отношению к экономикам предприятий следует ввести с целью надлежащего направления экономических автоматизмов их функционирования в позитивные, социально ориентированные русла. В одних случаях следует применять прогрессивную шкалу налоговых ставок, а в других случаях – регрессивную.

Налогообложение экономик предпринимателей должно осуществляться в зависимости от направлений их деятельности. Если эта деятельность, будучи позитивной в своей основе, направлена на достижение своей финансовой мощи и на внесение тем самым своей растущего вклада в дело финансового усиления экономики страны в целом, тогда по отношению к экономике данного экономического субъекта должна применяться регрессивная шкала процентных налоговых ставок. Т.е. если экономика данного экономического субъекта (предпринимателя) достигает высокого уровня прибыли не путём увеличения уровня продажных цен на свою продукцию, а путём создания многочисленных рабочих мест или же надлежащего компенсирования рабочих в случае их высвобождения в результате внедрения соответствующих производственных инноваций, а также путём расширения масштабов производства и реализации своей продукции на основе снижения продажных цен на неё, тогда при прочих равных условиях движение шкалы налоговых ставок должно стимулировать сосредоточение внимания и сил на данном направлении деятельности, исключая тем

самым негативное влияние завышенного уровня налоговой ставки на эффективное функционирование данной экономики.

Однако, если экономическая деятельность данного экономического субъекта (предпринимателя) нацелена на получение максимальной прибыли путём сохранения высоких продажных цен на свою продукцию или непрерывного их увеличения, тогда по отношению к экономике данного экономического субъекта должна применяться прогрессивная шкала процентных налоговых ставок.

Кроме того, следует отметить, что вообще применение косвенных налогов требует осуществления социальной защиты покупателей, так как косвенный налог обычно перекладывается с производителя на покупателей путём увеличения цен на реализуемую продукцию. В силу этого обстоятельства необходимо установить верхний предел увеличения цен, который должен быть не выше средней оплаты труда, обеспечивающей приобретение минимума средств существования. Тем самым должен обуславливаться и верхний предел уровня процентных ставок косвенных налогов. Ибо в противном случае импульсируется конкуренция между покупателями, отсеивающая от рынка покупателей с более низкими доходами. Следует отметить, что подобная конкуренция на рынке способствует всеобщему росту цен, т.е. инфляции.

Таким образом, среда, сформированная при наличии предлагаемой нами системы шкал процентных налоговых ставок, будет направлять функционирование экономик экономических субъектов в надлежащие позитивные русла, т.е. стимулировать активность предпринимательской деятельности в направлении достижения высокого уровня её экономической эффективности, соблюдая в то же самое время требования социальной защиты покупателей (потребителей) и обеспечивая усиление финансовой мощи госбюджета страны.

Широко распространено мнение, что безусловное уменьшение процентных налоговых ставок само собой увеличит количество предпринимателей-налогоплательщиков и тем самым налоговые поступления в госбюджет. Данное мнение необоснованно и заключает в себе паралогизм. Следует иметь в виду, что преобразование суммативного состояния экономики в целостное требует такого институционального соединения интересов налогоплательщиков и госбюджета, при котором будет соблюдаться финансовое равновесие между ними. В то же самое время госбюджет не должен оказаться дефицитным, что указывает на образование «трещины» в данной экономической системе, на начало разрушения её целостности, т.е. на отклонение целостного состояния экономической системы в сторону суммативного.

Предлагаемая нами маневренная налоговая система будет одновременно обеспечивать как увеличение доходов госбюджета, так и финансовое усиление существующих и новообразуемых экономик экономических субъектов страны, импульсируя их позитивную и социально ориентированную деятельность в русло получения доходов за счёт своей сообразительности, смекалистости и умелости, а не за счёт снижения процентных налоговых ставок. Подобная на-

ლოგოვია სისტემა ვისოკოეფექტივო ვოსპრეპიატსტვუეტ ნალოგოვოი კორუპციის, ვა ქატიოსთი, ი კორუპციის ი კომპრადორიზმუ ვოობჲე.

ლიტერატურა:

1. Блауберг Л.В. "Целостность и системность," (в сборнике ежегодника "Системные исследования"), М.: Наука, 1977 г.
2. Садовский В. Н. "Методология науки и системный подход," Ежегодник Академии наук, Институт истории, М.: Наука, 1977 г.
3. Цинцадзе Г. "Системный метод научного познания," (на грузинском языке), Тб.: Мецნიერება, 1980 г.

რაციონალურად ნორმალიზებული შერეული საბაზრო ეკონომიკის მთლიანობა და ეკონომიკური კოლიზონია.

გიორგი პაპავა

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
 პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
 0105, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14

რეზიუმე. მსოფლიო საზოგადოებრიობის წინაშე დღის წესრიგში დგას ამოცანა რათა შერეული საბაზრო ეკონომიკის მექანიზმი წარმართული იქნეს ნორმალიზებული სახით.

ამ მიზნის მიღწევას შეუძლია გაუწიოს სათანადო სამსახური მეცნიერული შემეცნების სისტემურმა მეთოდოლოგიამ, რათა მეცნიერულად იქნეს შეცნობილი ეკონომიკურ სუბიექტებს შორის ბუნებრივი საბაზრო მექანიზმის ნარევი მაკრო და მიკროეკონომიკური გარემოს წარმართვასთან (მართვა-რეგულირებასთან), რათა ჩამოყალიბდეს სოციალურად ჯანსაღი და ეკონომიკურად ეფექტიანი ნორმალურად ფუნქციონირებადი შერეული საბაზრო ეკონომიკის მთლიანობითი სისტემა.

სისტემაწარმომქმნელი პროცესების გახსნის საფუძველზე საერთოდ განვიხილავთ ეკონომიკაში სისტემის სამ სახეობას. სახელდობრ, 1. მთლიანობით სისტემას; 2. ჯუმლობრივ სისტემასა და 3. მთლიანობით-ჯუმლობრივ სისტემას. ამასთან ერთად, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ მთლიანობითობის თვისების გარეშე შერეულ საბაზრო ეკონომიკას არ ძალუძს განაცხადოს პრეტენზია სრულყოფილ დემოკრატიულ ეკონომიკაზე.

შერეული საბაზრო ეკონომიკის ჯუმლობრივი მდგომარეობა შეიმჩნევა იმ შემთხვევაში, თუ მოცემულ დროის პერიოდში მისი ცალკეული ინგრედიენტები ფუნქციონირებენ საპირისპირო მიმართულებით. სახელდობრ, მოქალაქეთა შორის ერთნი არსებობენ ეკონომიკური დოვლათის

შექმნაში მონაწილეობით, მეორენი კი ამ დოვლათის დატაცებით. ამგვარი გათიშულობა წარმოქმნის შერეული საბაზრო ეკონომიკის ჯუმლობრივ მდგომარეობას იმ ზომით, რა ზომითაც მოცემულმა სახელმწიფომ ვერ შესძლო თავისი წარმართებითი საქმიანობით ამ მხრივ მოეწესრიგებინა შერეული საბაზრო ეკონომიკა. სახელდობრ, მან უნდა გადაიყვანოს ჯუმლობრივი მდგომარეობიდან მთლიანობით მდგომარეობაში დოვლათის შემქმნელთა განუყოფელი ფუნქციონირება. აქ უაღრესად ქმედითი როლის შესრულება ძალუძს ეკონომიკურ პოლიფონიას, საგადასახადო სისტემის რეგულირების მექანიზმის შემუშავებისა და გამოყენების გზით, რომელიც გამორიცხავს შერეული საბაზრო ეკონომიკის ჯუმლობრიობას.

THE INTEGRITY OF RATIONALLY NORMALIZED MIXED MARKET ECONOMY

Giorgi Papava

P. Gugushvili Institute of Economics

The Academy of Sciences of Georgia

14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia

SUMMARY. The problem of directing of the mechanism of a mixed market economy into the normalized channel of social-economic democratic development is on the agenda before the world community.

The investigating of mixture of the natural market mechanism of interrelations of economic subjects and the mechanism of governing of macro- and microeconomic environment by means of the applying of system methodology of scientific cognition can serve the appropriate forming of socially healthy and economically effective integral system of a mixed market economy.

On the basis of processes of forming of systems in general we consider three kinds of systems in a mixed market economy. Namely: 1) an integral system; 2) an unintegral summation system; 3) a mixture of integral and unintegral summation systems. Besides it should be noticed that a mixed market economy can not pretend to be a democratic economy, if it isn't an integral system.

The unintegral summation state of a mixed market economy is observed in the case, when in a given time period its ingredients function in different directions in the following way: some citizens live at the expense of their participation in the creating of economic goods and others – at the expense of the misappropriating of these goods. Such a disconnection (a dissociation) generates the unintegral summation system of a mixed market economy in that degree, in which a given state could not order it by means of its governing actions, namely, could not transform the given

unintegral summation formation of a mixed market economy into the integral system of undivided functioning of creators of goods.

The economic polyphony can play the great role here on the basis of the working out and the applying of the manoeuvrable mechanism of regulating of a tax system, excluding possibilities of forming of the unintegral summation system of a mixed market economy.

К ВОПРОСУ О ПРИВАТИЗАЦИИ ОБЪЕКТОВ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИКИ В ГРУЗИИ

Георгий Борулава

Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии

Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе 14

Поступила: 19 ноября 2004г.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются проблемы приватизации объектов электроэнергетики в Грузии. Опыт других стран свидетельствует, что для успешной приватизации в электроэнергетике необходимо сначала сформировать соответствующую правовую и регулируемую среду, а также внедрить четкие и устойчивые рыночные структуры и нормы. Однако, учитывая что реформы в энергосекторе значительно запоздали, процесс реформирования среды и процесс приватизации должны проходить более или менее одновременно. Особое внимание в данной работе уделено следующим аспектам реформы: обеспечению долгосрочной эффективности отрасли; созданию эффективной системы регулирования; повышению действенности системы диспетчеризации; реформированию правовой среды.

* * *

Электроэнергетика Грузии продолжает пребывать в кризисном состоянии, несмотря на все предпринятые государством усилия по ее реструктуризации и реформированию. Реформа электроэнергетики Грузии, стартовавшая около десяти лет назад, предусматривала децентрализацию вертикально интегрированной отрасли на отдельные сектора - генерацию, передачу и диспетчеризацию и дистрибуцию, а также приватизацию объектов генерации и дистрибуции. С точки зрения грузинских реформаторов такой подход позволил бы привлечь частные инвестиции в генерацию и дистрибуцию, крайне необходимые для реабилитации и развития этих секторов, способствовать развитию конкурентных процессов в потенциально конкурентном секторе генерации и сохранить государственный контроль над стратегически важными секторами передачи и диспетчеризации. Для развития конкурентных процессов специально был сформирован оптовый рынок электроэнергии (ОРЭГ). Однако, несмотря на реализацию этой стратегии реформы, практически весь генерирующий сектор (за исключением мощностей, находящихся во владении РАО ЕЭС), а также электропередача, диспетчеризация и дистрибуция (кроме г. Тбилиси) остаются на сегодня в государственном владении. Возможности для конкуренции и дерегулирования в генерирующем секторе полностью отсутствуют, а отрасль продолжает пребывать в кризисном состоянии. К этому выводу можно прийти, если проанализировать основные характеристики функционирования отрасли на сегодняшний момент.

- В сравнении с 1990 годом выработка электроэнергии сократилась на 43%, а коэффициент использования производственных мощностей снизился на гидроэлектростанциях до 28,6%, а на теплоэлектростанциях до -10,85%.

- Значительная часть объектов передачи и диспетчеризации находится в плачевном состоянии, о чем свидетельствует высокий показатель технических потерь - 14-18%. В некоторых энергокомпаниях этот показатель составляет 20-30%.
- Энергосистема страны является не стабильной, о чем говорит значительное число отключений линий электропередач и подстанций за последнее время.
- Вследствие существования технических и экономических проблем энергосистема Грузии работает, главным образом, в изолированном (автономном) режиме, за исключением небольшого периода времени нахождения в параллельном режиме работы с российской энергосистемой.
- Значительная часть оборудования была повреждена вследствие работы в режиме перегрузки, физического износа и амортизации основных фондов, отсутствия необходимых средств для осуществления ремонтных работ и покупки запасных частей. Компьютерное оборудование и коммуникационные линии, которые обеспечивают управление энергосистемой, являются устаревшими, находятся в плохом состоянии и не подлежат восстановлению.
- В энергокомпаниях, остающихся в распоряжении государства уровень технического оснащения и подготовки кадров настолько низок, а уровень коррупции настолько высок, что эффективная реализация функций по дистрибуции электроэнергии практически невозможна. В результате уровень собираемости платежей за электроэнергию здесь катастрофически низок, в 2004 году он не превышал 10-15% [1].

Хотя можно выделить множество взаимосвязанных причин вызвавших, подобную кризисную ситуацию, следует отметить, что именно неэффективная система сбора платежей за электроэнергию, в значительной мере привела к бедственному состоянию электроэнергетики на современном этапе. Это очевидно, поскольку в условиях отсутствия денежных поступлений, адекватных сумме потребленных услуг, невозможно говорить о реабилитации и ремонте энергообъектов, необходимых для увеличения или даже сохранения существующих производственных мощностей; о сохранении квалифицированного обслуживающего персонала, способного гарантировать надежность работы системы; об импорте электроэнергии, необходимом для покрытия существующего дефицита и т.д. Кроме того, такая ситуация порождает нерациональное использование энергии. Так, анализ структурной динамики потребления электричества показывает, что около 70% потребляемой домашними хозяйствами электроэнергии приходится на электрообогреватели. Несмотря на то, что доля промышленности в потреблении электроэнергии существенно сократилась, чрезмерная энергоемкость работающих предприятий отрасли создает серьезные проблемы для энергобаланса и энергетической безопасности страны в целом [2].

Плохая собираемость платежей за электроэнергию объясняется не только и не столько низкой платежеспособностью населения (в конце концов эта проблема может и должна решаться при помощи специальных социальных программ), а и отсутствием эффективной системы дистрибуции электроэнергии, ответственной за

обеспечение сбора платежей за потребленную электроэнергию. Фактически в процессе реструктуризации государству так и не удалось создать эффективную систему администрирования в отрасли. Слабое администрирование в сфере дистрибуции и диспетчеризации электроэнергии означает отсутствие эффективного механизма распределения потоков электроэнергии и финансовых потоков, необходимого для стабильного развития всей отрасли.

Подобная ситуация вряд ли способствует и развитию конкуренции в генерирующем секторе. Основопологающими принципами развития конкуренции в электроэнергетике, помимо децентрализации отрасли, являются наличие избыточных (или, по крайней мере, достаточных) производственных мощностей и спроса (платежеспособной потребности). В этих условиях “оптовый рынок” формирует механизм конкуренции, приобретая электроэнергию в первую очередь у генерирующих объектов, запрашивающих наименьшую цену за свои услуги, вынуждая тем самым электрогенерацию повышать эффективность своей деятельности и снижать издержки. Следует отметить, что этот механизм развития конкуренции формально заложен в принципы управления электроэнергетикой Грузии. Однако в условиях нехватки генерирующих мощностей и отсутствия действенной системы сбора платежей за электроэнергию, ограничивающей возможности импорта электроэнергии, говорить об использовании этого механизма по меньшей мере несерьезно.

Для успешного реформирования этих секторов необходимо в первую очередь изменить организационную культуру и сформировать такие организационные рутины, которые позволят объектам дистрибуции успешно выполнять возложенные на них функции. Одним из направлений решения проблем слабого администрирования является, по нашему мнению, привлечение зарубежных инвестиций, знаний, экспертов и консультантов, которые смогут привнести новые организационные ценности и технологии в управление отечественными предприятиями. О результативности такого подхода свидетельствует пример тбилисской энергокомпании “Теласи”, приватизированной американской компанией AES (впоследствии выкупленной российской компанией РАО ЕЭС). Эта компания осуществила ряд серьезных инвестиций в основные фонды, в подготовку квалифицированных кадров и совершенствование менеджмента, в результате чего собираемость платежей за электроэнергию существенно возросла. В настоящее время уровень собираемости платежей в г. Тбилиси намного выше, чем в остальных регионах, где сфера дистрибуции осталась неприватизированной. Проблемы, связанные с компанией “Теласи”, прежде всего вызваны “плохим” контрактом и неэффективным регулированием этой отрасли, что привело к определенным недотатам в сфере ценообразования и обслуживания населения.

Исходя из сказанного, решение правительства Грузии относительно приватизации дистрибьюторских компаний, остающихся в распоряжении государства, является верным шагом в направлении к повышению эффективности администрирования энергосистемы. Здесь могут быть задействованы различные схемы и формы приватизации. В частности, продажа энергокомпаний в едином пакете с

генерирующими объектами вполне допустима и может способствовать уменьшению издержек процесса приватизации. Однако при этом необходимо обеспечить выполнение следующего условия: находящаяся в собственности дистрибуции генерация должна удовлетворять не более 30-40 % ее потребности в электроэнергии. Это позволит предотвратить создание вертикальной монополии и не помешает развитию конкурентных процессов в генерирующем секторе.

При продаже этих компаний необходимо разработать специальные процедуры с использованием комбинации приватизационных методов, а сам процесс приватизации может включать несколько этапов. На первом этапе приватизации, поскольку она, прежде всего, должна преследовать в качестве своей цели повышение эффективности функционирования объекта, а не максимизацию выручки от продажи, целесообразно. Поскольку на первом этапе приватизация, прежде всего, должна преследовать в качестве своей цели повышение эффективности функционирования объекта, а не максимизацию выручки от его продажи, то на этапе целесообразно использовать метод прямой продажи стратегическому инвестору пакета акций, или тендер. Эти методы позволят отобрать наиболее квалифицированного инвестора, имеющего самый оптимальный бизнес-план и инвестиционную стратегию и удовлетворяющего другим специальным требованиям. На втором этапе остающаяся часть акций может быть приобретена тем же инвестором, либо продана на бирже (этот подход может, в свою очередь, способствовать формированию рынка капитала в Грузии). На данном этапе, мы полагаем, что государству следует сохранить определенный контроль над приватизируемыми объектами. Это может быть достигнуто с использованием так называемой "золотой акции", которая дает ее владельцу право вето на возможные изменения в уставе приватизированной компании.

Опыт других стран показывает, что для успешной приватизации в электроэнергетике необходимо сначала сформировать соответствующую правовую и регулируемую среду, а также внедрить четкие и устойчивые рыночные структуры и нормы [2, 4, 5]. Это необходимо для завоевания доверия иностранных инвесторов и привлечения крупных инвестиций в энергетику по цене, отражающей низкую степень риска. Однако учитывая, что реформы в энергосекторе значительно запоздали, процесс реформирования среды и процесс приватизации должны проходить более или менее одновременно, причем особое внимание должно быть уделено следующим аспектам.

1. Чтобы не повторить ошибки, допущенные в процессе приватизации компании "Тэлеси" американским стратегическим инвестором "AES", на данном этапе в ходе переговоров со стратегическим инвестором необходимо исходить из принципа долгосрочной эффективности отрасли электроэнергетики, т.е. в заключаемом контракте необходимо исключить возможность для будущего владельца устанавливать "грабительский" тариф на электроэнергию.
2. Формирование организационной культуры и рутин, адекватных новым условиям, посредством привлечения иностранного менеджмента, является важным

направлением повышения эффективности администрирования отрасли. Но в отраслях с признаками естественной монополии, только лишь этого недостаточно. Необходимо еще обеспечить такое регулирование отрасли, при котором монополист будет вынужден стремиться максимально повысить эффективность своей деятельности. Международный опыт свидетельствует, что формирование действенного института регулирования должно опираться на три следующих принципа:

- абсолютная независимость этого института в принятии решений;
- полная прозрачность его деятельности;
- возможность обжалования его решений в судебном порядке.

3. Важной предпосылкой для возникновения рыночных структур и норм в электроэнергетике является формирование системы, обеспечивающей четкое распределение и учет потоков электроэнергии и денежных потоков между секторами генерации и дистрибуции. Компьютеризация и техническое оснащение системы диспетчеризации позволит заложить фундамент для развития рыночных отношений в электроэнергетике Грузии.

4. Государство должно принять активные меры в реформировании правовой среды, необходимой для обеспечения защиты коммерческих интересов фирм от неправомерного вмешательства государства в их хозяйственные решения, а также защиты интересов потребителей электроэнергии от некачественного обслуживания.

Приватизация объектов дистрибуции с соблюдением вышеперечисленных условий позволит, с нашей точки зрения, создать эффективный механизм распределения потоков электроэнергии и финансовых потоков. Это, в свою очередь, является необходимой предпосылкой для:

- успешного осуществления реабилитации и развития конкуренции в генерирующем секторе,
- осуществления оперативно-технических мероприятий в сфере передачи, необходимых для снижения уровня технических потерь,
- соблюдения необходимых условий для работы в параллельном режиме с другими странами в регионе,
- рационализации использования электричества в сфере потребления.

Решение каждой из перечисленных выше задач создаст необходимые условия для успешной реализации стратегии реструктуризации электроэнергетики. Но ни одно из этих условий, взятых в отдельности, не является при этом достаточным для достижения поставленных целей. Только совместное выполнение всех вышеперечисленных условий создаст, как необходимые, так и достаточные предпосылки для успешного развития и трансформации электроэнергетики в лидирующую отрасль экономики Грузии.

Литература:

1. "ხელშემწყობი გარემოს შექმნა ქვეყანაში ენერგოეფექტური ტექნოლოგიების შემოსატანად და შესაბამისი პროექტების განსახორციელებლად". თბილისი, 2002
2. ჯ. ჩომახიძე. საქართველოს ენერგეტიკული უსაფრთხოება. სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები. თბილისი, 2003.
3. Green, Richard. "Increasing competition in the British electricity spot market." *Journal of Industrial Economics*, Vol. 44, Issue 2 (June, 1996), pp. 205-216.
4. Joscow, Paul, L. "Restructuring, competition and regulatory reform in the U.S. electricity sector." *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 11, Issue 3 (Summer, 1997), pp. 119-138.
5. Vickers John and Yarrow George, (1991), "Economic Perspectives on Privatization", *The Journal of Economic Perspectives*, Vol. 5, No. 2, (Spring), pp.111-132.

საქართველოში ელექტროენერგეტიკის ობიექტების პრივატიზაციის საკითხისათვის

გიორგი ბერულავა

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის

პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი

0105, თბილისი, ქიქოძის ქ. №14

რეზიუმე. სტატიაში განხილულია ელექტროენერგეტიკის ობიექტების პრივატიზაციის საკითხები. სხვა ქვეყნების გამოცდილება გვინვენებს, რომ წარმატებული პრივატიზაციისათვის ელექტროენერგეტიკაში აუცილებელია დასაწყისში შეიქმნას შესაბამისი უფლებრივი და მარეგულირებელი გარემო, აგრეთვე დაინერგოს მკაფიო და მდგრადი საბაზრო სტრუქტურები და ნორმები. მაგრამ იმის ვათვალისწინებით, რომ რეფორმებმა ენერგოსექტორში საკმაოდ დაიგვიანეს, გარემოს რეფორმირების და პრივატიზაციის პროცესები უნდა მიმდინარეობდნენ მეტ-ნაკლებად ერთდროულად. განსაკუთრებული ყურადღება მოცემულ ნაშრომში ეთმობა შემდეგ ასპექტებს: დარგის გრძელვადიანი ეფექტურობის უზრუნველყოფას; რეგულირების ეფექტური სისტემის შექმნას; დისკრეტარიზაციის სისტემის ქმედუნარიანობის ამაღლებას; საკანონმდებლო გარემოს რეფორმას.

REGARDING THE ISSUE OF PRIVATIZING THE ELECTRIC ENERGY FACILITIES IN GEORGIA

George Berulava

P. Gugushvili Institute of Economics,

The Academy of Sciences of Georgia

14, Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia

SUMMARY. It is the issue of privatizing the electric energy facilities that is examined in this paper. Experience of other countries shows that for the successful privatization in the electric energy sector it is necessary to create appropriate legislative and regulatory environment from the outset as well as to introduce clear-cut and stable market structures and norms. However, taking into account that reforms in the energy sector have arrived considerably late, the processes of reforming the environment and of privatization should carry on more or less simultaneously. Special attention in this paper is devoted to the following aspects: ensuring of the long-term efficiency of the industry; creation of effective regulatory system; increasing capacity of dispatch; reforming legal environment.

ПРОБЛЕМА ПОЛИТИКО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЖИТОЧНОГО МИНИМУМА

Альфред Кураташвили

Институт экономики им. П. Гугушвили АН Грузии

Тбилиси, 0105, ул. Кикодзе № 14

Поступила: 27 октября 2004г.

РЕЗЮМЕ. В научном труде проблема минимальной заработной платы рассматривается в связи с необходимостью обеспечения человека прожиточным минимумом.

В связи с проблемой политико-экономической реализации прожиточного минимума, автор предлагает научно обоснованные механизмы, внедрение которых в условиях соответствующего управления должно создать условия для обеспечения каждого человека хотя бы таким прожиточным минимумом.

* * *

Научный анализ и решение проблемы политико-экономической реализации прожиточного минимума приобретают особую актуальность в условиях формирования цивилизованных рыночных отношений.

Защита прав и свобод человека, создание истинно человеческих условий для жизни и деятельности народа и обеспечение удовлетворения постоянно растущих потребностей людей по отношению к этим условиям – главнейшая обязанность любой государственной власти, ибо без наличия отмеченных условий невозможно проявление личностного потенциала человека – каждого члена общества и, соответственно, невозможна истинно человеческая жизнь народа.

Исходя из вышеотмеченного, в условиях нормальной общественной жизни проблема минимальной заработной платы вообще не должна существовать, так как обеспечение каждого человека – каждого члена общества хотя бы на уровне прожиточного минимума – необходимое условие физического существования народа.

Таким образом, необеспеченность народа, то есть большинства населения страны, вызывает физическое его уничтожение и, следовательно, разрушение государства.

В связи с проблемой минимальной заработной платы необходимо особо отметить, что, по нашему глубокому убеждению, минимально допустимый уровень оплаты труда государственная власть вообще не должна устанавливать отдельно от прожиточного минимума, ибо прожиточный минимум должен представлять собой тот минимальный предел, ниже которого заработная плата в государстве вообще не должна существовать.

Согласно Всеобщей декларации прав человека от 10 декабря 1948 года (Статья 23, пункт 3): “Каждый работающий имеет право на справедливое и

удовлетворительное вознаграждение, обеспечивающее достойное человека существование для него самого и его семьи и дополняемое, при необходимости, другими средствами социального обеспечения” [1, с. 16].

Кроме того, согласно первому пункту 25-ой статьи Всеобщей декларации прав человека “Каждый человек имеет право на такой жизненный уровень, включая пищу, одежду, жилище, медицинский уход и необходимое социальное обслуживание, который необходим для поддержания здоровья и благосостояния его самого и его семьи, и право на обеспечение на случай безработицы, болезни, инвалидности, вдовства, наступления старости или иного случая утраты средств к существованию по независящим от него обстоятельствам” [1, с. 16].

Исходя из вышеотмеченного, в том случае, когда заработная плата работника не превышает уровень прожиточного минимума, налогообложение физического лица подоходным и другим налогом не должно происходить, что необходимо предусмотреть в Конституции государства и, соответственно, в Налоговом кодексе.

В противном случае, даже заработная плата, начисленная работнику на уровне прожиточного минимума, реально не обеспечит существование человека, т. е. данного работника.

Более того, установление государственной властью уровня минимальной заработной платы ниже уровня прожиточного минимума явно противоречит всеобщей декларации прав человека (Статья 3), согласно которой “Каждый человек имеет право на жизнь...” [1, с. 13], и представляет собой антиконституционное деяние, ибо, например, согласно Конституции Грузии (Статья 15, пункт 1), “Жизнь – неприкосновенное право человека, и оно защищено законом” [2, с. 9], а установлением величины минимальной заработной платы ниже уровня прожиточного минимума государственная власть фактически антиконституционно “узаконивает” физическое уничтожение человека.

В связи с проблемой минимальной заработной платы заслуживает внимания то обстоятельство, что Всеобщей декларацией прав человека (Статья 23, пункт 3) минимальная заработная плата предусматривается для обеспечения достойного человека существования работника и его семьи [1, с. 16], тогда как прожиточный минимум рассчитывается на одного человека [3, с. 334].

Следовательно, минимальная заработная плата может быть на уровне прожиточного минимума в том случае, если работнику приходится содержать только самого себя, т. е. в том случае, когда семья работника состоит из одной души.

Если же работник содержит семью, состоящую из нескольких душ, то тогда, соответственно, его заработная плата должна учитывать необходимость обеспечения каждого члена семьи этого работника хотя бы на уровне прожиточного минимума.

Вместе с тем необходимо особо отметить, что государственная власть не сможет обязать частный сектор, чтобы в данной сфере общественной жизни при определении минимальной заработной платы учитывали необходимость обеспечения каждого члена семьи работника прожиточным минимумом, ибо это будет антиконституционным деянием со стороны государственной власти.

Поэтому обеспечение на уровне прожиточного минимума членов семьи работников, занятых как в государственном, так и в частном секторе, в нужном случае, должно осуществить государство, а каждый работник должен быть обеспечен минимальной заработной платой хотя бы на уровне прожиточного минимума.

Кроме того, в связи с проблемой минимальной заработной платы необходимо учитывать, что минимальная заработная плата – это “уровень заработной платы работника неквалифицированного труда” [3, с. 454].

Вместе с тем, если учесть, что прожиточный минимум – это “уровень доходов..., необходимых для обеспечения жизнедеятельности человека...” [3, с. 334], то тогда становится ясно, что недопустимо, чтобы прожиточный минимум и, соответственно, минимальная заработная плата работника неквалифицированного труда и, например, минимальная заработная плата профессора (деятельность которого наряду с высокой квалификацией требует и значительных дополнительных затрат) были одинаковыми.

Таким образом, минимальная заработная плата, по нашему глубокому убеждению, для разных категорий работников должна быть разной, хотя даже величина минимальной заработной платы работника самой низкой категории (работника неквалифицированного труда) не должна быть установлена ниже уровня прожиточного минимума, т. е. вышеотмеченная дифференциация минимальной заработной платы должна производиться выше уровня прожиточного минимума, ибо установление величины минимальной заработной платы ниже уровня прожиточного минимума недопустимо.

В связи с минимальной заработной платой острой проблемой представляет собой также то обстоятельство, что в любом случае обязательно должна быть обеспечена охрана здоровья каждого человека, что также необходимо для его существования.

Вместе с тем, необходимо особо обратить внимание на то обстоятельство, что в минимальной заработной плате не могут быть предусмотрены ожидаемые затраты на охрану здоровья индивидуально для каждого человека, которые (т. е. затраты) для разных работников одинакового уровня, имеющих одинаковую заработную плату, по независящим от них причинам, могут оказаться совершенно разными.

Поэтому некоторым работникам, например, для проведения хирургической операции, приобретения лекарств и т. д., возможно, не будет хватать даже десятикратной и стократной минимальной заработной платы.

В таком случае, естественно, что даже разговоры об обеспечении каждого человека прожиточным минимумом лишены всякого основания, а поэтому они излишни.

Для решения отмеченной проблемы, по нашему глубокому убеждению, должен быть создан и задействован следующий социально-экономический и правовой механизм: каждый человек должен выплачивать определенного уровня налог, с учетом уровня его заработной платы, но только в том случае, если его заработная плата превышает уровень прожиточного минимума (с учетом того, чтобы этот налог не задел прожиточного минимума), и в то же время каждый человек, независимо от того, подлежит он или не подлежит налогообложению по охране здоровья, должен быть всячески обеспечен охраной его здоровья со стороны государства (лечением, лекарствами и т. д.), без специальных на то затрат со стороны пациента прилечении или после лечения.

Внедрение предложенного нами выше механизма, вместе с тем, вовсе не означает переход на бесплатное медицинское обслуживание со стороны государства, ибо это фактически будет происходить за счет народа, и медицинские учреждения будут получать соответствующее финансирование со стороны государства, что ни в коем случае не противоречит принципам рыночной экономики в общегосударственном масштабе. Хотя если бы внедрение отмеченного механизма даже и противоречило принципам рыночной экономики, то в данном случае это все-таки не было бы основой для тревоги, ибо в условиях истинно человеческого общества или на пути строительства этого общества, по нашему глубокому убеждению, принципы рыночной экономики являются (должны быть) не самоцелью, а необходимыми средствами реализации интересов народа.

Следовательно, в условиях истинно человеческого общества или на пути строительства этого общества, критерием эффективного использования рыночных отношений должна быть реализация социально-экономических интересов народа.

Литература:

1. Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 г. Права человека: Сборник международных документов. – М.: Юридическая литература, 1998.
2. Конституция Грузии. Принята 24 августа 1995 года. Тбилиси: Юридическая и издательская компания НОРМА ООО, 1996.
3. Большой экономический словарь/Под ред. А. Н. Азрилияна. – 3-е изд. стереотип. – М.: Институт новой экономики, 1998.

საარსებო მინიმუმის პოლიტიკურ-ეკონომიკური რეალიზაციის პრობლემა

ალფრედ კურატაშვილი
საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
პ. გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
0105, თბილისი, კიკოდის ქ. № 14

რეზიუმე. სამეცნიერო ნაშრომში მინიმალური ხელფასის პრობლემა განხილულია ადამიანის საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფის აუცილებლობასთან დაკავშირებით.

საარსებო მინიმუმის პოლიტიკურ-ეკონომიკური რეალიზაციის პრობლემასთან დაკავშირებით, ავტორი გვთავაზობს მეცნიერულად დასაბუთებულ მექანიზმებს, რომელთა დანერგვამაც სათანადო მართვის პირობებში უნდა შექმნას ყოველი ადამიანის საარსებო მინიმუმით უზრუნველყოფის პირობები მაინც.

PROBLEM OF POLITICAL-ECONOMIC REALIZATION OF SUBSISTENCE MINIMUM

Alfred Kuratashvili
*P. Gugushvili Institute of Economics,
The Academy of Sciences of Georgia
14 Kikodze str., 0105, Tbilisi, Georgia*

SUMMARY. In the scientific work, the problem of the minimum salary is considered in connection with the urgency of providing a man with the subsistence minimum.

In view of the problem of the political-economic realization of subsistence minimum, the author offers the scientifically documented mechanisms, the introduction of which under the relevant management should create the terms for providing of every man at least with subsistence minimum.

წესები ავტორთათვის

1. ჟურნალში “საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე – ეკონომიკის სერია”, ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე ქვეყნდება სტატიები, რომლებიც შეიცავს ინფორმაციას თანამედროვე ეკონომიკური მიმართულებების თეორიული და პრაქტიკული კვლევების შედეგების შესახებ. პერიოდულად იბეჭდება რეცენზიები, აგრეთვე კონფერენციების, სხდომების და სხვა სამეცნიერო-ორგანიზაციული ღონისძიებების ქრონიკები.
2. რედაქციაში გამოგზავნილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში კი – ყველა თანაავტორის მიერ, სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალი, რეზიუმე ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე არ უნდა აღემატებოდეს კომპიუტერზე ნაბეჭდი ტექსტის 12 გვერდს, რომელიც დაბეჭდილია 1,5 ინტერვალით. რედაქციაში სტატიების წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (**MS WORD**, ქართული ტექსტი შრიფტით **AcadNusx**, ხოლო ინგლისური და რუსული ტექსტი – **Times New Roman**).
4. ლიტერატურის დასახელება უნდა მოთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი სიის სახით. წიგნებისათვის უნდა დავიცვათ შემდეგი თანმიმდევრობა: ავტორის გვარი და ინიციალი, წიგნის დასახელება, ტომი, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი. საჟურნალო სტატიისათვის – ავტორის გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ჟურნალის დასახელება, წელი, ტომი, ნომერი (გამომშვება). ლიტერატურის ნომერი სიაში შეესაბამება ტექსტში მათი მოხსენების რიგს. ტექსტში ლიტერატურის დასახელებისას უნდა აღინიშნოს მისი რიგითი ნომერი (მაგალითად, [3]). ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის ბიბლიოგრაფიული აღწერა სუსტად უნდა შეესაბამებოდეს წიგნის (ჟურნალის) სატიტულო ფურცელს.
5. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შემოსვლის რიგის მიხედვით, თუ რედაქცია დააბრუნებს სტატიას გადასამუშაველად, სტატიის წარმოდგენის თარიღად ითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი. ერთ ნომერში შეიძლება მოცემული ავტორის მხოლოდ ერთი სტატიის გამოქვეყნება.
6. სტატია ექვემდებარება რეცენზირებას. სტატიის გამოქვეყნებაზე უარის თქმის შემთხვევაში რედაქცია უფლებას იტოვებს ის არ დაუბრუნოს ავტორს.
7. სტატია, რომელიც არ პასუხობს ზემოთმოყვანილ პირობებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება.

INSTRUCTION TO AUTHORS

1. The journal “Proceedings of the Georgian Academy of Sciences – Economic Series” publishes papers in Georgian, Russian and English, which includes the results of theoretical and applied research in leading trends of modern economic sciences. Periodically are published reviews, chronicles of conferences, meetings, seminars.
2. An original paper sent to the editorial board must be signed by all authors, providing names, first names, position, degrees, titles, full address, telephone, fax and e-mail.
3. Volume of the paper, list of references and summary in Georgian, Russian and English should not exceed 12 lines, printed by computer with 1,5 spacing. Two copies of paper with electronic version (**MS Word**, font – **Times New Roman**) should be sent to the publisher.
4. Literature is listed as a general list at the end of the paper in the following order: Books: 1st, 2nd and 3rd names of the author, title of the book, place of publication, publishing house, year.
Journal papers: 1st, 2nd and 3rd names of the author, papers title, year of publication, volume, issue.

Literature is listed according to the sequence of references in the text of the paper. References in the text of the article are given in parentheses. A bibliographic description of each title in the list of literature must correspond strictly to the title page of a book, or a journal.

5. Articles are published in succession of their receiving by the editorial staff. If an article is sent back to the author for revision, the date of receiving the final text is regarded as date of submission for consideration.
6. In case of a refusal to publish the paper, the editorial staff reserves the right not to return it to the author.
7. The paper not meeting these requirements is not taken for consideration.

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ

1. В журнале «Известия Академии наук Грузии – серия экономическая» публикуются статьи на грузинском, русском и английском языках, в которых содержатся результаты исследований теоретического и прикладного характера по ведущим направлениям современной экономической науки. Периодически публикуются рецензии, хроника о конференциях, совещаниях, семинарах и других научно-организационных мероприятиях.
2. Направленный в редакцию оригинал статьи должен быть подписан автором, а в случае соавторства – всеми соавторами, с указанием фамилии, имени, отчества, места работы, ученой степени и звания, полного почтового адреса и телефонов, факсов электронной почты.
3. Объем статьи, список использованной литературы, резюме на грузинском, русском и английском языках, не должны превышать 12 страниц, набранного на компьютере 1,5 интервалом. Статьи представляются в редакцию в двух экземплярах, в месте с электронной версией (MS Word, шрифт – Times New Roman).
4. Литература приводится в конце статьи общим списком в следующем порядке:
 Книги: Фамилия и инициалы автора. Название книги. Том. Место издания, издательство, год.
 Журнальные статьи: Фамилия и инициалы автора. Название статьи. Название журнала, год, том, номер (выпуск).
 Список литературы составляется в порядке упоминания работ в статье. Ссылки на литературу в тексте даются в квадратных скобках (например, [3]). Библиографическое описание каждого названия в списке литературы должно строго соответствовать титульному листу книги (журнала).
5. В журнале статьи публикуются в порядке поступления в редакцию. В случае возвращения автору статьи для доработки, датой представления считается день получения редакцией окончательного текста. В одном номере журнала может быть опубликована только одна статья одного и того же автора.
6. Статьи рецензируются. В случае отклонения статьи редакция оставляет за собой право не возвращать ее автору.
7. Рукописи, не отвечающие настоящим правилам, редакцией не принимаются.

n. 34/2.

CONTENTS

Giorgi Tsereteli, Nana Bibilashvili
 Economic Incentives of Returning the Territories Lost as a Result of Separative Movements in Postsoviet Period after the Example of Georgia and its Regions (Abkhazia, South Osetia) 6

Murman Kvaratskhelia
 Georgia and Eurasian Space: Political and Economic Aspects 14

Ushangi Samadashvili
 Gradual Growth of Salaries-Considerable Factor of Renovation of National Economy 25

Slavomir Partitski
 Market and Systematic Transformations in Poland 32

Sebastjan Strasek, Timotej Jagric
 Evidence on the Business Cycle in Slovenia; is Industrial Production a Coincident Indicator of Current Business Activity? 40

* * *

Ramaz Abesadze
 The Factors of Economic Development 50

George Berulava
 The Main Directions for the Resolution of Existing Problems in Georgian Economy 59

Giorgi Papava
 The Integrity of Rationally Normalized Mixed Market Economy 66

Giorgi Berulava
 Regarding the Issue of Privatizing the Electric Energy Facilities in Georgia 79

Alfred Kuratashvili
 Problem of Political-Economic Realization of Subsistence Minimum 86

2.00

8(1)80
VOLUME 13
TOM

2005 №1-2

76196